T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HANEFÎ VE ŞAFİÎ MEZHEPLERİNDE KÜÇÜK ÇOCUKLARIN EVLENDİRİLMESİ MESELESİNİN METODOLOJİK DAYANAĞI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Zeynep SEVGİLİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Tevhit AYENGİN

Çanakkale – 2020

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Hanefi ve Şâfiî Mezheplerinde Küçük Çocukların Evlendirilmesi Meselesinin Metodolojik Dayanağı" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, özgünlüğünü ve bir başka mecraya sunulmadığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu ve yararlandığım kaynak ve verilerde hiçbir bir çarpıtma yapmadığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

10/08/2020

Zeynep SEVGİLİ

ÖZET

HANEFÎ VE ŞAFİÎ MEZHEPLERİNDE KÜÇÜK ÇOCUKLARIN EVLENDİRİLMESİ MESELESİNİN METODOLOJİK DAYANAĞI

Hazırlanmış olan tezin amacı, küçük çocukların evlendirilmesi meselesinin Hanefî mezhebi ve Şafiî mezhep imamları açısından nasıl değerlendirildiğini incelemektir. Yapılan bu çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve öneminden bahsedilmiş, takip edilen metot ve kullanılan kaynaklar hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde; kanun, nikâh, küçüklük, muhayyerlik ve temyiz kavramları açıklanmıştır. İkinci bölümde, birinci bölümde bahsedilen kavramlar, Hanefi mezhebinde nasıl değerlendirildiği ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır ve araştırmanın konusu ayetler ve hadisler ışığında incelenmiştir. Üçüncü bölümde kavramların Şafiî mezhebi tarafından nasıl değerlendirildiği ve konuya bakış açıları ele alınmıştır. Dördüncü bölümde küçük çocukların evlendirilmesine karşı çıkan İslâm düşünürlerinin görüşleri ele alınmıştır. Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılarak araştırma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nikâh, Buluğ, Küçüklük, Temyiz, Ehliyet, Velâyet, Veli.

ABSTRACT

THE METHODOLOGICAL BASIS FOR THE MARRIAGE OF YOUNG CHILDREN IN HANAFI AND SHAFI SECTS

The aim of this thesis is to examine how the marriage of young children is evaluated in terms of hanafi sect and Shafii sect.

In the introduction part of this study, the subject, purpose and importance of the research are mentioned, information about the method followed and the resources usedhas been given. In the fırst part; The concepts of law, marriage, childhood, imagination and appeal are explained. In the second part, the concepts mentioned in the fırst part are discussed in detailed how they are evaluated in Hanafi sect and the Shafii sect subject of the research is examined in the light of verses and hadiths. In the third chapter, how the concepts are evaluated in the Shafii sect and the points of view of the subject are discussed. In the fourth section, the views of Islamic thinkers who oppose the marriage of young children are discussed. In the conclusion, a general evaluation has been made and the research has been completed.

Keywords: Wedding, Smallness, Appeal, License, The plague, Parents.

ÖNSÖZ

Sosyal bir toplumsal hayatın en önemli mihenk taşlarından birisi de hiç şüphesiz ki evlilik kurumudur. Bu kurum çeşitli medeniyetlerde, dinî ve hukukî hayatta daima kendisine yer bulabilmiştir. Sahih bir evliliğin meydana gelebilmesi ancak nikâh akdiyle mümkündür. Nitekim birçok ayeti kerimede ve hadislerde evliliğin önemine vurgu yapılmış insanlar evliliğe teşvik edilmiştir. İslâm dininin korunmasını emrettiği beş temel unsurdan birisi de neslin korunmasıdır. Bu bakımdan evlilik hayatı hem toplum için hem de birey için önemli bir faktördür.

Hazırlanmış olan çalışma konusu ele alınırken nikâh akdinin hükmü nedir, şartları nelerdir ve kimlerin bu akdi yapmaya ehil oldukları araştırılmıştır. Daha sonra güncel bir konu olan ve günümüzde de tartışma konusu yapılan küçük çocukların evlendirilip evlendirilemeyeceği meselesi hakkında detaylı bir şekilde araştırma yapılmıştır. Tezimin konusunu tercih etmem konusunda benden yardımlarını esirgemeyen, çalışmalarım sırasında değerli bilgilerini benimle paylaşıp nasıl bir yol izlemem gerektiği konusunda bana ışık tutan, ilmî bilgilerini bana aktaran çok değerli danışman hocam Prof. Tevhit AYENGİN hocama teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca kendisinin fikir ve bilgilerinden istifade etmeme müsaade eden sayın Doç. Mehmet Ali YARGI hocama da teşekkürlerimi sunarım.

Zeynep SEVGİLİ

Çanakkale – 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **iv**

KISALTMALAR ..... **vii**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Nikâh Kavramı ve Nikâh Akdinin Hükmü **4**

1.1.2. İslâm Hukukunda ve Osmanlı Hukukunda Nikâh Kavramı ***11***

1.1.2.1. İslam Hukukunda Nikâh Kavramı ***11***

1.1.2.2. Osmanlı Hukukunda Nikâh Kavramı ***12***

1.1.2.2.1. Tanzimat Öncesi ***12***

1.1.2.2.2. Tanzimat Sonrası ***13***

1.2. Küçüklük Kavramı **13**

1.3. Temyiz Kavramı **16**

1.4. Ehliyet Kavramı **16**

1.4.1. Ceza Ehliyet Yaşı ve Evlilik Yaşı Mukayesesi **16**

1.5. Velâyet Kavramı **17**

1.5.1. Evlilik Velâyeti **18**

1.5.1.1 .Velâyet-i İcbar ***19***

1.5.1.2.Velâyet-i Nedb ***20***

1.5.1.3. Evlilik Velâyetine Sahip Olan Veliler ***21***

1.5.1.4. Velâyet Sahibi Kişilerin Yetkileri ***23***

1.6. Buluğ Çağı Kavramı 26

1.7. Buluğ Muhayyerliği 26

1.7.1. Evlendirilen Küçüklerin Muhayyerlik Hakkı 28

1.7.1.1. Erkek Bakımından Muhayyerlik Hakkının Kullanımı 31

1.7.1.2. Kız Bakımından Muhayyerlik Hakkının kullanımı 31

1.8. Fıkıh Kavramı 33

1.8.1. Fıkıh ile Kanun Arasındaki Fark 33

İKİNCİ BÖLÜM

HANEFÎ MEZHEBİNE GÖRE KÜÇÜK ÇOCUKLARIN EVLENDİRİLMESİNDE TARTIŞMA NOKTALARI VE MESELENİN METODOLOJİK DAYANAĞI

2.1. Küçükler Üzerine Evlilik Velâyetinin Sübut Bulmasına Delil Olarak Ayet ve Hadisler 34

2.2. Küçükler Üzerine Evlilik Velâyetinin Sübut Bulmasındaki Aklî Gerekçeler: 35

2.3. Küçük Çocukların Evlendirilebileceğine Dair Deliller 39

2.3.1. Ayetlerle İlgili Deliller 39

2.3.1.1. Nur Suresi 32. Ayet 39

2.3.1.2. Talak Suresi 4. Ayet 39

2.3.1.3. Nisa Suresi 6. Ayet 40

2.3.1.4. Nisa Suresi 3. Ayet 42

2.3.2. Hadislerle İlgili Deliller 42

2.4. Küçük Olan Dulun Evlendirilmesi 43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞAFİÎ MEZHEBİNE GÖRE KÜÇÜK ÇOCUKLARIN EVLENDİRİLMESİNDE TARTIŞMA NOKTALARI VE MESELENİN METODOLOJİK DAYANAĞI

3.1. Küçük Çocukların Evlendirilmesinde Velâyet 46

3.2. Velâyet Sahibi Kişilerin Yetkileri 48

3.3. Küçük Çocukların Evlendirilmesi Meselesine Delil Olarak Ayetler 51

3.4. Küçük çocukların Evlendirilmesinde Delil Olarak Hadisler 51

3.5. Küçük Çocukların Evlendirilmesi Meselesinde Aklî Gerekçeler..... 52

3.6. Küçükler Üzerine Baba ve Dede Dışındaki Veliler İçin Evlilik Velâyetinin Sübut Bulmamasına Hadis İle Delil 54

3.7. Küçük Çocukların Dengiyle Evlendirilmesi..... 55

3.8. Küçük Olan Dulun Evlendirilmesi..... 56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜÇÜKLERİN EVLENDİRİLEMEYECEĞİ GÖRÜŞÜNÜ SAVUNANLAR VE DELİLLERİ

4.1. Küçüklerin Evlendirilemeyeceğini Savunanların Delilleri 58

4.1.1. Nisa Suresi 3. Ayet ve Bakara Suresi 223. Ayet..... 58

4.1.2. Bakara Suresi 221. Ayet - Nur Suresi 3. Ayet..... 58

4.1.3. Nisa Suresi 6. Ayet..... 59

4.1.4. Nisa Suresi 4. Ayet..... 59

4.1.5. Talâk Suresi 4. Ayet 60

4.2. Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnâmesi..... 66

4.3. Küçüklerin Evlendirilmesi Hususunda Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvası 67

4.4. Türk Medeni Kanununa Göre Evlilik Yaşı..... 68

DEĞERLENDİRME 72

SONUÇ 74

KAYNAKÇA..... 76

ÖZGEÇMİŞ 79

KISALTMALAR

A.g.e. : Adı geçen eser

Böl. : Bölüm

b. : Oğul, oğlu

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi

Hz. : Hazreti

md. : Madde

No. : Numara

r.a. : Radıyallahu anh

r.anha. :Radıyallahu anha

s. : Sayfa

ss. :Sayfa sayısı

s.a.s. : Sallallâhu Aleyhis Sellem

öl. : Ölüm Tarihi

TDV : Türk Diyanet Vakfı

Yay : Yayınları

GİRİŞ

Evlilik bağını sağlayan nikâh akdi geçmişten günümüze önemini koruyan ve gerekliliği küçümsenemeyecek derecede büyük olan bir müessesedir. İslâm dini, toplumun temelini oluşturan aile birliğine büyük bir önem atfetmiştir. Sağlıklı bir toplum sağlıklı bireylerden, sağlıklı bireyler de ancak meşru olarak kurulan ailelerde yetişmektedir. Hz. Peygamber (s.a.s) de evliliğe teşvik etmiş evlenmeye gücü yetenlerin evlenmelerini tavsiye etmiş ve *"Ey gençler, sizden evlenmeye gücü yeten kimse hemen evlensin, zira evlilik gözü haramdan korumaktadır"* buyurarak evliliğin yararını ifade etmiştir.[1]

İslâm dininin korunmasını emrettiği beş esastan birisi de hiç şüphesiz ki neslin korunmasıdır. Bu da ancak sahih bir nikâhla mümkün olmaktadır. Sahih bir nikâhın karşılıklı rıza yani bir tarafın teklifte bulunup (icap) karşı tarafında bu teklifi kabul etmesi ve irade beyanı gibi unsurları bulunmakla birlikte evlenmeye engel bir şeyin bulunmaması, meclis birliği, evlenmenin şartsız olması, ehliyet gibi in'ikat şartlarının bulunması gerekmektedir. Bu şartlardan birisi eksik olursa nikâh batıl (geçersiz) olur.

Nikâhın şartlarından olan ehliyet kişinin akıl baliğ olması demektir. Evlenme ehliyetine sahip olmayan küçük çocuklar evlenebilir mi evlenemez mi ya da velisi tarafından evlendirilebilir mi evlendirilemez mi konusunda fıkıh âlimleri arasında bazı farklılıklar olmak birlikte büyük bir çoğunluğu bu konuda aynı görüşü benimsemişlerdir. Nikâhın kuruluş şartlarından birisi de evlenme ehliyetidir. Ehliyet, kişiye dini ve hukukî hak ve sorumluluklar yükleyen bir vasıftır. Kişinin sahip olduğu hak ve sorumluluklarını kendisinin yerine getirebilmesidir. Bu bağlamda evlenme ehliyeti kişinin akıl baliğ olması demektir. Akıl baliğ olan bir kişi nikâh akdinde taraf olabilir ve kendisini evlendirmek için vekil tayin edebilir. Ancak baliğa olan kızlar hakkında mezhepler arasında ihtilaf söz konusu olmaktadır. Şâfiî mezhebi fakihlerinin görüşüne göre evlenecek olan kız buluğa ermiş olsa dahi velisinin izni olmadan kendi adına nikâh akdi yapamazken Hanefi mezhebine göre buluğa ermiş olan bir kız kendi adına nikâh akdi gerçekleştirebilir. Nikâh akdinin in'ikat şartlarından birisi eksik olduğunda nikâh akdi batıl hükmünde olduğundan dolayı ve evlenme ehliyeti nikâhın kuruluş şartlarından olduğuna göre temyiz çağına ulaşmamış akıl baliğ olmayan küçük çocuklar evlenebilirler mi evlenemezler mi ya da velileri tarafından evlendirilebilirler mi evlendirilemezler mi? Eğer evlendirilebiliyorlarsa

---

[1] Muhammed İbn İsmail el-Buhâri, *Savm,* 1, *Nikâh,* 2 3; Müslim b. Haccac, *Nikâh*,1, 3; Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *Nikâh,* 1, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid İbn Mâce, *Nikâh,* 1

kuruluş şartlarından olan evlenme ehliyeti eksik olduğu için yaptıkları nikâh akdi hakkında nasıl bir hüküm verilmesi gerekmektedir. Küçük çocukların yaptıkları evlilikler sahih midir, kurdukları aile yapısı sağlam temeller üzerine oturtularak sağlıklı bir toplum oluşturulmaya katkı sağlayabilir mi?

Küçük oldukları için ailelerinin korumasına ihtiyaç duyan çocukların yaptıkları evliliklerin İslâm Hukuku açısından geçerliliği önem arz etmektedir. Araştırmanın amacı, yukarıda sorulan sorulara ayet ve hadisler ışığında cevap bulabilmek, âlimlerin görüşlerini tespit edip bu görüşlerini dayandırdıkları delilleri inceleyip günümüzde de hâlâ tartışma konusu olan küçük çocukların evlendirilmesinin hem İslâm hukuku açısından hem de Medenî hukuk açısından mümkün olup olmadığını araştırmaktadır. Çünkü araştırmanın konusu sadece klasik dönemde değil günümüzde de uygulanılan bir durumdur. Yapılan araştırmada henüz akıl baliğ olmamış küçük çocukların evlendirilmesi meselesi üzerinde durulmakta, bu meseleyi Hanefî mezhebi ve Şafiî mezhebinin dayanakları açısından ele almaya çalışmaktadır. Ancak izlenecek metod, meselenin ele alınmasında sadece iki mezheple yetinmeyip, daha geniş bir perspektiften ele alınarak meselenin daha iyi anlaşılması amaçlanmaktadır. Böylece yapılan araştırma ile ilgili alanda; küçüklerin evlendirilmesi ile sağlıklı aile yapısı kurulabilir mi, velilerin velâyet hakkı var mıdır, varsa bu hakla küçükleri evlendirebilir mi? gibi güncel birçok soruya açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada tezimizin asıl konusunu oluşturan küçük çocukların evlendirilmesi ele alınacak olup, bu konuya fakihlerin yaklaşım tarzları ve bu hususta görüşleri mezhepsel açıdan değerlendirilmeye çalışılacaktır. Araştırma sırasında özellikle Hanefi ve Şâfiî mezheplerinin literatürü incelenecek olup yeri geldikçe diğer mezheplerin görüşlerine kısaca değinilecektir. Çalışmanın ana temasını ilk öncelikle veli, velâyet ve ehliyet gibi kavramlar oluşturmaktadır. Çünkü meselenin sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesi için kavramlara yüklenen hükümlerin iyi bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Bundan dolayı öncelikle gerek Hanefi mezhebinin gerekse Şâfiî mezhebinin imamlarının görüşlerine vakıf olabilmek için bu iki mezhebin temel kaynaklarından istifade edilmiştir. İmam Muhammed'in ***el-Asl***, Kitap isimleri bold yerine italik daha şık olabilir.?? Ebû Yusuf'un ***Mebsut***, Merğina'nin ***Hidaye***, İmam Şâfiî'nin ***el-Umm***, İmam Nevevî'nin ***Muğnil Muhtac'ı*** faydalandığımız eserlerin başında gelmektedir. Bunların yanı sıra diğer mezhep imamlarının görüşlerinin de araştırmamıza katkı sağlaması açısından İbn Rüşd'ün

Bidayetü'l Müctehid adlı eserinden istifade edilmesi yararlı görülmüştür. Klasik eserlerle birlikte Hayrettin Karaman'ın ***Mukayeseli İslâm Hukuku,*** Halil Cin'in ***İslâm ve Osmanlı Hukuku'nda Evlenme***, Abdullah Kahraman'ın ***Fıkıh Usulü*** ve bunun gibi güncel eserlerden faydalanılmıştır. Dergi ve makaleler de istifade edilen kaynaklar arasında yer almaktadır. Hiç şüphe yok ki İslâm dininin ana kaynağını Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber (s.a.s)'in sünneti oluşturmaktadır. Bu bağlamda konuyla ilgili ayetlerin ve hadislerin daha iyi anlaşılması için tefsir ve hadis kitaplarından da istifade edilmiştir. Yapılan araştırmalar esnasında Merve Mutlu'nun "Hanefi Mezhebine Göre Evlenme Ehliyeti ve Çocukların Evlendirilmesi" adlı çalışmasına ve Adem Yenidoğa'nın "İslâm Hukuku'nda Küçüklerin Evlendirilmesi" adlı yüksek lisans çalışmalarına rastlanılmıştır. Bizim çalışma konumuz adları geçen tezlerden farkı küçüklerin evlendirilmesi meselesini Hanefi ve Şâfiî mezheplerinin görüşleri açısından değerlendirilmiştir.

Çalışmamız hakkında araştırma yaparken faydalandığımız eserlerin nikâh bölümleri incelenmiş ve ilk öncelikle evliliğin İslam'daki yeri anlaşılmaya çalışılmıştır. Daha sonra araştırmamızın asıl konusu olan "küçük çocukların evlendirilmesi" meselesine verilen hüküm nedir bunun cevabı aranmıştır.

Konu, güncel bir mesele olması sebebiyle günümüzde de hâlâ tartışma konusu olabilmektedir. Bu çalışma ele alınırken mesele; nas, hadis, kıyas, icma ve aklî gerekçeler olarak çok yönlü ele alınarak konu incelenmiştir. Ayrıca çağdaş İslâm düşünürlerinin de fikirleri çalışmaya dâhil edilerek mesele güncel olarak da ele alınmaya çalışılmıştır. Tezin konusu araştırılırken sadece klasik fıkıh eserleriyle kısıtlı kalmayarak medenî hukuk açısından da değerlendirilmiş ve bu yöndeki eserlerden de istifade edilmeye çalışılmıştır

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Birinci bölümde kavramlar açıklanacak daha sonraki bölümlerde Hanefi ve Şâfiî mezheplerinin görüşleri ele alınarak küçüklerin evlendirilmesi meselesinde açıklanmış olan bu kavramlar çerçevesinde İslâm âlimlerinin delilleri incelenmeye çalışılacaktır. Bu bölümde küçüklerin evlendirilmesi meselesi ile ilgili kavramlar incelenmeye çalışılacaktır. Bilhassa konu ile ilgili nikâh akdi, küçüklük, velâyet gibi kavramların çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır.

1.1. Nikâh Kavramı ve Nikâh Akdinin Hükmü

Nikâh kelimesi sözlük anlamı olarak " evlenme, evlilik, birleştirme, bir araya getirme" gibi anlamlara gelmektedir. Terim anlamı olarak ise birbirleriyle evlenmek için aralarında (sütkardeşliği, hürmeti musahara, hısımlık vb.) gibi herhangi bir engel bulunmayan kişilerin nikâh akdi yaparak hayatlarını birleştirmelerini sağlayan bir sözleşmedir. Nikâhın geçerli olabilmesi için akdin unsurları olan taraflar ve irade beyanın, kuruluş şartlarından olan ehliyet, meclis birliği, evlenme engelinin bulunmaması ve nikâhın şartsız yapılması, geçerlilik şartlarından olan şahitler[2], evlenme engelinin olmaması, ikrahın bulunmaması ve evliliğin ilan edilmesi gibi şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Hanefi mezhebine göre buluğ nikâh akdinin kurulması ve sıhhati için şart olmamakla beraber nefaz şartlarındandır.[3] Şafiîler de dahil olmak üzere bütün mezhep imamları bir nikah akdinin geçerli olabilmesi için aklı şart olarak görmemişlerdir. Lüzum şartı evlenecek olan tarafların her ikisi için de muhayyerlik hakkının bulunmaması demektir. Fakat bunun için bazı şartlar aranmaktadır. Baba veya dede tarafından kendileri adına yapılmış olan nikâh akdi küçükler için bağlayıcıdır ve onların muhayyerlik hakkı bulunmamaktadır. Ebu Hanife ve İmam Muhammed'in görüşüne göre babası veya dedesi tarafından evlendirilen küçüklerin muhayyerlik hakları bulunmazken Ebû Yusuf'a göre ise hangi veli tarafından evlendirilirse evlendirilirsin kendisi adına nikâh akdi yapılan küçük çocukların muhayyerlik hakları bulunmamaktadır. Nikâh akdinin hükmü zahiri mezhebine göre farz iken diğer mezheplere göre sünnet veya müstehaptır. Zahirilerin nikâh akdinin

---

[2] Şâfiî mezhebine göre şahitler nikâk akdinin geçerlilik şartlarından iken Hanefiler şahitleri bir nikâhın geçerliliği için şart görmemişlerdir.
[3] Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamiyye ve Delilleri,* Cilt. 7, s. 48.

farz olduğu yönündeki görüşleri; zinadan kaçınmak farzdır. Farz olan bir şeye ise yine kendisi gibi farz olan bir şeyle ulaşılabileceği için nikâh akdi de farzdır düşüncesine dayanmaktadır. Hanefi mezhebinin sünnet olduğu yönündeki görüşleri ise; Hz. Peygamber farz ve vacip olanları saymış fakat bunların içinde nikâhtan bahsetmemiştir düşüncesine dayanmaktadır.

Nikâh akdi farz, sünnet ve mekruh olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Kişinin evlenmeye gücü yetiyorsa, kadına zulmetmeyecekse ve evlenmediği takdirde gözünü haramdan koruyamama gibi bir durum söz konusuysa farz, kişinin kadına zulmetme ve evlenmediği takdirde gözünü haramdan koruyamamak gibi bir durumu yoksa ve evlenmeye gücü yetiyorsa evlenmesi sünnet, evlendiği takdirde kadına zulmetme gibi bir durumu açıkça bilinen kişilerin evlenmeye gücü yetse bile evlenmesi mekruhtur.

İmam Şafiî (r.a)'ye göre, *"Kişinin bütün işlerden el etek çekip kendisini sırf Allah'a ibadete adaması daha üstündür. Ne var ki, kadınlara karşı kişinin kendisini koruyabilmesi ve Allah'a ibadete adama konusunda sabır gösterememesi durumu bunun dışındadır[4]"* demiştir. İmam Şafiî bu görüşünün delili olarak "*Allah sana, kendisinden gelen bir kelimeyi (İsa'yı) doğrulayıcı, efendi, nefsine hâkim ve salihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler[5]"* ayetini göstermektedir. Buradaki iffetli ifadesi, "güç ve kudreti olduğu halde kadınlara yaklaşmayan, onlardan kendisini korumasını bilen kimse" manasında kullanılmaktadır.

Ayrıca nikâh, muamelatla ilgili bir durumdur. Yani insanla insanın ilişkilerini kapsamaktadır. Buradaki maksat, şehveti gidermekten ibarettir. Bu insanın meylettiği şey olup kişi burada kendisi için bir şey yapmış olmaktadır. Fakat kişinin kendisini Allah'a ibadete adaması, nefsine karşı koymakla ilgili bir durumdur. Allah-u Teâlâ şöyle buyurmaktadır. *"Ben insanları ve cinleri ancak bana kulluk etsinler diye yarattım[6]."* Bu ayeti kerimeye göre kişinin kendisini ibadete adaması daha faziletlidir. Ancak kişinin nefsini kadınlara karşı koruyamaması bunun dışındadır. Kişinin kendisini ve nefsini zinadan koruyabilmesi nikâh akdi ile mümkün olmaktadır. Çünkü Hz. Ömer (r.a), *"Hangi genç evlenirse, dininin üçte ikisini korumuş olur. Kalan üçte birlik bölümünü korumak için*

[4] Serahsi, age., Cilt: 4, s. 361.
[5] Âli-imran, 3/39.
[6] Zâriyât, 51/56.

de Allah'tan korksun[7]*"* demektedir. Bahsedilen sebeplerden dolayı nikâh, bu durumda olan kimseler için daha faziletlidir.

Şafiî mezhebine göre, mecnun olan bir erkek adına yapılan nikâh akdi ister büyük olsun isterse küçük olsun sadece ihtiyaç halinde geçerlilik kazanmaktadır. Ayrıca bu durumda olan bir erkeğin birden fazla kadınla evlendirilmesi caiz olarak görülmemektedir.

Mecnun veya küçük olan kişilerin mallarının üzerinde nasıl ki baba ve dede dışındaki kimselerin velâyet hakkı yoksa aynı şekilde evlilik velâyetinde de hakları yoktur. Baba ve dedenin yokluğunda evlendirme yetkisi hâkime intikal etmektedir.

Baba ve dede, mecnune olan kızı büyük olsun küçük olsun nikâha ihtiyaç olmasa bile eğer ki bir menfaat söz konusu ise onun adına yapmış oldukları evlilik akdi geçerlidir. Baba ve dedenin olmadığı durumlarda evlendirilmesi ise caiz değildir. Eğer nikâhın varlığına ihtiyaç duyulursa ancak evlilik çağına ulaştığı zaman hâkim tarafından yapılan evlilik akdi geçerlilik kazanır. Fakat bir menfaat ve ihtiyaç söz konusu değilse nikâh akdini hâkim yapmış olsa dahi caiz değildir.

Şafiî mezhebinde nikâhın sahih olması için İcab ve kabul, taraflar (evlenecek olan kadın ve erkek), veli ve iki şahit olmak üzere beş tane şartı vardır. Bu şartları kısaca açıklayalım.

1. İcab ve Kabul: Nikâh akdi ancak icab ve kabul ile mümkündür. Çünkü nikâh akdi iki tarafın rızası ile olması gerekir ki rıza ise kalpte gizli olan bir şeydir ve ancak söz ile ifade edildiği zaman bilinebilir. *Velinin "kızına sen evlendin ya da erkeğe seni kızımla evlendirdim"* sözü nikâhın rükunlarından olan icabtır. Erkeğin "onunla evlendim, nikâhlandım, nikâhı kabul ettim ya da kızın erkekle evlenmeye razı olması ise kabuldür. İcab ve kabulün her hangi bir sıralaması yoktur. Yani kabulün önce olup icabın (teklifin) sonra olması nikâhın sahih olmasına bir engel teşkil etmez[8].

İcab ve kabulün geçerli olabilmesi için tarafların evlilik ya da nikâhlama lafızlarını kullanmaları gerekir. Çünkü bu iki kelime lügat ve şer'i bir delil olarak nikâh akdini ortaya koymaktadır ve Kur'ân-ı Kerim'de *"kadınlardan istediğinizi nikâhlayın.*[9] *" "Zeyd, eşinden yana isteğini yerine getirince (eşini boşayınca), onu seninle evlendirdik ki, eşlerinden yana*

---

[7] Serahsi, age., Cilt: 4, s. 361.
[8] Muhammed ez-Zuheylî, *el-Mu'temid fi'l fıkhi eş-Şafiî,* Cilt: 4, s. 53.
[9] Nisa, 4/2.

isteklerini yerine getirdiklerinde (onları boşadıklarında), evlatlıklarının eşleriyle evlenmeleri konusunda mü'minlere bir zorluk olmasın. Allah'ın emri mutlaka yerine getirilmişti[10]" şeklinde geçerken Hz. Peygamber (s.a.s)'in Hadis-i Şerifinde *"Ey gençler! Sizden evlenmeye gücü yetenler evlensin[11]"* şeklinde geçmektedir. Yabancı bir dille yapılan icab ve kabul nikâhın sıhhatine engel teşkil etmez çünkü yabancı bir dil tercüme edilebilir. Fakat kinayeli sözlerle yapılan nikâh akdi sahih değildir. Çünkü kinayeli kelimelerde niyet önemlidir ve bu niyet kalp ile değiştirilebildiği gibi ona şahitlik etmek de mümkün değildir[12].

2. Nikâhta Kadın: Kadın nikâh akdinin konusu olmasından dolayı bir nikâhın sahih olması için evlenecek olan kadının olması şarttır. Fakat kadının ifadesiyle gerçekleştirilen nikâh geçerli olmaz. Onun nikâhı velisi tarafından yapılması gerekmektedir. Nikâh akdi süt kardeşliği, hürmeti musahara ve yakınlık sebebiyle evlenme engeli bulunan bir kadınla yapılamaz. Nikâh akdine konu olan kadın; ismiyle, işaretle ya da belirli bir sıfatıyla onunla evlenecek olan kişiye bildirilmesi gerekir. Evlenilecek olan kadın belirtilmeden yapılacak olan nikâh akdi batıl olmaktadır. Eğer kadının velisi evlenecek olan kocaya "seni kızlarımdan birisiyle evlendiriyorum" derse bu nikâh akdi geçerli değildir. Fakat "seni kızımla evlendiriyorum" derse burada bir tek kızını kast ettiği için nikâh akdi sahihtir. Evlenecek olan eşin evleneceği kadını nikâhtan önce ya da nikâh anında görmesi şart değildir fakat evlendirmeyle görevlendirildiyse evlilik teklifinden önce kadını görmesi gerekir. Evlenilecek olan kadınla yapılan nikâhın sahih olabilmesi için gerekli olan şartlardan birisi de kadının umre ya da hac gibi ibadetlerden dolayı yasaklı olmaması gerekir. Bu konuda Hz. Peygamber *"Yasaklı olan biriyle nikâhlanmayın, nikâhlamayın, evlenme teklifi yapmayın*[13]" buyurmaktadır. Bu durumdaki erkek veya kadınla yapılan nikâh akdi geçerli değildir. Velâyetle olsun, vekâletle olsun ya da kişi kendi adına olsun yasaklı olan bir kadını evlendiremez hatta evlilik dahi teklif edilemez. Aynı durum evlenecek olan erkek için de geçerlidir[14].

3. Nikâhta Erkek: Kadının nikâh akdinin olmazsa olmazlarından olduğu gibi aynı şekilde erkek de nikâh akdinin taraflarından birisi olmasından dolayı o olmadan yapılacak

---

[10] Ahzab, 33/37.
[11] Buhari, *es-Sünen,* s.14.
[12] Muhammed ez-Zuheylî, a.g.e., Cilt: 4, s. 53.
[13] Müslim, Cilt: 9, s. 193, r.1409; Ebû Davud, Cilt: 1, s. 427; Tirmizî, Cilt: 3, s. 578; Nesâi. Cilt: 5, s. 151; İbn Mâce, Cilt: 1, s. 632; Dârimi, Cilt: 2, s. 141;
[14] İmam Nevevi, *Ravzatu't-Talibin ve Umdetü'l-Muftin,* Cilt: 5, s. 391.

olan bir nikâh akdinin varlığından söz edilemez. Ancak erkek nikâhta bulunsa dahi nikâhın sahih olması için bazı şartlar gerekmektedir. Nikâhta kadın bölümünde bahsettiğimiz gibi kadında aranan şartlar erkek için de geçerlidir.

Erkeğin sütkardeşliği, hürmet-i musahara ve yakınlık sebebiyle meydana gelen evlenme engelinin bulunmaması gerekir.

Nikâh akdine konu olan erkek; ismiyle, işaretle ya da belirli bir sıfatıyla onunla evlenecek olan kişiye bildirilmesi gerekir. Bu şekilde evlenecek olan kişi belirtilmeden yapılacak olan nikâh akdi batıl olmaktadır. Kadının velisi *"kızımı sizden birisiyle evlendirdim"* ya da *"seni oğullarımdan birisiyle evlendirdim"* derse bu evlilik sahih olmaz. Çünkü burada kim olduğu belirtilmediği için bir belirsizlik söz konusudur[15].

Erkeğin hac ya da umre sebebiyle yasaklı olmaması gerekmektedir. Bu konudaki Hadis-i Şerif'i daha önce ayrıntılı bir şekilde ifade etmiştik[16]. Erkeğin nikâh akdini kendisinin üstlenebilmesi için akıl baliğ olması yani tasarruf ehliyetine sahip olması gerekmektedir. Eğer erkek küçük ya da mecnun olursa nikâh akdini velisi üstlenir. Savurganlığından dolayı hacr edilmişse bu durumda kendisinin nikâh akdini üstlenebilmesi için velisinin, vasisinin ya da bir yöneticinin izninin olması gerekir[17].

Âlimlerin çoğu henüz buluğa ermemiş çocukların evlendirilmelerine cevaz verirken bazı âlimler yukarıda bahsetmiş olduğumuz kadında ve erkekte bulunması gereken şartlara belirli bir yaş sınırlaması da eklemişlerdir. Kişisel Durumlar Kanunlarına göre evlenecek olan erkeğin on sekizi kızın ise on yedi yaşını tamamlamış olması gerekir. Ancak aynı kanun istisnai olan durumlarda kızlar için on yedi olan evlenme yaşını on üç olabileceğini kabul ederek maslahatın gerçekleştirilebilmesi için bu yaşta da evlilik yapılabileceğine hâkim tarafından izin verilmektedir. Evlilikteki bozulmalardan dolayı bugün olanları önlemek için belirtilen yaştan küçük çocukların evlilikleri konusunda ihtilaflar görülmektedir. Bu konuya dördüncü bölümde ayrıntılı bir şekilde değinilecektir[18].

Nikâhta Velî: Şafiî mezhebi imamlarınınn görüşene göre; kadının kendisini doğrudan evlendirme, icab ve kabulde bulunma yetkisine sahip olmadığı için veli nikâh

---

[15] İmam Nevevi, a.g.e., Cilt: 5, s. 391.
[16] Bkz. Nikâhta Kadın, s. 30.
[17] İmam Nevevi, a.g.e., Cilt: 5, s. 392.
[18] İmam Nevevi, a.g.e., Cilt: 5, s. 392.

akdinin rüknü durumundadır. Bunun sebebi olarak kadında utangaçlık duygusunun bulunması gösterilmektedir.

Bu konuda Hz. Allah (c.c.) *"Erkekler kadınlar üzerine koruyucudur[19]"*. Başka bir ayette ise erkeklere hitap edilerek *"Kadınları boşayan kocalarıyla yeniden evlenmelerine engel olmayın[20]"* buyurulmaktadır. Nikâhta velinin önemi *"Bir kadın ne kendisini ne de başka bir kadını nikâhlayamaz[21]*" hadisi şerifine dayandırılmaktadır.[22] Velinin öneminin dayandırıldığı bir başka hadisi şerif ise *"Nikâh ancak veli ve iki adil şahit ile olur[23]"* hadisidir. İmam Şafiî'nin görüşüne göre nikâh fasıklar huzurunda yapılabilecek bir akid değildir. Çünkü şahitlik adil şartı koşularak takyid altına alınmıştır. Yani şahitlerin nasıl bir vasfa sahip olmaları gerektiği Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından belirlenmiştir. Ayrıca İmam Şafiî'nin bir başka görüşü de fasık olan bir akrabanın da nikâh akdini gerçekleştiremeyeceğidir. Çünkü Hz. Peygamber şahitliği adil olarak belirlediği gibi veli olmanın şartını da doğru yolu gösteren bir veli olması gerektiğini bildirmiştir.

Ebû Hanife'ye göre ise *"Nikâh, ancak veli ve iki şahitle olur"* hadisi şerifi mutlak üzere gelmiştir.

Kadının bakımı ve korunması için velinin bulunması şart olduğu gibi onun nikâh için yetkilendirilmesi caiz değildir. Eğer kadın velinin izni olmadan nikâh akdi gerçekleştirecek olursa bu nikâh batıl olmaktadır. Velinin bulunmaması durumunda *"Velisi olmayanın velisi sultandır[24]"* hadisi dikkate alınarak velisi olmayan bir kadının evliliğinde ona hâkimin ya da onun vekilinin velilik yapabileceğine hükmedilmiştir. Eğer velilerden birisinin kadına haksızlık yapma ihtimalinin bulunduğu bir durumda hâkim veya vekili ona velilik yapar. Kadının evliliğinde velilik sırası; baba, dede, erkek kardeş, amca, erkek kardeşin oğlu, amcaoğlu şeklinde terettüb eder. Velâyet bu asabelerden daha uzaktakilere intikal edemez[25].

---

[19] Nisa, 4/34.
[20] Bakara, 2/232.
[21] İbn Mâce, I, s. 606; el-Beyhâkî, VICilt: 7, s. 110
[22] Muhammet ez-Zuheylî, Cilt: 4, s. 61
[23] el-Beyhâkî, Cilt: 7, ss. 111,124, 125,126, X, s. 148
[24] Ebû Dâvud, Cilt: 1, s. 481; Tirmizî, CİLT: 4, s. 227; İbn Mâce, Cilt: 1, s. 605.
[25] İmam Nevevi, a.g.e., Cilt: 5, s. 392.

Urve b, Zübeyr; Hz. Aişe (r.anha)'den Hz. Peygamber'in *"Velisinin izni olmadan nikah yapan kadının nikahı batıldır, nikahı batıldır, nikahı batıldır[26]"* buyurduğunu rivayet etmiştir.

İmam Şafiî dul ya da bakire olan bir kadını onun izni olmadan ancak babasının evlendirebileceğini babanın dışındaki velilerin kızdan izinsiz yaptığı nikâhın batıl olacağı görüşünü benimsemiştir. İmam Şafiî'nin bir diğer görüşü babanın küçük kızını da tıpkı bekâr kızı gibi evlendirebileceği yönündedir. Eğer bekâr kızını evlendirmesi caiz olmasaydı küçük kızını evlendirmesi de caiz olmazdı[27]. Fakat küçük kız çocuğu henüz buluğa ermeden sahih ya da fasit bir nikâhla ya da zina yoluyla dul kalacak olursa velisi baba bile olsa dahi izni olmadan onun adına yapılacak olan nikâh akdi geçersiz olacaktır. Ancak bakire olması durumunda küçük kızın izni olmasa bile velisi tarafından evlendirilebilir[28].

İmam Şafiî'nin, babanın küçük olan kızını evlendirmesi hakkında bir başka görüşü de şöyledir: Evlendirilecek olan kız dengiyle evlendirilecek olursa yapılan nikâh geçerli olur. Kızın evlendirildiği kişi dengi değilse (kocanın köle olması gibi) ya da yapılan evlilikte kızın adına bir zarar söz konusu ise (kocanın, cüzzamlı, mecnun ya da hadım edilmiş olması gibi) nikâh fasit olur ve geçerlilik kazanmaz. Fakat küçük kız dengi ile evlendirilmiş olsa ve bu hastalıklar sonradan ortaya çıkmış olsa kocasıyla arası ancak o buluğa erdikten sonra ayrılabilir. Eğer kız yetişkin olmuş olsa bu hastalıkları öğrendiği zaman muhayyerlik hakkına sahip olabilmektedir[29].

Nikâh akdi, kız buluğa ermeden önce veya buluğ anında bazı hastalıkları olan bir adamla yapılsa ve adam bu hastalıklardan iyileşse kız, onu tercih etse dahi evlilik geçerli olmaz. Çünkü nikâh akdi, yapıldığı andan itibaren fasit bir akid durumundadır. Aynı durum küçük erkek çocuk için de söz konusudur. Babanın dışındaki birisinin küçük kız adına yaptığı nikâh fasit bir nikâhtır. Çünkü baba dışındaki her hangi birisinin kızın adına nikâh yapma ve onun adına boşama yapma yetkisi yoktur[30].

İmam Şafiî'ye göre henüz ergenlik çağına ulaşmamış olan küçük bir kızın, istemediği bir kocanın hâkimiyeti altına girmemesi için babası ya da dedesi tarafından

---

[26] Tirmizi, *Nikâh,* 14; Ebû Davud, *Nikâh,* 20; İbn Mâce, *Nikâh,* 15.
[27] Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris b. Abbâs eş-Şafiî, *el-Umm,* s. 29.
[28] İmam Şafiî, a.g.e., s. 30.
[29] İmam Nevevi, a.g.e., Cilt: 5, s. 393.
[30] İmam Şafiî, a.g.e., s. 30.

evlendirilmemesi daha uygun görülmüştür. Ancak, kızın yararına olan bir denklik söz konusu olduğu zaman bu yararın kaçırılmaması için onun adına nikâh akdi yapılabilir şeklinde görüş beyan edilmiştir[31].

5. Nikâhta Şahitler: Sahih bir evliliğin varlığından söz edebilmek için nikâh akdinin olmazsa olmazlarından biri de şahitlerdir. Ancak şahit olabilmek için kişinin; Müslüman, hür, akıl baliğ, adil, işiten, gören ve bulunduğu ortamın dilini konuşabilen olması gerekmektedir. Bu şartları taşıyan iki erkek şahidin huzurunda yapılan nikâh akdi geçerlilik kazanmaktadır. Ebû Hasan el-Abâdi'nin görüşüne göre, gözleri görmeyen kişinin de şahitliği geçerlidir. Fakat dikkat yeteneği kuvvetli olmayan kişilerin şahit oldukları olayı unutma ihtimalleri bulunduğundan dolayı onların şahitliklerinin kabul edilmesi doğru değildir[32].

1.1.2. İslâm Hukukunda ve Osmanlı Hukukunda Nikâh Kavramı

Tarihî seyir içerisinde kavramların değişimini de görmek adına İslam ve Osmanlı hukukuna göre nikâh kavramı incelenecektir.

1.1.2.1. İslam Hukukunda Nikâh Kavramı

İslâm hukukunda evlenmeyi ifade etmek için yukarıda tanımını verdiğimiz **"nikâh"** ifadesi kullanılmaktadır. Nikâh, cinsî münasebeti meşru kılan bir akittir.[33] İslâm âlimlerinin görüşüne göre evlenme, gözü haramdan, nefsi ve ırzı gayr-i meşru ilişkilerden korumak esasına dayanmaktadır. Onlar bu görüşlerini Hz. Peygamber (s.a.s.)'in, *"Evlenme gözü haramdan saklamanın, ırzı en sağlam korumanın en iyi şartıdır. Evlenilemiyorsa, oruç tutmak gerekir; onda bir kurtuluş yolu bulunulacaktır"*[34] hadisine dayandırmaktadırlar.

Kur'an-ı Kerim, evlilik müessesesine büyük önem atfetmiş ve evlenmeye teşvik etmiştir. Evlenmeye güç yetiremeyenlere ise nefislerini haramdan korumaları için uyarılarda bulunmuştur.

Kişiler bu evlenme akdiyle birbirlerine sorumlu hale gelirler. Kadının erkek üzerinde erkeğin ise kadının üzerinde hakkı olduğu " وعشروهن بالمعروف *Kadınlarla iyi*

---

[31] İmam Nevevi, a.g.e., Cilt: 5, s. 393.
[32] İmam Nevevi, a.g.e., Cilt: 5, s. 394.
[33] Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *Mebsût,* Cilt. 4, s. 192.
[34] İbrahim Halebi, *el-Mülteka,* (çev. M. Uysal), s. 326.

geçinin[35]*"* Ayetinde bildirilmektedir. Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimizin de hayatına bakıldığında onun eşlerine karşı daima anlayışlı ve hoş görülü olduğu görülmektedir.

Evlenme akdinin, resmi bir memur veya din görevlisi tarafından yapılması gerekli olup olmadığı konusunda akıllarda soru işareti oluşmaktadır. İslam Hukukunda bunun gerekliliği hakkında bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ancak evlenme akdinin resmî memur tarafından yapılmasının daha sonra ortaya çıkacak olan çocuğun nesebinin sabitliği, boşama durumunda nafakanın belirlenmesi, evlenecek tarafların evlenme ehliyetine sahip olup olmadıkları gibi bazı sorunların da önüne geçtiği bir gerçektir. Bu sebeple evlenme akdinin memur önünde yapılmasına özen gösterilmektedir.

1.1.2.2. Osmanlı Hukukunda Nikâh Kavramı

1.1.2.2.1. Tanzimat Öncesi

Osmanlı devletinde, nikâh akdini yapmak isteyen kişilerin ne kadıya gitme zorunluluğu vardı ne de bir memur veya imamın önünde yapılma zorunluluğu vardı. Fakat kadı bazı durumlarda nikâhta hazır bulunur ve hüccet-i nikâh adlı bir belge hazırlardı. Ancak eskiden beri Türklerde imamın nikâhta bulunması ve dua etmesi geleneği yerleşmiştir. Yerleşen diğer bir gelenek de imamın her özel hal için izinname[36] alarak nikâh akdini gerçekleştirmesidir. İzinname devletin nikâh akdine ilk müdahalesini teşkil etmektedir. Ebussûd Efendi'nin fetvalarından anlaşıldığı üzere padişah nikâh akdi için kadıdan izin alınması gerektiğini emretmiştir.[37] Fakat kadıdan alınan bu izinnamenin nikâhın geçerliliği için hiçbir etkisi yoktur. Bunu Ebussûd Efendi'nin *"izn-i kadı sıhhat-i nikâha şart değildir"*[38] O, sadece nikâha engel olan bir yasaklılık durumunun bulunup bulunmadığının tespiti ve nikâh akdini resmiyete dökebilmek için bir teferruattan ibarettir. Nikâh akdinin gerçekleştirilmesi ise, erkek kadıdan aldığı izinnameyle imama gider, evlenecek olan erkek ve kadının velisi iradelerini beyan ederler. Ancak imamın nikâh akdinde hazır bulunması nikâha dinî bir boyut kazandırmaz.

---

[35] Nisa, 4/19.
[36] İmamlara hitaben hatip ve mahtubenin (evlenecek kız ve erkek) nikâhlarının akdine izni havi kadi veya naipleri tarafından yazılan resmi varadır.
[37] Halil Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s. 283.
[38] Halil Cin, age., s. 284.

1.1.2.2.2. Tanzimat Sonrası

1839'dan önce Osmanlı devletinde İslâm hukuku uygulanmaktaydı. Bu tarihten itibaren Avrupa ülkelerinden, uygulanmak üzere kanunlar alınmıştır. 1850'li yıllardan sonra ise Avrupa devletleriyle olan ilişkileri kolaylaştırmak için Fransız Kanunu, Deniz Ticareti Kanunu vb. gibi kanunlar alınmaya başlandı. Ticaret kanunlarının temelini ise Medenî hukuk teşkil ediyordu. Medenî hukuk tam bir İslâm hukukuna dayanırken ticaret kanunları ise Roma hukukuna dayanıyordu ki bu da ikisi arasındaki uyumun yakalanmasını pek mümkün kılmıyordu. İslâm hukuku çeşitli fıkıh kitaplarında dağınık halde bulunmaktaydı. Bunun üzerine hâkimlerin işini kolaylaştırmak için Medenî kanunun yeniden düzenlenmesine ihtiyaç duyuldu. Bazı devlet adamları Fransız Medenî kanunun alınmasını isterken Bir grup devlet adamı da İslâm hukukuna hatta Hanefî mezhebine uygun kanun yapılması taraftarıydı. Nitekim Ahmet Cevdet Paşa (öl.1895)'nın da aralarında bulunduğu devlet adamlarının fikri galip gelerek 1876 tarihli Mecelle hazırlanmaya başladı. Fakat Mecellede Aile hukukuna yer verilmemiş Hanefî mezhebine uygun yazılmış fıkıh ve fetva kitaplarına bırakılmıştır.

Tanzimattan sonra devletin evlenmeye olan ilk ciddi müdahalesi 2 Eylül 1881 tarihli Sicilli Nüfus Nizamnamesi ile olmuştur. Bu nizamnameye göre Müslümanlar evlenmek için şer'i mahkemelere gayrimüslimler ise kendi mahkemelerine başvuracaklardır. Önceden imamın nikâh akdinde bulunmasının hiçbir hukukî yönü yok iken bu nizamname ile hukukî bir statü kazanmıştır.

Türk Aile hukuku alanında ilk ciddi çalışmanın temelleri 1917 tarihli Hukuk-i Aile Kararnamesi ile atılmıştır. Kararname hakkında detaylı bilgi dördüncü bölümde ele alınacaktır.

1.2. Küçüklük Kavramı

İlk bebeklikten başlayan ve on sekiz yaşına kadar devam eden süreye *"küçüklük"* denir. Küçüklük kavramı her hukuk dalında farklı olarak değerlendirilmektedir. Hukukî anlamda küçüklük şahsiyet ile başlamaktadır. İslam Hukuku'nda şahsiyet sağ olarak dünyaya gelmek şartıyla ana rahmine düştüğü andan itibaren başlar. Dünyaya sağ olarak gelen çocuğun ergenlik çağına kadar geçirdiği evre de küçüklük evresidir.

Türk Medenî Kanununa göre; şahsiyet, çocuğun sağ olarak dünyaya gelmesiyle başlar ölümle biter. Bu konuda İslâm Hukuku ile Türk Medenî Kanunu karşılaştırıldığında arada bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Küçük olan bir çocuğun küçüklükten çıktığına erkeklerin ihtilam olmasıyla kızların ise adet görmesiyle hükmedilir. Belirli bir yaşa geldikleri zaman kendilerinde bu belirtiler görülmeyen çocuklar hakkında ise ihtilaflar söz konusu olmaktadır. Hanefi mezhebinin imamları da bu konu hakkında görüş birliği içinde değildir. Ebu Hanife'ye göre ihtilam olmayan bir erkeğin hükmen buluğa erme yaşı on sekizdir. İbn Abbas (r.a) da çocuğun rüşde erme yaşını on sekiz olarak rivayet etmiştir. Bu durumda Ebû Hanife'nin görüşü hem ayete hem de sahabi kavline dayanmaktadır. Adet görmeyen kız çocuklarının hükmen buluğa erme yaşı ise onlar erkeklere göre daha çabuk geliştikleri için on yedi olarak belirlenmiştir.[39] İmam Muhammed (öl. 189/805) ve Ebû Yusuf (öl. 182/798) (r.anhuma)'nın hükmen buluğa erme yaşındaki görüşleri on beştir. Onların bu görüşleri İbn Ömer (r.a)'dan yapılan şu rivayete dayanmaktadır. *"Uhud muharebesinde Hz. Peygamber (s.a.s)'e on dört yaşında bir çocuk gelerek muharebeye katılma isteğini arz etti ancak Hz. Peygamber onun bu isteğini geri çevirdi. Hendek savaşında ise on beş yaşındaki bir çocuğun savaşa katılmasına izin verdi."*[40] Onlar nakledilen bu rivayete istinaden ihtilam olmayan bir kızın veya erkeğin buluğ yaşının on beşi geçmeyeceği görüşünü benimsemişlerdir. İmam Şafiî (öl. 204/820) (r.a) ve Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855) (r.a) de aynı görüşü benimsemişlerdir.

Cessas, *"...Sizden olup da henüz buluğ çağına girmemiş..."*[41] Ayetinin, ihtilam olmayan çocukların buluğ yaşının on beş yaş olduğunu savunanların görüşlerinin batıl olduğunu söyler. Çünkü bu ayette Allah-u Teala yaşa göre baliğ olanlarla henüz ihtilam olmayanlar arasında bir ayırım yapmamıştır. Hz. Peygamber de *"Üç sınıf insandan kalem kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, akıllanana kadar deliden, ihtilam olana kadar çocuktan."*[42] Hadisinde on beş yaşına ulaşanlarla ihtilam olmayanları birbirinden ayırmamıştır. Ayrıca İbn Ömer'den rivayet edilen Uhud savaşıyla ilgili hadis şüphelidir. Çünkü Uhud savaşı hicretin üçüncü yılında yapılmışken Hendek savaşı beşinci yılında yapılmıştır. Bu durumda aradaki geçen sürenin bir yıl olması mümkün değildir. Bununla

---

[39] Muhammet Ali Sabuni, *Ahkâm Tefsiri*., Cilt. 2, s. 213.
[40] Sabuni, a.g.e., Cilt. 2, s. 213.
[41] Nur, 24/59.
[42] Tirmizî, *Hudud,* 1

birlikte savaşa katılma izni baliğ olma durumuyla ilgili değildir. Bazı kişiler baliğ oldukları halde zayıflıklarından dolayı savaşa katılmalarına izin verilmezken baliğ olmadıkları halde gücü ve kuvveti yerinde oldukları için savaşa katılanlar olmuştur. Nitekim Rafi' b. Hedic'in çocuk yaşta olduğu halde savaşa katılmalarına izin verilirken, Sümred b. Cündeb'in baliğ olduğu halde savaşa katılmasına izin verilmemiştir. Bundan da anlaşılacağı gibi Hz. Peygamber savaşa katılmalarına izin verirken onların baliğ olup olmamalarına bakmamıştır" der.[43]

Cessas, Ebû Hanîfe'nin on sekiz yaş görüşünü destekleyen birçok delil ortaya koymaktadır ancak kabul edilen görüş cumhurun on beş yaş görüşüdür. Çünkü ihtilamın hükmü örf ile bilinir. Örf ile bilinen ihtilam olma yaşı ise on beştir. Hanefî mezhebinde de geçerli olan görüş İmam Muhammed ve Ebû Yusuf'un görüşüdür.

Hanefî âlimleri, gayri mümeyyiz bir çocuğun yapmış olduğu nikâh akdini batıl olarak sayarken, mümeyyiz olan çocukların evlilik akdini mevkuf olarak kabul etmişler ve velinin onay verdiği takdirde geçerli olabileceği görüşünü savunmuşlardır. Cumhura göre ise, mümeyyiz olan çocukların yapmış oldukları nikâh akdinin diğer akitler gibi batıl olduğunu ve ancak velileri tarafından evlendirilebilecekleri görüşünü savunarak onların ancak on beş yaşını doldurdukları zaman evlilik akdi yapabilecekleri görüşünü benimsemişlerdir. Hanefiler ise buna muhalefet ederek on sekiz yaşının tamamladıkları zaman kendilerinin evlenebileceklerini belirtmişlerdir.[44]

Ebû Hanife'nin dışındaki fukahaların çoğunluğunun kabul ettiği görüş buluğ çağının ya ihtilamla ya da hükmen on beş yaş ile başladığıdır. Bu görüşü İmam Şafiî (r.a) da benimsemiştir. Yalnız O bu görüşünün yanı sıra koltuk altı ve etek kılı bitmesinin de buluğa delalet ettiği şeklinde de bir görüş beyan etmiştir. O'nun bu görüşü, Atiyye-i Kureyzî'den rivayet edilen *"Resulullah (s.a.s) Kureyz kabilesinden koltuk altı ve eteğinde kıl bitenleri öldürtmüş, bitmeyenleri öldürtmemiştir. Bana da baktılar, kıl bitmediği için bıraktılar[45]"* hadisine dayandırmaktadır. Ancak İmam Şafiî, kıl bitmesinin buluğa delalet ettiğini esirlik, cizye ve anlaşma gibi hükümlerin icra edilmesinde kabul etmiştir. Yoksa kılın bitmesinin mutlaka buluğa delalet ettiğine değildir[46].

---

[43] Ebû Bekir el-Cessas, *Tefsirü'l-Ahkâmü'l-Kur'an,* c. 2, s. 87.
[44] Vehbe Zuhayli, age., Cilt. 7, s. 186.
[45] Sabuni, a.g.e., Cilt. 2, s. 214.
[46] Sabuni, a.g.e., Cilt. 2, s. 214.

1.3. Temyiz Kavramı

Bir kişinin; iyi ile kötüyü, faydalı ile zararlıyı, hayır ile şerr'i birbirinden ayırt edebilmesine "temyiz kudreti" denir. Doğum ile başlayıp yedi yaşına kadar devam eden sürece "temyiz öncesi çocukluk dönemi" bu dönemdeki çocuğa "gayri mümeyyiz çocuk", yedi yaşından itibaren başlayıp buluğ çağına kadar devam eden süreye "temyiz çağı çocukluk dönemi" bu dönemdeki çocuğa da "mümeyyiz çocuk" denilmektedir.[47]

1.4. Ehliyet Kavramı

Ehliyet sözlükte "yetki, elverişlilik, liyakat, yeterlilik" gibi anlamlarda kullanılmaktadır. İslâm hukuku açısından ise kişinin dini ve hukuki işlemlere kendisinin konu olabilmesini sağlamaktadır.[48] Kişinin haklardan faydalanmasına, bu hakları kullanmasına ve borçlanmaya elverişliliğini ifade etmektedir. İslâm hukukunda ehliyet vücub ehliyeti ve eda ehliyeti olmak iki kısımda incelenmektedir.

Vücub ehliyeti usulcüler tarafından "dini-hukuki hak ve borçların doğmasına kişinin elverişli olması" şeklinde tanımlanmaktadır[49]. Eda ehiliyeti vücub ehliyetinin daha kapsamlı hale gelmiş şeklidir. Usulcüler eda ehliyetini "kişinin dinen ve hukuken geçerli olacak tarzda davranmaya ve hukuki işlem yapmaya elverişliliği" olarak tanımlamaktadır. Vücub ehliyeti zimmete ve hukuki kişiliğe dayanırken eda ehliyeti akıl ve temyiz gücüne dayanmaktadır.

1.4.1. Ceza Ehliyet Yaşı ve Evlilik Yaşı Mukayesesi

Türk Medeni Kanunu'nda küçüklüğün belirlenmesi hususunda belli bir yaş aralığından bahsedilmezken Türk Ceza Kanunu ile Çocuk Koruma Kanunu "çocuk"u henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi olarak tarif etmektedir.[50]

Küçük bir çocuğun cezai sorumluluğunun tespitinde kriter olarak kişinin ergen olması esas alınmıştır ki bu da beraberinde cinsiyet ayrımını getirmiştir. Kız çocukları erkeklere göre daha erken yaşta ergen oldukları için uygulamada kız çocuklarının yaşı on iki erkeklerin ise on dört yaşında ergen oldukları kabul edilir[51].

---

[47] Abdullah Kahraman, *Fıkıh Usulü,* s. 279.
[48] Ali Bardakoğlu, *"Ehliyet"*, Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt. 10, ss. 533-539.
[49] Ali Bardakoğlu, *"Ehliyet"*, a.g.e,, Cilt. 10, ss. 533-539.
[50] Ahmet Yaman, *Doktrin ve Olgu Bağlamında Küçüklerin Evlendirilmesi,* s. 11.
[51] Murat Şimşek, *İslâm Hukuku ve Pozitif Hukuk Açısından Çocukta Ceza Ehliyeti,* s. 143.

İslâm Hukuku'na göre kişinin ceza ehliyetine sahip olabilmesi için temyiz gücünün yanında ergenlik çağına ulaşmış olma şartı da getirilmiştir. Kişinin yapmış olduğu davranışın hukuki sonucunu kavrayabilmesi için temyiz gücüne sahip olması gerekmektedir. Ancak yedi yaşından itibaren kazanılan temyiz gücü tüm hukuki sonuçları kavrayabilmek için yeterli değildir. Bu sebeple iyi ile kötüyü birbirinden ayırt etmeye yarayan temyiz gücünün iyice yerleşmiş olması şart koşulmuştur. Buna göre İslâm Hukuku'nda hem temyiz gücüne sahip hem de ergenlik çağına ulaşmış olan kişinin ceza-i sorumluluğu tamdır[52].

İslâm Hukuku'nun ceza-i sorumluluğu ergen olma esasına göre belirleme ilkesi 1858 tarihli Ceza Kanunu'na kadar Osmanlı toplumunda benimsenmiştir. 1858 tarihli Ceza Kanunu 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan ilhamla hazırlanmış hatta büyük ölçüde onun tercümesi denilebilmektedir[53]. Fıkıh literatüründe ise "küçüklük" çok net bir şekilde buluğ çağı öncesini ifade etmektedir. Bu dönemdeki bir çocuğun hukuki tasarruflarının geçerliliği, ceza-i ehliyeti, şahsı ve malı üzerindeki velâyet konuları ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.[54] Nasıl ki İslâm Hukuku kişinin ceza-i sorumluluğunun olması için temyiz gücü yanında ergen olma şartını da getiriyorsa aynı şekilde Türk Ceza Kanunu da bir kişinin nikâh akdi yapabilmesi için temyiz gücü yanında ergen olma şartını da getirmiştir. Bu yaşlar kızlarda on beş erkekler ise on yedi olarak belirlenmiştir[55]. Ceza-i sorumluluk konusunda temyiz gücü yanında ergen olma şartını da arayan İslâm Hukuku evlilik konusunda her hangi bir yaş sınırı olmaksızın kişinin evlenebileceğini nikâh akdi yapmaya ehil olmayanların da velileri tarafından evlendirilebileceğini belirtmiştir.

1.5. Velâyet Kavramı

Küçüklerin ve kısıtlı olan ergenlerin gerek kişilik haklarının gerekse malî haklarının korunması için ebeveynlerin sahip oldukları hak ve yükümlülüklerdir. Diğer bir anlamda ise rızaları gözetilmeksizin ehliyetsizler ya da eksik ehliyetliler adına hukukî işlemleri yapabilme yetkisidir. Bir fıkıh terimi olarak velâyet, *"rızası olup olmasına bakılmaksızın bir sözün başkası hakkında geçerli ve sonuç doğurucu olmasıdır."*[56] Bu yetkiye sahip olan kişiye de veli denilmektedir. Dar anlamda ise velâyet, başta küçükler olmak üzere tam

[52] Murat Şimşek, a.g.e, s. 144.
[53] Murat Şimşek, a.g.e, s. 144.
[54] Ahmet Yaman, a.g.e, s. 11.
[55] Bilge Öztan, *Aile Hukuku,* s. 68.
[56] Yunus Apaydın, *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* XLIII, ss. 15-19.

ehliyetsizler ve eksik ehliyetliler üzerindeki velâyetle kızların evlendirilmesi konusundaki velâyeti ifade etmektedir.

Medenî Kanunu'nun 335. Maddesinde velâyet kavramından şu şekilde bahsedilmiştir. *"ergin olmayan çocuk, ana ve babasının velâyeti altındadır. Yasal sebep olmadıkça velâyet ana ve babadan alınamaz. Hâkim vasî atamasını gerekli görmedikçe, kısıtlanan ergin çocuklar da ana ve babasının velâyeti altında kalırlar."*[57]

1.5.1. Evlilik Velâyeti

Evlilik velâyeti, velinin velâyeti altında bulunan ehliyetsiz ya da eksik ehliyetli kimseyi evlendirme yetkisi demektir. Bir kişinin nikâh akdi yapabilmesi için veli tayin edilmesi kanun ya da hâkim kararıyla mümkün olmaktadır.[58]

Bütün İslâm hukukçuları çocuğun üzerine velâyetin gerekliliği konusunda ittifak etmişlerdir. Velâyetin sübut bulmasının sebebi akrabalıktır ve bu velâyet yetkisine sahip olan kişilere veliyy-i hâssa denilmektedir. Mezhepler arasında evlilik velâyetinin sübutunu illeti hakkında farklı görüşler ileri sürülmektedir. İmam Şafiî (r.a) velâyeti sübutunun illeti olarak bekâreti benimserken Hanefî mezhebi küçüklük olarak benimsemiştir. Hanefi mezhebine göre nikâh bağlamında velâyet dört çeşittir.

1. Velâyetü'l-Milk: Mülkiyetten kaynaklanan velâyet sebebiyle efendinin kölesini ya da cariyesini evlendirme yetkisidir.

2. Velâyetü'l-Karabe: Akrabalıktan doğan velâyet sebebiyle kişinin velâyeti altında bulunan kızı ya da erkeği evlendirme yetkisidir.

3. Velâyetü'l-İmame: Asabe bulunmadığı durumlarda velâyetin devlete geçmesi sebebiyle devletin evlendirme yetkisidir.

4. Velâyetü'l-Velâ: Efendinin satın almış olduğu köle üzerinde sabit olan velâyet hakkıdır. Hatta efendisine mirasçı dahi olabiliyor. Efendisi kölesini büyük olsun küçük olsun, mecnun ya da matuh olsun fark etmez evlendirebilir. Bu velâyetin sabit olabilmesi için efendinin akıl baliğ olması şarttır.[59]

Şafiî ve Hanbeli mezhepleri de Hanefî mezhebinin bu görüşlerini benimsemişlerdir.

---

[57] Mehmet Palamut, *Medenî Hukuk,* s. 128.
[58] Mehmet Akif Aydın, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku,* MÜİFV Yay., İstanbul 1985, s. 24.
[59] Vehbe Zuhayli, age., Cilt. 7, s. 188.

Evlilikte velâyet, velâyet-i icbar ve velâyeti nedb olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.

1.5.1.1 .Velâyet-i İcbar

Velinin kendi velâyeti altında bulunan bir kimseyi onun rızasını almadan hatta isteğinin dışında evlendirmesine imkân sağlayan bir velâyet çeşididir. Cebr hakkı sadece İslamiyet'te olmayıp ondan önce Arap toplumlarında ve Musevilerde de görülen bir haktır.[60] İslamiyet, cebr hakkını korumuş fakat ona bazı sınırlamalar getirmiştir. İslâm bilginlerine göre cebr hakkının sabit olmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi çocukların vücut yapısı olarak erkenden gelişip büyüdüklerinde onları zina ortamlarından korumak, ikincisi savaş gibi nedenlerden dolayı nüfusun azalması durumunda meşru yollarla neslin çoğalmasını sağlamak ki bu da ancak nikâh akdi ile mümkündür, üçüncüsü ise iyi olan fırsatların kaçırılmamasıdır.

Velâyet-i icbar hakkının üzerinde kullanıldığı kişiler; akıl hastalığı olan, çeşitli sebeplerden dolayı kısıtlı olan erkek ya da kadınlar ve henüz ergenlik çağına ulaşmamış bütün çocuklardır. Ancak küçük olan erkek çocuğu buluğ çağına ulaştığı zaman artık onun üzerinde cebr hakkı uygulanamaz. Fakat buluğa eren kızlar üzerinde cebr hakkının ne zamana kadar kullanılabileceği ve buna ne zaman son verilebileceği konusunda mezhepler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Hanefî mezhebi, bu hakkın kullanılmasını buluğ çağı ile sınırlandırmıştır. Küçük olan kız çocukları buluğa erdikten sonra artık zorlanamaz. Hatta öyle ki; baba veya dedesi dışındaki başka bir veli tarafından evlendirilen küçükler, ergin olduktan sonra hıyaru'l buluğ[61] hakkını kullanarak nikâhı feshedebilirler. Şafiî mezhebinde cebr hakkının kullanılma sınırı ise kızın bakirelik durumudur. Kız eğer bekâretini kaybederse ister büyük olsun ister küçük olsun hangi yaşta olursa olsun artık izni olmadan onun adına nikâh akdi gerçekleştirilemez. Ahmed b. Hanbel'in bu konudaki görüşü Şafiî mezhebiyle aynıdır. Dokuz yaşını tamamlamış ve bakire olmayan bir kız çocuğu kendi rızası olmadan cebren evlendirilemez. Fakat kız eğer bakire ise baliğ olsun ya da olmasın ona cebr uygulanarak onun adına nikâh akdi gerçekleştirilebilir. Mâlikî mezhebinin görüşü de diğer iki mezheple aynıdır. Kız, ancak bekâretini kaybettikten sonra velinin cebr hakkından kurtulabilir. Aksi takdirde hangi yaşta olursa olsun velisi ona cebr

---

[60] Halil Cin, , *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme,* s. 77.

[61] Baba ve dedesi dışındaki bir veli tarafından evlendirilen küçüklerin buluğa erdikten sonra bu evliliği devam ettirme ya da feshetme hakkıdır.

uygulayabilir. Hanefî mezhebinin dışındaki diğer üç mezhebe göre cebr hakkının sınırını belirleyen faktör bekârettir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir husus daha var ki o da bekâretin kaybedilme şeklidir. Bu üç mezhebe göre bekâret, kaza ya da tıbbi bir müdahale sonucu kaybedilmişse kız yine bakire sayıldığı için onun üzerinde velinin cebr hakkı devam etmektedir. Bu hükmü vermelerinin sebebi ise kızın henüz cinsel ilişki tecrübesi yaşamamış olmasından dolayıdır. Fakat bekâret, gayrimeşru ilişkiden dolayı kaybedilmişse Şafiî ve Hanbeli mezhebine göre kız, dul olarak kabul edilir ve artık onun üzerinde cebr hakkı kullanılamaz. Hanefi ve Mâlikî mezhebine göre ise bu şekilde bekâretini kaybeden kız "dul" değildir. Çünkü "dulluk evlenip ya kocası ölen kadına ya da kocasından boşanmış kadın için geçerli bir tabirdir.

1.5.1.2. Velâyet-i Nedb

Buluğdan önce cebr-i olan velâyetin buluğdan sonra evlendirilecek olan kızın iznine ihtiyaç duyan velâyete, velâyet-i nedb denir. Yani veli buluğa eren kızını onun rızası dışında evlendiremez. Ancak kızın istediği birisiyle evlenmesi için gerekli olan nikâh akdinin gerçekleştirilmesi için öncülük eder. Ergin olan bir kızın, velisi tarafından cebren evlendirilip evlendirilemeyeceği konusunda mezhepler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Hanefi mezhebine göre buluğa ermiş olan kız nikâhta taraf olabilir ve cebren evlendirilemez. Diğer üç mezhebe göre ise kız buluğa ermiş olsa dahi velisinin onayı olmadan kendi adına nikâh akdi gerçekleştiremez. Eğer böyle bir evlilik gerçekleştirilmişse üç mezhebe göre yapılan bu evlilik batıl hükmündedir yani geçersiz bir evliliktir.

Kadının nikâhta taraf olabileceği veya olamayacağı konusunda Hanefi mezhebinin görüşüne itibar edilmektedir. Çünkü kadının nikâhta taraf olamayacağına dair hiçbir delil bulunmamaktadır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken bir husus da şudur ki: Kadın nikâhta taraf olabiliyor diye veliyi göz ardı etmemek en uygunudur. Çünkü toplumumuzda velinin haberi ve onayı olmadan yapılan nikâhların çoğunluğunda sorun yaşandığı gözlemlenmektedir. Burada söz konusu nikâh sadece evlenen kişileri değil iki tarafın ailelerini de birbirine bağlamaktadır. Velinin, kızının denk olmayan birisiyle yaptığı evliliği onay vermeyerek feshetme hakkı bulunmaktadır.

Aile Hukuk Kararnamesi Hanefi mezhebinin görüşünü dikkate alarak kadına nikâhta taraf olma hakkı vermekle birlikte velinin hakkını da korumuştur. Bu konuyla ilgili madde şu şekildedir: *"On yedi yaşını itmam etmiş olan kebire, bir şahısla tezevvüç etmek*

üzere müracaat ettikde, hâkim keyfiyeti velisine tebliğ eder ve veli itiraz etmediği veya itirazı vârid görülmediği halde izdivacına müsaade eder."[62]

Velâyet hakkının sübutu konusunda akıllara herkesin veli olup olamayacağı sorusu gelmektedir. Fukaha bir kişinin veli olabilmesi için kendisinde akıl, buluğ, İslam ve erkek olmak gibi şartların bulunması gerektiğini belirtmişlerdir.

1.5.1.3. Evlilik Velâyetine Sahip Olan Veliler

Küçük olan çocukların evlendirilmesi konusunda dört mezhep imamlarının icması bulunmakla birlikte evlilik velâyetinin yani evlendirme hakkına kimlerin sahip olduğu hususunda ihtilaf söz konusu olmaktadır. Ebû Hanîfe (r.a), baba ve dede dışındakilere de velâyet hakkı tanırken İmam Şafiî (r.a) baba ve dedeye İmam Malik (179/795) (r.a) bu hakkı sadece babaya tanımıştır.

Hanefî alimlerinin baba ve dedenin dışındakilere de velâyet hakkını tanımalarının gerekçeleri aşağıda zikredeceğimiz ayeti kerimeye dayanmaktadır.

"وان خفتم الا تسقطوا في اليتامى فنكحوا ما طاب لكم من النساء ..."

"...yetim kızlar ile evlendiğiniz zaman onlar hakkında adalete riayet edemeyeceğinizden korkarsanız, (onlarla evlenmeyip) sizin için helal olan kadınlarla…evleniniz."[63] Bu ayeti kerime, henüz ergenlik çağına ulaşmamış dul veya bakire olan küçük bir kızın, babası veya dedesi dışındaki velilerin tarafından evlendirilebileceğine dair bir delildir. Çünkü bu ayette geçen **"yetemâ"** kelimesinin hakiki manası ergenlik çağına ulaşmamış babasız olan dul ya da bakire olan küçükleri ifade etmektedir. Ayette kızın mihr konusunda aldatılmaması konusunda nikâhının kıyılmasına cevaz verilmiştir.[64]

Küçük kızın babası zımmî, annesi Müslüman ise babanın kızı hakkında velâyet hakkı bulunmamaktadır ve onun adına nikâh kıyma hakkına sahip değildir. Ayrıca *babanın; köle, mükateb (serbest kalmak için efendisiyle sözleşme imzalayan köle), müdebber (efendisi öldükten sonra serbest kalacak olan köle), mürted (dinden dönme), bir*

---

[62] *Aile Hukuku Kararnamesi,* Md. 5.
[63] Nisa, 4/3.
[64] İbn Mâce, ag.e., Cilt. 7, s. 267.

kısmı azad edilmiş köle olması halinde de küçük kızın ve küçük erkeğin velâyet hakkına sahip değildir.[65]

Evlilik velâyetinin kimlerin hakkı olduğu konusunda Mâlikîlerin ve Hanbelilerin görüşüne de kısaca değinmekte fayda görüyoruz.

Mâlikîler, küçük çocukların evlendirilmesi konusunda kıyas yapılmasının mümkün olmadığını ancak bunun sadece baba için caiz kılınabileceğini Hanbeliler de mevcut olan hadislerin sadece baba ile sınırlı olduğu görüşünü savunmuşlardır. Bu iki mezhep imamlarının görüşüne göre, baba, babanın vasisi ve hâkim dışındaki hiçbir kimsenin küçük çocukları evlendirme yetkisi yoktur. Çünkü baba çocuğuna olan şefkatin çokluğundan dolayı onun menfaatini istemektedir. Babanın vasisi ve hâkim de babaya eşdeğer olduğundan dolayı onları evlendirme yetkisine sahiptirler. Evlendirme yetkisine sahip olan bu kişiler dışındaki kişilerin görüşleri nasıl ki küçük çocukların mallarında dikkate alınmıyorsa onların evliliği konusunda da dikkate alınmamaktadır. Mihri misil karşılığında veya o olmadan, ya da ondan daha azıyla ya da kötü görünüşlü olsa bile küçük kız çocuklarının evlendirilmesine ve buluğa ermiş kızın ise izni alınarak onun adına nikâh akdi yapılmasını caiz görmüşlerdir. Yetim olan kız çocukları ise [66] hâkimin görüşü alındıktan sonra denk olan birisiyle ancak on yaşına ulaştığı zaman evlendirilebilir.

Hanbelilerin görüşü; baba küçük olan kızını nasıl ki denk olan birisiyle mihri misil karşılığında evlendirebiliyorsa, küçük olan erkek çocuğunun da evliliğinde onun için bir menfaat olduğundan dolayı kız çocuğuna kıyas yapılarak onun adına nikâh akdi gerçekleştirilebilir[67] yönündedir. Ayrıca baba, oğlu adına bir menfaat gördüğü takdirde onun adına birden fazla evlilik yapabilir görüşü de savunulmaktadır. Ancak bazı Hanbeli âlimleri bu görüşe karşı çıkarak bunda menfaatin değil kötülüğün bulunduğunu ve doğru olan şeyin küçük erkek çocuğu adına birden fazla evlilik yapılmaması olduğunu savunmuşlardır. Burada bir ayrım söz konusudur ki, eğer evlendirilecek olan erkek çocuğu küçük değil ise o zaman birden fazla evlilik yapılması mümkündür.

İbn Kudâme b. Maz'un'dan yapılan bir rivayete göre İbn Ömer erkek kardeşinin kızını Osman ile evlendirdiğinde Hz. Peygamber (s.a.s), onun yetim bir kız olduğunu ve

---

[65] İmam Muhammed eş-Şeybânî, a.g.e., s. 190.
[66] Vehbe Zuhayli, a.g.e., Cilt. 7, s. 182.
[67] Vehbe Zuhayli, a.g.e., Cilt. 7, s. 183

kızın izni olmadan evlendirilemeyeceğini bildirmiştir. Bu hadisi şerif, baba dışındaki kişilerin evlendirme yetkisine sahip olmadıklarının açık bir delilidir.[68]

1.5.1.4. Velâyet Sahibi Kişilerin Yetkileri

Hanefî mezhebinin görüşüne göre, küçük olan kız çocuğu baba veya dedesinin dışındaki bir veli tarafından dengi olmayan birisi ile evlendirilirse ya da yaşıtlarına göre mihr-i misilden daha az bir mihirle evlendirilirse ya da küçük olan erkek çocuğu kendi yaşıtlarına göre daha fazla mihir verilerek evlendirilirse bu nikâh akdi batıldır. Hanefîler, bu şekilde görüş beyan ederek velinin, cebrî velâyet hakkını keyfiyete göre kullanmasına bir sınırlama getirmeyi amaçlamaktadır.[69]

Buluğ çağına ulaşmış olan kişilerin nikâh akitlerinde denklik sadece erkekte aranırken küçük çocukların evliliklerinde hem kız için hem de erkek için aranmaktadır.

Küçük olan bir kızı, iki veliden her biri bir adamla evlendirdiğinde ilk olarak hangisinin nikâhı biliniyorsa o velinin yaptığı nikâh geçerli olur diğer velinin yaptığı nikâhta ise evlendirilen çiftler arasında ayrılık gerçekleşir. Küçük kız babası ve erkek kardeşi tarafından aynı anda evlendirilirse ve hangisinin önce evlendirdiği bilinmese bile babanın yapmış olduğu nikâh geçerli olur erkek kardeşinin evlendirdiği kişi ile kızın arasında ayrılık gerçekleşir. Babanın yaptığı nikâhın geçerli olmasının sebebi ise velâyet sırasında babanın erkek kardeşten önce gelmesidir.[70]

Velinin bulunduğu durumlarda, eğer bir kadın küçük olan erkek çocuğunu ya da küçük olan kız çocuğunu babanın izni olmadan evlendirmişse yapılan bu nikâh akdi mevkuf durumundadır yani babanın icazet vermesiyle geçerli olur. Babanın bulunmaması halinde ise, velâyet sırası kime intikal etmişse onun icazet vermesiyle geçerli olur. Velisi tarafından evlendirilen küçük kız, velisinin evlendirdiği kişiyi istemezse ve bu istememezlik buluğa ermeden önce gerçekleşirse kızın sözüne itibar edilmez yapılan nikâh geçerlidir, ancak buluğa erdikten sonra muhayyerlik hakkını kullanabilme hakkı vardır.[71]

Adana Şer'iyye Sicil defterinde kayıtlı olan şu hadiseyi örnek olarak verebiliriz:

---

[68] Vehbe Zuhayli, a.g.e., Cilt. 7, s. 181.
[69] Abdulkerim Zeydan, *el-camiu fi'l Fıkhi el-İslamiyye fi'l mufassal,* s.407.
[70] Ebû Abdillâh Muıhammed b. el-Hasan b. Ferkad eş-Şeybânî, 2012, *el-Asl,* s.191.
[71] İmam Muhammed, 2012, a.g.e., s. 192.

"...iş bu bâ'isü'l vesî ka Fatıma binti diğer Abdurrahman Beşe nam bikr-i bâliğa meclis-i şer'i hatîr lazımü't-tevkîrde zevci Hüseyin bin el-mezbûr Abdurrahman nam kimesne mahzarında üzerine dava ve takrir-i kelam edüp bundan akdem vefat eden vâlidem Ümmü Gülsüm Hatun tarih-i tahrirden on üç sene mukaddem yedi yaşında sağire olduğum halde beni mu'accel ve mü'eccel yüz kuruş mehir tesmiyesiyle lede'ş-şuhûd işbu mezbûr Hüseyin'e inkâh tezvic edüp ol dahi ber-vech-i muharrer tezevvüc ve kabulünden sonra terk-i diyar etmekle ile'l-büluğ ol vechle ben mezbûr Hüseyin'in zevce-i menkûhası olmuş idim. Lakin benim içün hiyâr-ı bulûğ muhakkak olduğuna âlime olduğum halde ben tarih-i kitabdan üç sene mukaddem nehâran dem-i hayzımı ru'yet ile bâliğa olduğum saat bi-la te'hir nefsimi ihtiyâr ve hâl-i sığarımda vâlidem mezbûre Ümmü Gülsüm'ün vech-i meşrûh üzere olan akd ve nikâhını meclis-i ihtiyâra hazır şuhûd mahzarında reddile fesh ve işhâd edüp..."[72]

Bu kayıt örneğinde, henüz yedi yaşında iken annesi tarafından evlendirilen küçük kız çocuğunun buluğa erdikten sonra mahkemeye başvurup evliliğini feshettirdiği görülmektedir.

Hanefîlere göre, velâyet sırasına riayet etmek önemlidir. Ehliyet şartlarını taşıyan yakın velinin bulunması halinde uzak velinin velâyet hakkı bulunmadığı için, küçük çocuklar adına nikâh akdi yapmış ise yapılan bu akit mevkuf durumdadır ve yakın velinin akdi onaylamasıyla geçerlilik kazanmaktadır. Eğer akde onay vermemiş olursa evlilik batıl hükmünde sayılır. Onay vermesi gereken veli, evliliğe rızası olduğunu ya açıkça ya da onu delalet edecek bir şekilde belirtmelidir. Onun sessiz kalması akde rızasının olmadığını göstermektedir.[73]

İmam Züfer'in (öl.158/775) görüşüne göre, yakın olan velinin bulunmadığı durumlarda küçükleri evlendirmek için hiç kimsenin yetkisi yoktur. Çünkü yakın olan velinin velâyet hakkı sabit olduğu için onun yokluğunda bu hak kimseye devredilemez.[74] Evlendirme velâyetine sahip olan velinin gaib olması durumunda velâyet altında bulunan küçüklerin nikâh akdinin yapılması hususunda bir takım ihtilaflar bulunmaktadır. Buradaki gaiplikten maksat velinin ölüm ihtimali bulunan gaiplik değil gittiği yerden dönecek olan velinin gaipliğidir. Hanefîlere göre velâyetin bir sonraki veliye intikal edebilmesi için gaib

---

[72] Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Adana Şer'iyye Sicilleri,* 14 No'lu Defter, s. 73.
[73] Muhammed Kadri Paşa, age., Cilt. 1, s. 131.
[74] Muhammed Kadri Paşa, age., Cilt. 1, s. 129.

olan velinin bulunduğu yerden geri dönünceye kadar denk olan talibin teklifinden vazgeçme ihtimalinin bulunması gerekmektedir. Ancak bu durumda bir sonraki veli velâyet hakkını kullanıp küçük çocuk adına nikâh akdi gerçekleştirebilir. Ayrıca gaib olan velinin, bulunduğu yerden geri döndüğü zaman yapılan nikâhı feshetme hakkı bulunmamaktadır. Bunun sebebi yapılan nikâh akdinin tam bir velâyet hakkı ile gerçekleştirilmiş olmasından dolayıdır. Yakın olan velinin velâyet ehliyetine sahip olamaması durumunda da uzak velinin yapmış olduğu nikâh akdi geçerlilik kazanmaktadır[75] Velâyet hakkına sahip olan veli, kabul edilebilir bir sebep göstererek küçük kızı, ister dengi olan birisiyle isterse mihri misil karşılığında olsun evlendirmekten imtina etse bile ondan başka kimsenin küçük kızı evlendirme yetkisi yoktur. Eğer evlendirmemek için geçerli bir sebep belirtmemişse o zaman velâyet hakkı hâkime veya onun vekiline intikal eder, küçük kızı onlar evlendirir, uzak olan velinin evlendirme hakkı bulunmamaktadır. Burada bir ayrıntıya dikkat çekmeyi gerekli görüyoruz. Yukarıda yakın olan velinin gaib olması durumunda velâyet hakkının uzak olan veliye geçtiğinden bahsetmiştik. Küçük kızı sebepsiz yere evlendirmekten kaçındığı durumlarda ise evlendirme hakkının uzak veliye değil hâkime ya da onun vekiline geçtiğinden de bahsedilmiştir. Buradaki fark şundan kaynaklanmaktadır. Velinin, hiçbir gerekçe göstermeden kızı, dengi olan birisiyle ya da mihri misil karşılığında evlendirmekten kaçınması durumunda bir zulüm söz konusudur. Hâkimin görevi ise zulmün önüne geçip bunu engellemektir. Bu sebepten dolayı velâyet hakkı hâkime intikal etmektedir. Gaiblik durumunda ise (velinin cihatta veya hacda bulunması halinde) her hangi bir zulümden bahsetmek mümkün değildir. Bunun için velâyet hakkı uzak olan veliye intikal etmektedir.[76] Baba, denk olan başka birisiyle evlendirmek için, mihri misil ödeme gücüne sahip olan denk birisiyle kızını evlendirmekten imtina ettiği durumlarda onun velâyet hakkı elinden alınarak kızı hiçbir kimse tarafından evlendirilemez. Çünkü babanın, kızına karşı olan şefkati onun menfaati yönünde seçim yapacağına dair bir delildir. Ancak evlendirmek istediği kişi gaibse ve hazırda olan kişiyle evlendirmekten imtina ediyorsa o zaman baba kızına zulüm etmiş olur. Çünkü gaib olan kişinin ne zaman geleceği bilinmemektedir ve hâlihazırda bulunan ve denk olan evlenme adayının kaçırılmasından korkulduğu için onun gelmesi beklenmez. Bu durumda velâyet hakkı babadan alınarak bir

[75] Muhammed Kadri Paşa, age., Cilt. 1, s. 130.
[76] Muhammed Kadri Paşa, age., Cilt. 1, s. 130.

sonraki veliye intikal ettirilebilir.[77] Bazı âlimler, yakın olan velinin hakkı olmadan evlendirmekten kaçındığı durumlarda velâyet yetkisinin, gaiplikte olduğu gibi uzak olana geçtiği görüşünü benimsemiş olsalar da sahih olan görüşe göre, ittifakla hâkime geçtiği yönündedir.[78] Evlendirilecek olan küçük kızın hem ana-baba bir erkek kardeşi hem de baba bir erkek kardeşi bulunuyorsa öz olan erkek kardeşin veli olmaya elverişli olduğu durumlarda velâyet hakkı öz erkek kardeşe aittir. Diğerinin evlendirme yetkisi bulunmamaktadır.

1.6. Buluğ Çağı Kavramı

Buluğ çağı, çocuğun aklî ve biyolojik olarak ergenliğe ulaştığı bir dönemdir[79]. Bu insanın vücub ehliyeti tam olmakla birlikte eğer aklî melekelerini de kullanabiliyorsa eda ehliyeti de tamdır. Bu evrenin tespit edilmesi erkeklerde ihtilam ile kızlarda ise adet görme ile belirlenir. Bu belirtilerin görülmediği durumlarda yaş dikkate alınarak belirlenir. Fakat yaş ile belirlenen buluğ çağı konusunda âlimler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Bu konuya ileriki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde değineceğimiz için burada ayrıntıya girmiyoruz. Buluğ çağına eren erkeğe "baliğ", kıza ise "baliğa" denir[80].

1.7. Buluğ Muhayyerliği

İslâm âlimleri arasında, henüz buluğ çağına ermemiş küçük olan erkek veya kız çocuklarının adına, velisi tarafından velâyet-i icbar yetkisini kullanarak nikâh akdinin yapılabileceği konusunda icma bulunmaktadır. Ancak cebr hakkına hangi velilerin sahip olduğu konusunda mezhepler arasında farklı görüşler belirtilmektedir. Özellikle Hanefî mezhebi bu hakkı çok geniş olarak hemen hemen bütün velilere tanır. Bu konu geniş bir şekilde ikinci bölümde ele alınacaktır. Burada dikkatlerden kaçırılmaması gereken bir husus vardır ki o da her velinin baba ve dede gibi küçüklere tam bir şefkatle yaklaşamayabileceği ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. Bundan dolayıdır ki İslam hukuku, velileri tarafından evlendirilen küçük çocukların zararına bir evlilik söz konusu olduğu takdirde küçüğün bu durumdan kurtulabilmesi için ergin olduğu zaman ona nikâh akdini feshetme hakkını vermiştir. Küçük çocuklara verilen bu hakka **"buluğ**

---

[77] Muhammed Kadri paşa, age., Cilt. 1, s. 131.
[78] Muhammed Kadri Paşa, age., Cilt.1, s. 131.
[79] Ali Bardakoğulu, *,TDV İslâm Ansiklopedisi,* Cilt: 6, ss. 413-414.
[80] Abdullah Kahraman, *Fıkıh Usûlü,* s.280.

muhayyerliği" ya da **"hıyaru'l buluğ"** adı verilmektedir. Şimdi bu hakkın hangi durumlarda kullanılması gerektiğini açıklayalım.

Henüz buluğa ermemiş küçük kız ya da erkek çocuğu, babası veya dedesi tarafından evlendirilmişlerse buluğa erseler dahi onlar bu haklarını kullanamazlar. Bütün mezhep imamları bu konuda icma etmişlerdir. Fakat baba veya dede küçük çocuğun mehrinde gabn-i fahişle[81] ya da dengi olmayan birisiyle evlendirdiği zaman yapılan bu nikâh akdi batıl olur. Küçükler, baba veya dede dışındaki başka bir veli tarafından evlendirilmişlerse istemedikleri takdirde nikâhı feshetme hakları vardır ancak bu hakkı buluğa erdikten sonra kullanabilmektedirler. Bu görüş, Ebû Hanife (r.a.) ve İmam Muhammed (r.a.)'e aittir. Onlar bu görüşlerini şu delile dayandırmaktadırlar. Abdullah b. Ömer (r.a.)'in rivayetine göre, Kudâme b. maz'un, kız kardeşinin kızını Osman b. Maz'un ile evlendirdikten sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) evlendirilen kıza muhayyerlik hakkı tanımış ve o da tercihini nikâhın feshedilmesi yönünde kullanmıştır[82]. Ebu Yusuf'un (ra.) görüşü ise; evlilik velâyeti, veli hakkında sabit olan bir yetki olduğu için ve yapılacak olan nikâh akdi de veli tarafından meydana getirildiği için baba ve dede dışındakilerin de yapmış oldukları evlilik akdinde muhayyerlik hakkı bulunmamaktadır.[83]

Ebû Hanife'nin (r.a.) görüşüne göre, hâkim tarafından evlendirilen eda ehliyeti olmayan veya eksik ehliyete sahip olan kişilerin muhayyerlik hakkı bulunmamaktadır. Çünkü hâkimin sahip olduğu velâyet amca ve erkek kardeşin sahip olduğu velâyete göre daha geniş ve kapsamlıdır. Ayrıca babanın ve dedenin sahip olduğu velâyet yetkisine benzemesi yönünden bağlayıcıdır. İmam Muhammed (r.a.), Ebû Hanife'nin görüşüne ihtilaf etmiştir. Ona göre hâkim tarafından evlendirilen küçük çocukların da muhayyerlik hakkı bulunmaktadır.

Buluğ muhayyerliği hakkının kullanılması erkek ve kız açısından farklılık göstermektedir.

---

[81] Bilirkişilerin yaptıkları takdirlerin dışında ticari mallarda yirmide bir, hayvanlarda onda bir, akarda beşte bir, parada kırkta bir ya da daha fazla oranda aldanmaktır. (Mehmet Erdoğan, Fıkıh ve Hukuk Terimleri, s. 151.)
[82] Vehbe Zuhayli, age., Cilt. 7, s. 87.
[83] Vehbe Zuhayli, , age., Cilt. 7, s. 87.

1.7.1. Evlendirilen Küçüklerin Muhayyerlik Hakkı

Ebû Hanife (ra.), baba veya dedesi tarafından evlendirilen küçüklerin muhayyerlik hakkı olmadığı görüşünü benimserken bu iki velinin dışındakilerin yaptıkları nikâh akdinde onlara buluğa erdikleri zaman muhayyerlik hakkı tanımıştır.[84] Diğer üç mezhep imamı da Ebû Hanife gibi baba ve dedesi tarafından evlendirilen küçüklerin buluğa erdikleri zaman muhayyerlik hakkı olmadığı konusunda aynı görüşü benimsemişlerdir.[85]

Baba ya da dede dışındaki herhangi bir velinin, mihir karşılığında ve denk olan birisiyle küçük çocuk adına yapmış olduğu nikâh akdi geçerlidir. Ancak evlendirilen küçük çocuğun buluğa erdiği zaman evliliğinin feshini talep etme veya devamını isteme hakkı bulunmaktadır. Evliliğinin feshini talep etmesi durumunda bunun hâkim karşısında gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca akdin feshinin yapılabilmesi için muhayyerlik hakkının düşürecek bir sebep bulunmamalıdır. Yani rızası olduğuna dair açıkça veya bir delalet olmamalıdır. Eşlerden birisi, buluğa erdikten ve nikâhın feshini talep ettikten sonra fakat hâkim onları ayırmadan önce vefat etmişse nikâh akdi sahih olduğu için diğeri ölen eşine mirasçı olur. Eşlerden birisi vefat ettiğinde evlilik devam ettiği için belirlenmiş olan mihrin tamamı bağlayıcı hale gelir. Geride kalan eş mihrin tamamını kocasının terekesinden alır. Eşlerden birisi, zifaf gerçekleştirilmiş olan ve hâkim nikâh akdini feshettikten sonra ölürse mihrin tamamı bağlayıcı olur. Eğer zifafa girilmemişse o zaman mihrin bir bağlayıcılığı olmaz. Çünkü hâkimin vermiş olduğu fesih hükmü evliliği sonlandırmıştır ve artık iki eş birbirlerine yabancı olmuşlardır.[86]

Küçüklerin muhayyerlik haklarını kullanamamaları için iki şart aranmaktadır. Birincisi; Babanın ve dedenin küçükler adına yaptıkları nikâh akdinden önce tercihlerinde isabetsiz olan kişiler olarak tanınmamaları gerekir. İkinci şart ise babanın ya da dedenin küçük kızı mihr-i misilsiz, fasık veya dengi olmayan birisiyle evlendirecek derecede aklını kullanmasını engelleyecek herhangi bir durumu olmamalıdır. Bu şartlardan birisinin bulunması halinde küçük olan çocuk ergin olduğu zaman buluğ muhayyerliği hakkını kullanarak kendi adına yapılan nikâh akdinin feshini talep edebilir. Bunun sebebi küçük

---

[84] Ebû Abdillâh Muıhammed b. el-Hasan b. Ferkad eş-Şeybânî, *el-Câmiu's-sağir,* ss. 170-171; Serahsî, *el-Mebsut,* Cilt. 4, ss. 213-215.
[85] Sahnûn Said et-Tenûhî, *el-Müdevvene,* Cilt. 2, s. 155; Muhyiddin Muhammed bin Ali bin Muhammed el-**Arabî** et-Tâî el-Hâtimî, *Ahkâmu'l-Kur'ân,* Cilt. 1, s. 310; Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme, *el-Muğnî,* Cilt. 7, s. 392.
[86] Muhammed Kadri Paşa, age., Cilt. 1, s. 144.

çocuklar adına yapılmış olan nikâh akdinin kötü sonuçlar meydana getirebileceği göz önünde bulundurularak bunu engellemek içindir. Ancak bahsedilen olumsuz şartların bulunmaması durumunda baba veya dede küçüğü dengi olmayan birisiyle ya da fasık birisiyle evlendirmiş olsa bile nikâh akdi sahihtir ve evlendirilen küçük çocuğun muhayyerlik hakkı bulunmamaktadır[87]. Babası veya dedesi tarafından evlendirilen küçük kız çocuğu baliğa olduğu zaman henüz zifafa girmeden önce nikâh akdinin feshini talep ederse zifaf gerçekleşmediği için hakkı olan mihri misli alamaz. Kendisi adına nikah akdi yapılan küçük kızın veya erkeğin buluğ muhayyerliği[88] hakkının bulunmamasının dayanağı Hz. Aişe (r.anha)'nin hadisidir. Çünkü bu hadiste küçükler için muhayyerlik hakkı bulunmadığı anlaşılmaktadır. Eğer küçüklerin böyle bir hakkı bulunmuş olsaydı Hz. Peygamber (s.a.s), o hakkı Hz. Âişe'ye tanırdı. *"Gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de sizi güzelce salıvereyim."*[89] Ayeti nazil olduğu zaman O'na muhayyerlik tanımamış inen bu ayeti kerimeyi kendisine bildirmiştir ve ondan, ana-babasına danıştıktan sonra kendisine cevap vermesini istemiştir. Çünkü, Hz. Âişe babası Hz. Ebû Bekir tarafından Hz. Peygamber'le evlendirilmiştir.

Ebû Hanife (r.a.)'den yapılan bir rivayete göre, küçük çocukların, baba ve dedesi tarafından evlendirildiklerinde muhayyerlik hakları olmadıkları gibi, hâkim veya anne tarafından evlendirildikleri zaman da nikâhı fesih hakları yoktur. Bu görüşün delili, hâkimin velâyet hakkı hem malda hem de şahıs üzerinde olduğu için velâyet yetkisinin tam olması, annenin, çocuğuna karşı olan şefkatinin ise babanın şefkatinden üstün olmasından dolayıdır. Hâkimin görüşünün tam bir yetkiye sahip olması, annenin ise şefkatinin çokluğu sebebiyle ikisinin de küçükler adına yapmış oldukları nikâh akdinin sahihliği arasında fark yoktur.[90] Dolayısıyla bu ikisinin sahip oldukları velâyet yetkisi erkek kardeş ve amcanın sahip olduğu yetkinin önüne geçmektedir[91].

Hanefi fakihlerinden olan İbn Semaa (öl. 233/848), babayı erkek kardeşe kıyas ederek erkek kardeşi tarafından evlendirilen kızın nasıl ki muhayyerlik hakkı oluyorsa babası tarafından evlendirilen kızın da muhayyerlik hakkı olduğu görüşünü savunmuştur. Çünkü baba, kızı adına öyle bir sözleşme yapmıştır ki babanın velâyeti sona erse bile

---

[87] Muhammed Kadri Paşa, age., Cilt. 1, s. 140.
[88] Babası ve dedesi dışında herhangi bir veli tarafından evlendirilen küçüklerin buluğa erdikten sonra evliliği devam ettirme ya da evliliği feshetme konusunda tercih hakkı.
[89] Ahzab, 33/28.
[90] Muhammed Kadri Paşa, age., Cilt. 1, s. 140.
[91] Muhammed Kadri Paşa, age., Cilt. 1, s. 140.

yaptığı sözleşme devam etmektedir ve kız kendisini teslim etmek zorundadır. Eğer kızın istemediği bir evlilik gerçekleşmiş olursa kız bu duruma ancak muhayyerlik hakkıyla son verebilmektedir.

Küçük çocuklara muhayyerlik hakkını tanımayan Hanefî alimleri bu konuda Hz. Âişe (r.anha) hadisini delil olarak kabul ettikleri için kıyası terk ederek küçüklerin muhayyerlik hakkı olmadığı görüşünü savunmuşlardır. Ayrıca, babanın şefkatinin erkek kardeş de dâhil diğer velilere göre tam olması ve küçük olan çocuğunun maslahatını kendisininkinden bile daha fazla düşünmesinden dolayı nasıl ki babanın velâyeti küçük çocuğunun malında tamsa şahsiyeti üzerindeki velâyeti de tamdır görüşünü benimsemişlerdir.

Ebu Yusuf (ra.)'un görüşü, babası ya da dedesi dışındaki bir veli tarafından evlendirilen küçük erkek veya kız çocuğunun muhayyerlik hakkı yoktur. Çünkü yapılan akit velinin, velâyet yetkisi ile meydana getirdiği bağlayıcı bir akittir. Bu sebepten dolayı diğer veliler de baba ve dedeye kıyas edilerek onların küçük çocuklar adına yapmış oldukları nikâh akdi feshedilemez. Çünkü çocuğu gözetme amacının dışındaki velâyet, çocuğu, zarara düşmesinden koruma amacıyla meşru kılınmıştır.

Küçük iken evlendirilmiş olup dul kalan kız çocuğu, buluğa erdiği zaman ya da nikâhı öğrendiği zaman susarsa onun muhayyerlik hakkı iptal olmaz. Muhayyerliğinin iptal olması için *"erkek kardeşimin benim adıma yapmış olduğu nikâh akdine razıyım"* gibi açık bir ifadeyle ya da zifafa girmeden önce ya da kocasıyla zifafa girdikten sonra mihrini veya nafakasını istemesi gibi rızasına delalet eden bir karine olması gerekmektedir. Bekârın susması ise rızasına delalet eder. Çünkü o evliliğe razı olduğunu kendisinde bulunan utanma duygusundan dolayı dile getiremeyebilir. Fakat itirazı olduğu takdirde bunu çekinmeden söyler. Dul da daha önceden yaşamış olduğu tecrübe nedeniyle herhangi bir utangaçlık duygusu bulunmadığı için kendi hakkında konuşmasına engel değildir.[92]

Tâbiîn âlimlerinden olan İbn Ebu Leyla (öl. 148/765) vasi tayin edilen kişi nasıl ki babanın çocuğunun malında tasarrufta bulunma hakkına sahip olduğu gibi sahipse onu evlendirme konusunda da babası yerine geçerek küçük çocuğun menfaatini düşündüğünden dolayı onu evlendirebileceği görüşünü savunmuştur. Hanefi âlimlerine göre ise *"Nikâh asabeye aittir"* hadisine dayanarak vasinin küçük olan çocuğu evlendirebilmesi için ona yakınlık

[92]Muhammed Kadri Paşa, age., Cilt. 1, s. 148.

derecesinin olması gerekmektedir. O zaman vasi küçük çocuğu vesayeti sebebiyle değil küçüğe olan yakınlığı sebebiyle evlilik velâyetini elde etmiş olmaktadır.

1.7.1.1. Erkek Bakımından Muhayyerlik Hakkının Kullanımı

Babası veya dedesi dışındaki başka bir veli tarafından evlendirilen erkek çocuğu buluğa erdikten sonra muhayyerlik hakkını hemen kullanmak zorunda değildir. Kendi adına yapılan nikâhı açıkça kabul etmediğini beyan etmediği sürece bu hakkı ömür boyu devam etmektedir. Evliliğini feshedebilmesi için *"nikâhı feshettim, bu evliliği istemiyorum vb."* sarih ifadeler kullanması gerekmektedir. İstenmeyen evliliğin feshedilebilmesi için başka bir şart ise fesih işleminin hâkimin önünde yapılmasıdır yani evliliğin bittiği ancak hâkimin kararıyla kesinleşir. Eşlerden birisi nikâh akdini feshetmek için hâkime başvurduğunda evlilik sonra erdirilmeden eşlerden birisi ölecek olursa hayatta kalan eş diğerine mirasçı olur. Çünkü hâkim henüz evliliği sonlandırmamıştır. Diğer bir husus da şudur ki: Eşler, kendi adlarına yapılmış olan nikâh akdini feshetmek için hâkime başvurdukları zaman eşlerden birisi henüz buluğa ermemiş olursa fesih işlemi buluğa ermeyen tarafın velisinin huzurunda yapılır. Hâkim tarafları hükmen boşamadıkça evlilik devam eder.

1.7.1.2. Kız Bakımından Muhayyerlik Hakkının kullanımı

Velî, velâyeti altında bulunan küçük kız çocuğu adına nikâh akdi yaparsa, akit yapıldığı esnada in'ikad şartlarının bulunması halinde yapılan bu evlilik sahihtir. Ancak kızın buluğ muhayyerlik hakkı bulunmaktadır. Kız isterse nikâhı fesheder isterse evliliğine devam eder. İmam Şâfiî'ye (r.a.) göre veli, kızı dengi ile evlendirirse yapılan nikâh akdi sahih olur. Evlilik gerçekleştikten sonra erkekte herhangi bir hastalık görülürse kız ve erkeğin arasında buluğa erinceye kadar ayrılık gerçekleşmez. Kız ancak buluğa erdikten sonra muhayyerlik hakkını kullanabilir.[93]

Hanbeli mezhebinin görüşüne göre, veli velâyeti altında bulunan küçük çocuğu, evlendirilecek olan kişinin kusurunu bildiği halde onunla evlendiremez. Eğer küçük adına böyle bir nikâh akdi yapmış ise bu evlilik geçerli değildir. Ancak kusuru bilmediği halde

---

[93] İmam Şafiî, *el-Umm,* Cilt. 5, s. 19.

onu evlendirmiş olursa kusur öğrenildiği zaman bu nikâhın feshedilmesi gerekmektedir.[94] Çünkü burada küçüğün zararına bir evlilik söz konusu olmaktadır.

Küçük iken evlendirilmiş olan kız çocuğu, velisi tarafından kendi adına yapılan nikâh akdini feshetmek isterse bunu buluğa erer ermez ya da nikâhı öğrendiği anda feshetmek istediğini bildirmesi gerekir. Eğer nikâhı öğrenir de susarsa bu susması razı olduğunu gösterir ve artık muhayyerlik hakkı düşer. Fakat evliliğini feshetmek istediğini söylemişse bunu hemen gerçekleştirmesi gerekmez. İstediği kadar erteleyebilir. Ancak ertelediği bu süre zarfında eşiyle birlikte olma, ondan mehir ya da nafaka isteme gibi nikâha razı olduğunu gösterecek hareketlerde bulunmaması gerekmektedir. Buluğa eren kız, nikâhı öğrenene kadar nuhayyerlik hakkı devam etmektedir. Ancak nikâhı öğrendiği zaman sükût ederse nikâh akdini kabul etmiş demektir ve muhayyerlik hakkını kaybetmiş olur. Nikâhını feshedebilmesi için mahkeme kararına ihtiyacı vardır. Çünkü buluğ muhayyerlik hakkının ona verilmesinin sebebi, nikâh akdinde kendi maslahatına yönelik zararları bertaraf edebilmek içindir. Ayrıca bu hak hem kıza hem de erkeğe verilmiştir. Dolayısıyla erkek ya da kız nikâhı feshettiği zaman diğerini de bağlamaktadır. Bu yüzden nikâhın feshi için mahkeme kararı şart koşulmuştur. Burada değinilmesi gereken diğer bir husus da *"eb ve ceddin gayrı velinin akdeylediği nikâhı zevc gaib iken hıyar-ı buluğ ile feshe kâdire olmaz. (Baba ve dedesi dışındaki bir velinin akdettiği nikâhı kadın, kocası gaib iken buluğ muhayyerliğini kullanarak feshedemez)*[95] fetvasına istinaden nikâh akdini gerçekleştirecek olan tarafların ikisinin de mahkeme huzurunda hazır bulunmaları gerekmektedir. Bunu bir örnekle şu şekilde açıklayabiliriz:

"Hatta tarih-i mezkûrda medîne-i mezbûrede hâkimü'ş-şer'i'ş_şerîf olan Kırımî Hüseyin Efendi huzuruna dahi hazıra olup tefrik ile kazaya talibe olduğumda ol tarihte zevcim mezkûr hâzır bi'l-beled olmayup huzuru şer'an şaret olduğuna binâ'en husus-i tefrik zevcim mezkûrun huzuruna tevkif olunmuş idi."[96]

Yukarıda bahsi geçen mahkemeye başvurulan dava örneğinde henüz küçük iken evlendirilmiş olan bir kadın ergin olduktan sonra buluğ muhayyerliğini kullanarak nikâh akdini feshetmek için mahkemeye başvurmuş fakat eşi mahkemede olmadığı için dava

---

[94] Abdulkerim Zeydan, age., Cilt. 7, s. 404, md. 5927.
[95] Mehmed Zihni, *Nimet-i İslâm,* Cilt. 2, s.54; Çatalcalı Ali Efendi, *Fetevây-ı Ali Efendi,* c. 1, s. 75.
[96] Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Adana Şer'iyye Sicilleri,* 14 No'lu Defter, s. 73.

kocasının bulunduğu bir tarihe ertelenmiş ve kadın, kocası döndükten sonra mahkemeye tekrar başvurarak fesih işlemini gerçekleştirmek durumunda kalmıştır.

1.8. Fıkıh Kavramı

"Fıkıh, sözlük anlamı olarak *"bilmek, anlamak, derinlemesine kavramak"* manasına gelmektedir. Fıkıh, İslâm hukuku olarak da anılmaktadır. Yani kişinin ibadet, muamelat ve ukubat (cezalar) hakkındaki şeyleri ayrıntılı bir şekilde bilmesidir. Fıkıh, *"usuli fıkıh"* ve *"für-i fıkıh"* olmak üzere iki kısma ayrılır. Usul-i fıkıh, hukukun üzerine oturduğu temeli ve hukukun yöntemlerini ele alması bakımından nazarî bir bakış açısına sahiptir. Für-i fıkıh ise, hukuk doktrinlerini ele alan bir edebî türdür.[97]

1.8.1. Fıkıh ile Kanun Arasındaki Fark

Fıkhın kaynağını kitap, sünnet, kıyas ve icma oluşturmaktadır. İslâm hukuku yani fıkıh hem uhrevî hem de dünyevî ilişkileri düzenleyen bir ilim dalıdır. Uhrevî ilişkiler; namaz, oruç, zekât ve hac gibi ahirete yönelik ilişkiler, dünyevî ilişkiler ise, münakahat (nikâh ve aileye ilişkin hükümler), muamelat (mal, borç ve dava ilişkilerini düzenleyen hükümler) ve ukubat (ceza öngören hükümler) ilişkileridir.

Hukuk kaynağı olarak kanun, yetkili bir organ tarafından belirli usullere uyularak yazılı hale getirilmiş hukuk kurallarıdır. Kanunları yapmaya yetkili organ bir ülkenin siyasal rejimine göre değişiklik gösterirken İslâm hukukunun kaynakları sabittir. Tarihsel gelişim içerisinde padişah, diktatör ya da heyet ülkenin anayasal düzenine göre ve şartları dâhilinde yasama gücünü kullanmışlardır.[98] Fakat Fıkıhta böyle bir durum söz konusu değildir.

---

[97] Abdullah Kahraman, *Fıkıh Usûlü*, s. 24.
[98] Mesut Önen, *Hukukun Temel Kavramları*, ss. 35-98.

İKİNCİ BÖLÜM

HANEFÎ MEZHEBİNE GÖRE KÜÇÜK ÇOCUKLARIN EVLENDİRİLMESİNDE TARTIŞMA NOKTALARI VE MESELENİN METODOLOJİK DAYANAĞI

Bu bölümde Hanefî fakihlerinin küçük çocuklar adına yapılan nikâh akdinin geçerliliği hakkındaki görüşlerini ve onların bu konudaki delilleri ele alınmaya çalışılacaktır.

2.1. Küçükler Üzerine Evlilik Velâyetinin Sübut Bulmasına Delil Olarak Ayet ve Hadisler

İmam Şafiî (r.a)'nin, baba ve dede dışındakilere velâyet hakkı tanımamasının gerekçesi olarak göstermiş olduğu hadise[99] karşılık Hanefi âlimleri, diğer velilerin de velâyet hakkı olduğuna dair aşağıdaki ayeti kerimeyi delil olarak göstermişlerdir.

"وان خفتم الا تسقطوا في اليتامى فنكحوا ما طاب لكم من النساء ..."

"Eğer yetimleri haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğinin (veya size helal olan)kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın."[100] Hanefî âlimleri, bu ayette geçen *"yetimler hakkında"* ifadesini evlilik hakkında olarak değerlendirmiş ve bu sözün de sadece onların evlenmelerinin caiz olması durumunda söylenebileceğini kabul etmişlerdir. Başka bir gerekçe olarak da Hz. Âişe (r.anha)'nin bu ayet hakkındaki yorumunu göstermektedirler. Hz. Âişe, bu ayetin yetim bir kız hakkında nazil olduğunu bildirmiştir. Bir kişi, velâyeti altında bulunan yetim kızın hem malına hem de güzelliğine tamah ederek onunla evlenmek istemekte hem de onun hakkı olan mihirde adaletli davranmamaktaydı. Bunun üzerine bu ayet inerek ya yetim kızın hakkına riayet edilmesi gerektiğini ya da başka kadınlarla evlenilmesi gerektiğini emredilmiştir.[101]

Baba ve dede dışındaki velilerin velâyet hakkı olduğuna dair delil olarak gösterilen ayet şu şekildedir: *" ويستفتونك في النساء قل الله يفتيكم فيهن وما يتلى عليكم في الكتاب في يتامى النساء التي لا*

---

[99] Üçüncü bölümdeki küçük çocukların evlendirilmesin velâyet başlığı altında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.
[100] Nisa, 4/3.
[101] Serahsi, age., Cilt. 4, s. 400.

...تؤتونهن ما كتب لهن" "kitapta kendileri için yazılmış olanı vermeyip nikâhlamak istediğiniz yetimler hakkında okunan ayetler (Allah'ın hükmünü apaçık ortaya koymaktadır)"[102]. Hz. Âişe (r.anha), bu ayet hakkında da şu şekilde bir rivayette bulunmuştur. Bir adam, velâyeti altında bulunan yetim kız çirkin olduğu için onunla evlenmek istemiyor ve fakat malına başkası ortak olmasın diye de onu evlendirmiyordu. İşte bu ayet-i kerime bu şekilde davranan kişilere ya yetim kızlarla kendilerinin evlenmesini ya da başkalarıyla evlendirmelerini emretmektedir. Hanefi âlimleri bu ayetten yetim kızların evlendirilebileceği hükmünü çıkararak diğer velilere de evlilik velâyeti hakkını tanımışlardır.

Hz. Peygamber (s.a.s), amcası Hamza (r.anh)'ın küçük olan kızını Ömer b. Ebû Seleme ile evlendirmiştir. Ayrıca veliler evlilik konusunda küçükler, ergenliğe erdikten sonra da onları evlendirme yetkisine sahiptir. Bu durumda veli nasıl ergenlikten sonra evlendirme yetkisine sahip ise küçük iken de aynı yetkiye sahiptir.

Hanefilerin asabeye de velâyet hakkı tanımalarının gerekçesi şu hadise dayandırılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s) *"Nikâh kıyma hakkı asabelerindir"* buyurmuştur. Bu hadisi şerifte hangilerinin olmayacağından söz edilmeden kayıtsız olarak asabe denilmiştir. Bu sebeple asabenin evlendirme konusundaki sırası mirastaki sıraya göredir. Daha yakın asabe varken uzaktaki veli olamaz.[103]

2.2. Küçükler Üzerine Evlilik Velâyetinin Sübut Bulmasındaki Aklî Gerekçeler:

"Çocuk üzerindeki velâyet ihtiyarî değil cebrîdir."[104] Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi çocuğun üzerine olması gereken velâyet kişinin tercihine bağlı olmaksızın ve mahkeme kararına ihtiyaç duymadan sabit olmaktadır. Hanefilere göre asabe miras sırasına göredir. Miras sırası ise şu şekildedir. Oğul, oğlun oğlu ve füru, baba, babanın babası ve usul, erkek kardeş, erkek kardeşin oğlu, amca ve amcanın oğlu şeklinde sıralanmaktadır[105]. Asabe miras sırasına göre olduğuna göre bu sıralamadan veliyy-i hâssanın da sıralamasının

---

[102] Nisa, 4/127.
[103] Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr el Merğînânî, *el-Hidaye,* Cilt. 2, s. 270.
[104] İbn Emiru'l Hâc, Cilt. 2, s. 214
[105] Ebü'l hüseyn Ahmed b. Ebî bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudurî, *Muhtasaru'l-Kudurî,* s. 420.

bu şekilde olduğu anlaşılmaktadır. Asabenin bulunmadığı durumlarda zevi'l-erham[106] da küçük erkek ve kız çocuğunu evlendirmede velâyet yetkisine sahiptir. Ebu Hanife (öl.150/767)'ye göre bunların en yakını annedir. Sonra kız, sonra oğlun kızı, sonra kızın kızı, sonra oğlunun oğlunun kızı, sonra kızının kızının kızı, sonra ana-baba bir kız kardeş, sonra baba bir kız kardeş, sonra ana bir erkek kardeş ve kız kardeş, sonra bunların çocuklarıdır.[107] O'nun bu görüşünün sebebi, velâyetin amacının koruyup gözetmek olduğu ve bunu asabe dışındaki kişilerin de şefkatle yapabileceğini benimsemiş olmasıdır.

Ebû Yusuf (öl.182/798) ve İmam Muhammed'in (öl.189/805) görüşü, asabenin yokluğu durumunda velâyetin hâkime intikal ettiği yönündedir. İmam Muhammed'in bu görüşünün temeli velâyet hükmünün, aileyi kendilerine denk olmayan birinin içlerine katılmasından korumak amacıyla sabit olduğu ve bu da asabe tarafından yapılabileceği yönündeki görüşüdür. İmam Muhammed'in başka bir gerekçesi de *"Nikâh asabeye aittir"* şeklinde yapılan rivayettir.

İmam Şafiî (r.a.), çocuğun malı üzerindeki velâyet ile şahsı üzerindeki velâyetin aynı olduğu görüşündedir. Bu konuya Şafiî mezhebinin görüşlerini ele aldığımız bölümde ayrıntılı bir şekilde değinilecektir. Ebû Hanife (r.a) ise bu görüşün tam tersini savunmaktadır. O'na göre, burada asıl amaç çocuğun menfaatlerini gözetmektir. Bu da yakın akrabası vasıtasıyla mümkün olmaktadır. Nikâhta mihirden daha önemli maslahatlar vardır. Mâlî hususlar, mâlî harcamalarda amaçlanan tasarruflardır. Bu yüzden baba ve dedenin yakın akraba olmalarından dolayı doğacak haklarını göze alarak mâlî hususlarda düşük fiyatına satamaz meselesiyle getirilen delil kabul edilmemektedir. Çünkü mihir düşük de olsa baba dedenin nikâha dair düşündükleri daha önemli menfaatler söz konusu olabilir. Fakat mâlî konularda menfaat zaten maldır. Bu yüzden onlara mâlî konularda düşük fiyatına satma yetkisi verilmemiştir.[108] Ayrıca sözünü etmiş olduğumuz nikâhtaki maslahatların elde edilmesi denk olan kişilerin yaptıkları nikâh akdiyle mümkün olmaktadır. Bu denklik ise her zaman elde edilmeyebilir. Bu nedenle denkliğin sağlanması göz önünde bulundurularak henüz buluğ çağına ulaşmamış küçük çocukların velâyet hakkı

---

[106] Terikede üçte bir, dörtte bir gibi belli bir sehmi olmayan ve terikeyi de asabeden olmak kaydıyla elde edemeyen kan hısımlarıdır ki bunlar dört kısımdır: 1. Ölen kişinin kızlarının ve oğlunun aşağı doğru ferileri, 2, Ölenin aslı yani sahih olmayan ced ve ceddeleri. 3. Ölenin baba ve annesinin ferileri. 4. Ölenin büyük baba ve büyük anne ferileri. (Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri,* s. 620.)
[107] Abdurrahman Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı,* Cilt. 5, s. 2077.
[108] Merğînânî, a.g.e., Cilt. 2, s. 285.

asabe[109] için de kabul edilmiştir. Çünkü yakın akrabalık tıpkı baba ve dedede olduğu gibi küçük çocuklar için şefkati gerektirmektedir. Belki bu şefkat baba ve dededeki gibi tam bir şefkat olmayabilir. Bu sebeple babası ve dedesi tarafından evlendirilen küçüklere buluğ muhayyerliği hakkı yani kıyılan nikâhı feshetme hakkı tanınmazken asabesi tarafından evlendirilen küçüklere muhayyerlik hakkı tanınmıştır.[110] Fakat bu konuda mezhep içinde ihtilaf bulunmaktadır. Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed (r.anhuma) muhayyerlik hakkı tanırken Ebû Yusuf (r.a) asabeyi babaya ve dedeye kıyas ederek asabe tarafından evlendirilen küçük çocuklara buluğa erdikleri zaman muhayyerlik hakkı tanımamıştır. İmam Muhammed ve Ebû Hanîfe'nin gerekçeleri şu şekildedir: Kardeşin yakınlığı eksiktir. Bu eksiklik baba ve dedeye göre şefkatin daha az olduğunu göstermektedir. Bu sebeple nikâh akdinde küçük çocuğun maslahatlarına karşı oluşabilecek zararı bertaraf edebilmek için onlara muhayyerlik hakkının tanınması gerektiğini savunmuşlardır. Baba ve dedenin dışındaki veliler tarafından evlendirilen küçüklere muhayyerlik hakkı tanınır denildiği zaman sahih olan görüşe göre bunun içine anne ve hâkim da dâhildir. Çünkü anne, çocuğunun evliliği konusunda eksik bilgiye hâkim ise çocuk için eksik şefkate sahiptir. Bu yüzden küçük çocuklar bunlar tarafından evlendirilecek olsalar muhayyerlik hakkına sahip olurlar. Ancak Ebû Hanife'den rivayet edilen bir başka görüşe göre, hâkim, küçük çocuklar üzerinde hem malî olarak hem de şahsı üzerinde velâyet yetkisine sahip olduğundan dolayı hâkim tarafından evlendirilen küçük çocukların muhayyerlik hakkı bulunmamaktadır.

Velî küçük çocuklara karşı olan şefkat azlığından dolayı onların maslahatlarını tam olarak gözetemeyebilir. Malda gizli suçlar işlenebilir ve bunun telafisi mümkün olmayabilir. Bundan dolayı kişi hiçbir zaman malî haklar üzerinde velâyet hakkına sahip olamaz. Fakat evlilik üzerindeki velâyette işlenecek olan suçlar mihirde ve denklikte söz konusu olabilir ki bunlar da fark edilebilir ve telafisi olan suçlardır. Ayrıca veliye mal üzerinde velâyet hakkı vermeye gerek yoktur. Çünkü bunu dışarıdan bir vâsi yapabilir ya da veli vâsi tayin edebilir. Fakat bu evlilik velâyeti için mümkün değildir. Yani malın tasarrufu için aile dışından birisine malî velâyet verilebilirken şahıs üzerindeki velâyeti vermek mümkün değildir.

---

[109] Araya kadın girmemiş baba tarafından erkek akrabalar demektir.
[110] Merğînânî, a.g.e., Cilt. 2, s. 269.

Ebû Hanife'ye göre babanın, sahip olduğu evlendirme velâyeti hakkıyla kızına mihr karşılığında yapmış olduğu nikâh akdi geçerlidir. Çünkü baba, kızının adına aldığı mihri o buluğa erinceye kadar tutar ve kızı buluğa erdiği zaman babası olmasa bile kız o mihri almaya hak kazanır. Kızın kocası, kızın adına önceden babasına verdiği mihrden geri dönüp hiçbir şey alamaz. Ancak baba, marazu'l mevt (ölümle sonuçlanan hastalık) durumunda kızını mihr karşılığında evlendirirse ve sonra kendisi ölürse mihr batıl hale gelir onu almak caiz olmaz. Yine aynı şekilde baba, küçük olan oğlunu mihr karşılığında evlendirdiği takdirde bu nikâh geçerli olur ve baba, oğlu adına kıza vermiş olduğu mihrden geri dönemez. Eğer baba ölecek olsa çocuk babasına mirasçı olur ve kız da mihrini bu mirastan alır. Fakat baba, marazu'l mevt halinde oğlunu evlendirecek olsa ve ölse mihr batıl olur[111]. Bu durum küçükler için de büyükler için de eşittir aynı hükümler uygulanır. Eğer baba marazu'l-mevt hastalıktan iyileşecek olursa mihr caiz hale gelmektedir[112]. Babanın, küçük olan kızının ya da oğlunun malında gabn-i fahiş ile tasarrufta bulunmasının caiz olmadığı gibi o ikisini gabn-i fahiş bir mihrle evlendirmesi de caiz değildir[113]. Hanefi fakihi olan Saymerî'nin (öl. 436/1045) görüşüne göre, küçük olan erkek ve kız çocuğunun yaşlı, iki eli ya da ayağı kesik, âmâ, Yahudi veya Hristiyan olan kişilerle evlendirilmesi caiz değildir. Yapılan nikâh akdinin feshedilmesi gerekmektedir[114].

Küçük erkek çocuklarının adına yapılan nikâh akdi konusunda ihtilaf bulunmaktadır. Zahirî mezhebinin fakihi olan İbn Hazm (ö. 456/1064) erkek çocuklarının kız çocuklarına kıyas yapılarak evlilik velâyetinin onlar üzerine de sabit olmasına karşı çıkmıştır. Bunun ayrıntılarına ileriki bölümlerde değinilecektir. Şimdi burada henüz buluğa ermemiş erkek çocuklarının da evlendirilebileceğini savunanların delilleri açıklanacaktır. Erkek çocukların üzerine evlilik velâyetinin sabit olduğu görüşünü benimseyenler erkeklerin kız çocukları üzerine kıyas yapılarak onların üzerine de evlilik velâyetinin sabit olduğunu söylemişler ve delil olarak da Urve b. Zübeyr (r.a.)'ın erkek kardeşinin küçük olan kızını kız kardeşinin küçük olan oğluyla[115], Abdullah b. Ömer (r.a.) da oğlunu o henüz küçük iken nikâhlamasını göstermektedirler. Ayrıca veli, çocuğun, eşi tarafından hizmetinin yapılması gibi meşru bir ihtiyaçtan dolayı çocuk adına yapılacak evliliği

---

[111] İmam Muhammed eş-Şeybânî, a.g.e, s. 192.
[112] İmam Muhammed eş-Şeybânî, a.g.e, s. 192.
[113] Mürşididdîn Ebî Abdullah Muhammed b. Ramazan el-Rûmi el-Hanefî, *el-Yebani' fi Mariftü'l ve-Tefârig,* Cilt: 2, s. 96.
[114] el-Yemâni, age., Cilt: 9, s. 217.
[115] Serahsî, *Mebsût,* Cilt. 4, s. 396.

onaylayabilmekte ve bu şekilde yapılan evlilikler genellikle akrabalar arasında yapılmaktadır[116]. Küçük kız ve erkek çocuğu adına yapılan nikâh akdine cevaz verilmekle birlikte burada bir şart aranmaktadır ki o da maslahat şartıdır. Yani o ikisi için açık bir şekilde aciliyet gerektiren bir menfaat söz konusu değilse evlilikleri geçerli olmaz. Çünkü onlar adına yapılacak olan nikâh akdinin hükmü vacip değil caizdir.

2.3. Küçük Çocukların Evlendirilebileceğine Dair Deliller

Âlimlerin çoğunluğu küçük çocukların evlendirilebileceği konusunda ittifak halindedirler. Şimdi onların bu görüşlerini dayandırdıkları delillerini sırasıyla inceleyelim:

2.3.1. Ayetlerle İlgili Deliller

2.3.1.1. Nur Suresi 32. Ayet

"...وانكحوا الايامى منكم والصاحين من عبادكم وامائكم" *"İçinizden bekârları ve kölelerinizden, salih olanları evlendirin...[117]"* Allah (c.c) bu ayeti kerimede bekârların evlendirilmesini emretmektedir. Ayette geçen "el eyyama" kelimesi "eyyim" kelimesinin çoğuludur ve eşi olmayan bekâr kadın anlamında kullanılmaktadır. Bu kelime büyük küçük ayırt etmeksizin bütün bekâr olan kişileri kapsamaktadır. Ayrıca bu kelime umum ifade etmektedir. Bu kelimenin hâs lafız olduğu ve yetişkin olan kişileri kapsadığı şeklinde delil gösterilmesi mümkün görülmemektedir.[118]

" İçinizden bekârları... evlendirin" hitabı bazı âlimlere göre bütün ümmeti bazı alimlere göre sadece velileri ve efendileri bazı âlimlere göre ise bekar olan kişileri muhatap almaktadır. Ancak ayetin muhatabı veliler değil de sadece bekârlar olmuş olsaydı o zaman "evlenin" şeklinde bir ifade kullanılması gerekmektedir [119].

2.3.1.2. Talak Suresi 4. Ayet

"والئ يئسن من المحيض من نسائكم إن ارتبتم فعدتهن ثلثة اشهر والئ لم يحضن..

"Kadınlarınız içinden artık adetten kesilmiş olanlarla henüz adet görmemiş olanların iddetlerinde şüphe ederseniz, onların iddeti üç aydır...[120]" Bu ayeti kerimenin nazil olmasını Hâkim, Tâberi ve Beyhâki şu şekilde rivayet etmişlerdir: *"Boşanan kadınla*

---

[116] Abdulkerim Zeydan, *el Camiu fi'l Fıkhi el İslâmiyye el Mufasal,* Cilt. 7, s. 391.
[117] Nur / 32.
[118] Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâi'us-Sanâi,* Cilt. 3, s. 353.
[119] Muhammed Ali Sabuni, age., Cilt. 2, ss. 185-191.
[120] Talak / 4.

kocası ölen kadının iddet hükmünü beyan eden Bakara Suresindeki ayet nazil olduktan sonra Ubey b. Kaab Rasulullah (s.a.s.)'a Ya Resulullah, Medine kadınları, kadınlarla ilgili bazı hükümler vardır ki henüz zikredilmedi, diyorlar" dedi. Resulullah onların neler olduğunu sorunca, "Ya Resulullah, henüz buluğ çağına ermemiş olan kadınlar, hayızdan kesilmiş olan kadınlar ve gebe kadınlar?" dedi. Bunun üzerine, ***"kadınlarınız içinden artık adetten kesilmiş olanlarla…" ayeti nazil oldu***[121] . Bu ayetin nüzul sebebine bakıldığı zaman küçüklerin evliliği ile ilgili bir arka plan olduğu, ayetin bunu onayladığı ve Hz. Peygamber'in buna itiraz etmediği görülmektedir. Dolayısıyla da ayet bu konuya açıklık getirmiş olmaktadır. Küçüklerin evlendirilmesine cevaz veren Hanefî âlimlerinin delillerinden birisi de zikretmiş olduğumuz bu ayettir. Çünkü kadınlar iki sebepten dolayı ay hali görmezler. Birincisi yaşlılıktan dolayı ikincisi ise küçüklükten dolayıdır. İddet ise evlenmiş olup kocasından boşanan kadınların ya da kocası ölen kadının beklemesi gereken bir durumdur. Ayeti kerimede *"Hiç adet görmeyenler de böyledir"* buyurulmaktadır. Bundan maksat, küçük yaşta evlenen ve zifafa girdikten sonra boşanan kadınlardır. Bunlar adet görmedikleri için iddetleri aylarla ölçülmektedir[122]. Bu ayeti kerimeyle küçük oldukları halde ay hali görmeyenlerin de iddeti düzenlendiğine göre çocuğun buluğdan önce evlendirilmesinin caiz olduğuna delalet etmektedir ve küçük çocukların evlendirilmesine engel teşkil edecek herhangi bir sorun söz konusu mümkün görünmemektedir[123]. Ayette geçen *"لم يحضن"* kelimesindeki (لم), (لما) gibi Arapçada "henüz olmadı" anlamında kullanılmaktadır. Buradan da anlaşılıyor ki ayet umumidir ve ister büyük olsun ister küçük olsun hayız görmeyen bütün kadınları kapsamaktadır[124]. Nikâh akdinin hükümleri ergenlikten sonra bağlayıcı hale geldiği için küçüklerin evlendirilmesini caiz görmeyenlerin aksine, evliliğin hükümlerini geçersiz sayacak bir durum söz konusu olmadığı sürece buluğa kadar devam eder.

2.3.1.3. Nisa Suresi 6. Ayet

Hanefi mezhebinin fakihlerinden olan İbn Şübrüme (öl.144/761) hariç diğer Hanefî âlimleri aşağıda açıklayacağımız ayeti kerimeyi küçük çocukların evlendirilmesi konusunda delil olarak kullanmışlardır.

---

[121] Muhammed Ali Sabuni, age., Cilt: 2, s. 491.
[122] Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Taberî Tefsîri,* Cilt: 8, s. 331.
[123] Tâberi, age., Cilt: 8, s. 331.
[124] Tâberi, age., Cilt: 8, s. 331.

"وابتلوا يتامى حتى اذا بلغوا النكاح فان انستم منهم رشدا فادفعوا اليهم اموالهم..."

"Yetimleri, evlenme çağına gelene kadar deneyin; onlarda olgunlaşma görürseniz mallarını kendilerine verin; büyüyecekler de geri alacaklar diye onları israf ederek tez elden yemeyin…[125]*"* Yetim kelimesi sözlük manası olarak büyük olsun küçük olsun babası vefat eden kişileri ifade etmektedir. Örfî olarak ise akıl zayıflığı ve fikir noksanlığı olan küçük çocuklar için kullanılmaktadır. İslâm âlimlerine göre, Bu ayeti kerimede geçen **"yetim"** kelimesi iki ayrı manaya gelmektedir. Birinci manaya göre "yetimler "den maksat buluğa ermiş babasız olan kimselerdir. Onlara yetim denmesinin sebebi geçmişte yetim oldukları içindir. İkinci manaya göre ise henüz buluğa ermemiş olan küçük çocuklardan bahsetmektedir[126]. Ayeti kerimeden anlaşılan ifadeye göre velilerin küçük çocukların malları üzerinde velâyet hakkı bulunmaktadır. Bu mal üzerindeki velâyete kıyas yapılarak küçüklerin şahısları üzerinde de velilerin velâyet hakkına sahip oldukları sonucuna ulaşılmaktadır.

Hz. Peygamber (s.a.s.) *"Yetim kadın (dul kadın) kendisine danışılmadan evlendirilemez" buyurmuştur.* Yetim kelimesi yalnız kalma manasında da kullanılmaktadır dolayısıyla sadece babası vefat eden küçük çocuklara değil kocası vefat eden kadına da yetim denilebilmektedir bu durumda buradaki izin istemenin gerekliliği küçük çocuklar için olmadığı anlaşılmaktadır[127]. Yukarıda bahsedilen ayeti kerimenin nazil olması hakkında Hz. Aişe (r.anha) şunları zikretmektedir: *"Bir kişinin himayesinde yetim bir kız bulunmaktaydı. Adam o kızla evlendi, Kızın bir de hurmalığı vardı. Adam aslında bu kızla hurmalığı için evlenmişti. Yoksa kızı istediğinden değil. İşte bu ayet bu olay üzerine nazil oldu*[128]*."*

Abdulkerim Zeydan eserinde bu ayeti kerimeyi şu şekilde açıklamaktadır: Kur'an'ın bu ayeti, henüz buluğa ermeyen küçük çocukların malları üzerinde veli için velayetin sabit olduğuna işaret etmektedir. Bu velâyetin hükmünün illeti küçüklüktür ve bu illetin küçüklük olduğu konusunda icma bulunmaktadır.[129] Daha önce de Hanefî mezhebinin velâyetin illeti olarak küçüklük vasfını kabul ettiğini söylemiştik. Onlar bu görüşlerini şu delillere dayandırmaktadır: Şar'i mal velâyetinin sübutu için küçüklük

---

[125] Nisa / 6.
[126] Muhammed Ali Sabuni, age., Cilt: 2, s. 355.
[127] Muhammed Hamdi Yazır, *Elmalılı Tefsiri.*
[128] Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *K. Tefsir el-Kur'an,* Sure 4, Bab 1.
[129] Abdülkerim Zeydan, *el-Veciz,* s. 197.

vasfını geçerli kılmıştır. Mal velâyeti ile evlilik velâyeti aynı cinsten olup her ikisi de mutlak velâyettir. Şar'i velâyetin illeti olan küçüklük vasfını bütün velâyet türleri için geçerli saymıştır. Bu sebepten dolayı küçük olan kız, dul olsun veya olmasın küçüklük, hükmün, küçük kızı evlendirme velâyetine kendisiyle bağlanmış olan münasip vasıf olmaktadır[130].

2.3.1.4. Nisa Suresi 3. Ayet

''و ان خفتم الا تسقطوا في اليتامى فانكحوا ما طاب لكم من النساء مثنى و ثلث و رباع..,'' Yetimlerin hakkına riayet edemeyeceğinizden korkarsanız beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikahlayın[131]'' Allah-u Teâlâ, eğer yetimlere adil davranamamaktan korkma gibi bir durum söz konusu olursa, onlarla evlenmeyi bu ayet-i kerimeyle yasaklamıştır. Bunun tam tersi düşünüldüğü zaman yani kişinin yetim olana adil davranacağı konusunda herhangi bir şüphesi yoksa onunla evlenmesine de bir engel olmadığı anlaşılmaktadır.

Hanefîler, yetimlerin ve küçük kız çocuklarının evlendirilmesi konusundaki görüşlerini umum ifade eden ayetlere dayandırmaktadırlar.

2.3.2. Hadislerle İlgili Deliller

Hz. Aişe (r.anha), Hz. Peygamber ile nikahlanmasından şu şekilde bahsetmektedir. *"Ben altı yaşındayken Resulullah ile nikâhlandım. Sonra Medine'ye geldik. Hazreçlilerin Beni Hâris mahallesine konduk. Sıtmaya yakalandım, saçım döküldü. Sonra saçım uzadı bölük bölük oldu. Bir gün kız arkadaşlarımla beraber salıncakta sallanıyordum. Annem Ümmü Rûman beni çağırdı. Geldim. Ne istediğini bilmiyordum. Elimden tuttu, beni kapının ağzında durdurdu. Nefesim kesilmişti. Annem biraz su aldı, yüzümü başımı sildi. Sonra beni içeri girdirdi. Baktım içeride Ensar kadınları bir odada toplanmışlar. Beni görünce "hayırlı, bereketli olur inşallah" dediler. Ve beni annemden teslim aldılar. Üstümü başımı düzelttiler. Kuşluk vakti ansızın Resulullah içeri girdi, beni O'na teslim ettiler. Ben o gün dokuz yaşımda idim[132]".* Hz. Aişe, Hz. Peygamber ile altı yaşında evlenmiş ve dokuz yaşında iken Onunla zifafa girmiştir ve O, Hz. Peygamber 'in yanında

---

[130] Abdülkerim Zeydan age., s. 197.
[131] Nisa / 3.
[132] İbn Mâce, *Nikâh,* 13.

dokuz sene kalmıştır[133]. Bu hadiseden de anlaşıldığı üzere babanın, küçük kızının ya da oğlunun adına yapmış olduğu nikâh sahihtir.

Evliliğin amacı üremedir ki bu da ancak cinsel ilişkiyle mümkündür. Küçük iken evlendirilmiş olan kız çocuklarının buna güç yetirebilmesi olası bir durum değildir. Bundan dolayıdır ki baba, kızını kocasına teslim ederek bunun için zorlayamaz. Baba ile kızın kocası bu konuda ittifak ederlerse kızın biyolojik olarak cinsel ilişkiye girebilecek olgunluğa kadar gelmesi beklenir. Ancak ikisi ihtilaf ederlerse yani koca kızın cinsel ilişkiye güç yetirebileceğini iddia ederse baba da bunun aksini savunursa o zaman bunların arasındaki hüküm hâkim tarafından verilmektedir. O, hükmü vermek için güvenilir olan kadınları tayin ederek kızı incelemeleri için görevlendirir ve onların görüşlerini alarak bir karar verir. İncelemenin sonunda baba haklı çıkarsa kızını kocasına vermesi için zorlanamaz. Ancak kocası haklı çıkarsa o zaman babaya kızını kocasına teslim etmesi yönünde hüküm verilir. Kızın yaşı dikkate alınmaz. Çünkü dokuz yaşındaki bir kızın da cinsel ilişkiye güç yetirebileceği düşünülmektedir[134].

Küçüklerin evlendirilmesinde gözden kaçırılmaması gereken bir husus vardır ki o da küçük iken evlenmek başka zifafa girmek başkadır. Küçük bir kız çocuğu küçük yaşta evlendirilse de büyüyüp cinsel birlikteliğe hazır uygun hale gelinceye kadar onunla zifafa girilmez. Hz. Aişe (r.anha)'nin zikretmiş olduğu hadiste de zifafa girme yaşından bahsedilmemiştir. Çünkü bu durum kişiden kişiye ve bünyeden bünyeye değişiklik göstermektedir. Bu hadisin isnadı Buhâri (öl. 810/869) ve Müslim (öl. 261/875)'in şartı ile sahih bir hadistir[135]. İmam Nevevî (öl. 676/1277) de yukarıda zikredilmiş olan hadisi açıklarken, bu hadisin ergenlik çağına ulaşmamış küçük olan kızdan izni almak mantıksız olduğu için onun babası tarafından evlendirilebileceğine dair açık bir delil olduğunu söylemiştir[136].

2.4. Küçük Olan Dulun Evlendirilmesi

Küçük olan dul kızın evliliği konusunda Hanefî âlimler ile İmam Şafiî (r.a) arasında ihtilaf bulunmaktadır. Hanefi âlimleri küçük iken evlendirilmiş ve daha sonra buluğa

---

[133] Buhârî, age., Cilt: 9, s. 5227.
[134] Muhammed Kadri Paşa, age., Cilt: 1, s. 160.
[135] Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, Cilt: 5, s. 260.
[136] Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, cilt: 5, s. 260.

ermeden dul kalmış küçük kız çocuklarının velisi tarafından evlendirilebileceği görüşünü benimsemişlerdir. Çünkü babanın nasıl ki küçüklerin malı üzerinde küçüklükten dolayı velâyet hakkı varsa şahsı üzerinde de velâyet hakkı bulunmaktadır. Dulluk küçüğün küçüklükten çıkmasına sebep olmaz. Dolayısıyla dul olması sebebiyle küçüğün düşüncelerinde yetişkinliğin ibaresi olarak herhangi bir farklılık olmaz. Bu sebeple baba bakire olan küçük kızın hakkında sözleşme yapabildiği gibi dul olanın hakkında da yapabilir. Hanefilerin bu görüşlerinin gerekçesi aşağıda zikredeceğimiz hadis-i şerife dayanmaktadır.

"Evlilik konusunda bakire kızın izni istenir. Susması izin vermesidir. Dul kadının da kendisine bu konuda danışılır[137]*."* Hadisteki *"Dul kadının kendisine danışılır"* sözü ehil olan dul kadını işaret etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s) burada **"kendisine danışılma ve kendisi hakkında karar verme"** gibi ergenlikten sonra mümkün olan bir şeyden bahsetmektedir. Buna göre küçük yaşlarda dul kalmış olan bir kadın, kendisine danışılmaya ehil olmadığı için bu hadisin hükmü onları kapsamaz.

Ömer Nasuhi Bilmen (öl.1971), eserinde **"eyyim"** kelimesini, bikr, dul, büyük veya küçük olsun bütün kadınları kapsadığını ifade etmiştir[138]. Çoğulu **"eyyama"**dır. Burada altı çizilmesi gereken kelime **"bikr"** kelimesidir. Çünkü bu kelime hiç evlenmemiş kadınlar için kullanılmaktadır. **"Eyyim"** kelimesi ise kocasız olan kadınları ifade etmektedir. O zaman nasıl oluyor da **"eyyim"** kelimesi bekâr olan kadınları da kapsıyor. **"Bikr"** kelimesi **"bikr-i hakiki"** ve **"bikr-i hükmi"** olmak üzere ikiye ayrılır. Bikr-i hakiki; hiç evlenmemiş, erkek yüzü görmemiş olan kadınlar için kullanılırken bikr-i hükmi kelimesi ise bekâretini, bir yerden atlayıp zıplama gibi kaza sonucu ya da tıbbî bir müdahale sonucu kaybeden kadınları kapsamaktadır. Bu kişiler, Hanefî mezhebinin imamlarının görüşüne göre bekâr hükmündedirler. Şafiî ve Mâlikî imamları ise bunun aksi yönünde görüş beyan etmektedirler. Yani onlara göre bu kişiler de dul kapsamına girmektedirler. Onların bu görüşleri dâhilinde dul olan kadın ister büyük olsun ister küçük olsun kendi rızası olmadan velisi tarafından evlendirilemezler[139]. Bu konu üçüncü bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınılacaktır.

---

[137] Ebû Davud, *Nikâh,* 22.
[138] Bilmen Ömer Nasuhi, *Hukûk-i İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu,* Cilt: 2, s. 8.
[139] Bilmen Ömer Nasuhi, age., Cilt: 2, s.8.

Bu konuda Hanefî ve Mâlikî mezhebine göre Hanbeli mezhebinin ise bir görüşüne tercih edilen uygulama şu şekildedir: Dulluk ile bekârlığın hükmünün illeti aynı olduğu için ki o da düşünce zayıflığı ve kendi işlerini düzenlemedeki acziyetliktir. Küçük iken dul olan kadın küçük kız çocuğu hükmündedir. Hadiste geçen "dulluk" ve "bekârlık" tan maksat akıl baliğ kızlardır[140].

[140] Abdulkerim Zeydan, age., Cilt: 7, s. 393, md. 5795.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞAFİÎ MEZHEBİNE GÖRE KÜÇÜK ÇOCUKLARIN EVLENDİRİLMESİNDE TARTIŞMA NOKTALARI VE MESELENİN METODOLOJİK DAYANAĞI

Bu bölümde Şafiî mezhebi fakihlerinin küçük çocukları evlendirme konusundaki görüşlerini ve onların bu konudaki görüşlerini dayandırdıkları delilleri incelenmeye çalışılacaktır.

3.1. Küçük Çocukların Evlendirilmesinde Velâyet

Şafiî mezhebinde velâyet; hüküm velâyeti, akdî velâyet ve akrabalık velâyeti olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Konumuzla ile ilgili olan, akrabalık velâyeti olduğu için diğer iki velâyet çeşidine burada değinilmeyecektir. Akrabalık velâyeti genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılır. Genel akrabalık velâyeti babanın ve dedenin küçük çocuklar üzerindeki velâyet hakkıdır. Evlendirme dışındaki diğer konularla ilgili olan velâyet ise genel velâyet olarak adlandırılmaktadır.

Özel velâyet asabenin sadece evlendirme ile ilgili olan sahip oldukları yetkidir. Genel velâyet hakkı devredilebilirken özel velâyet hakkı devredilememektedir. Şafiî mezhebine göre velâyetin illeti akrabalıktır. Evlilik velâyetinin illetini ise bekâret olarak görmektedirler. Şafiîler, evlilik velâyetini nikâh akdinin sıhhat şartı olarak görmekte ve bu yetkiyi baba dışındaki hiçbir kimseye tanımamaktadırlar. Babanın yokluğunda ise velâyet yetkisi dede ve dedenin babası olan büyük dedeye aittir. Onların dışındaki akrabalar bu yetkiye sahip olamazlar. İmam Şafiî'nin (öl.204/819) dedeye de küçükleri evlendirme yetkisini vermesinin sebebi, babadaki özelliklerin dedede de bulunmasından kaynaklanmaktadır. Velâyetin babaya ve dedeye ait olmasının sebebi ise onların çocuğa duyduğu şefkatten kaynaklanmaktadır. Çünkü evlilikte kız açısından söz konusu olabilecek olan zarar ancak babanın şefkatiyle bertaraf edilebilir. Dedenin şefkati de babanın ki gibidir. Baba ve dede başkalarına göre çocuğun menfaatini daha çok istemekte ve onun maslahatını koruyup gözlemektedirler. Babanın ve dedenin olmadığı durumlarda velâyeti

mahkeme üstlenmektedir. Baba ve dede sahip oldukları evlendirme velâyeti hakkını ölüm esnasında bir başkasına devredemezler[141].

Dedenin küçük çocuklar hakkında velâyet hakkına sahip olup olmaması konusunda farklı görüşler beyan edilmektedir. İbn Kâs'ın görüşüne göre, dede küçük çocukları evlendirme yetkisine sahip değildir. İbn Haddad ve Kâdı Ebî Tayyib'in görüşü ise; dede, küçük çocukları malında hak sahibi ise evlilik konusunda da herhangi bir yetki verilmeye ihtiyaç duymadan çocuklar üzerinde evlilik velâyeti hakkına sahiptir. Ancak bu yetkinin geçerli olabilmesi için üç şartın bulunması gerekmektedir. Birincisi; velâyete ihtiyaç duyan çocuğun ebeveynin ölmüş olması ya da fasık olması gerekir. Çünkü dedenin ebeveynlerle birlikte velâyet hakkı bulunmamaktadır. İkincisi; Dedenin üzerinde velâyet yetkisini kullanacağı kişinin küçük olması gerekir. Üçüncüsü ise; Evlendirilecek olan kız bekâr olmalıdır. Dul olması halinde ancak kendi rızasıyla evlendirilebilir. İbn Haddad'ın evlendirilecek olan kızın küçük olmasını şart koşması mezhep içinde kabul gören bir görüş değildir. Çünkü Şâfiî mezhebinin çoğunluğuna göre babayla birlikte dede de mücbir veli olduğu için bekâr olan kızı evliliğe zorlayabilmektedir[142].

İmam Şafiî, Ebû Hanife'nin aksine kölenin ve sefihin velâyet hakkı olmadığı görüşünü benimsemiştir. Bu görüş ayrılığının sebebi *"Mal velâyetinde reşit olmayan bir kimse evlilik velâyetinde reşit olabilir"* diyenler bu velâyette rüştü şart koşmamışlardır. Sefihin veli olamayacağı görüşünü savunan İmam Şafiî ise *"Sefih olan kimse her alanda sefihtir"* diyerek velinin reşit olmasını şart koşmuştur.[143]

Şirbinî (öl. 977/1570), Muğnil Muhtac adlı eserinde küçük çocuklar üzerinde velâyet hakkına sahip olan velileri şu şekilde sıralamıştır. Baba, dede, anne-baba bir erkek kardeş, baba bir erkek kardeş, anne-baba bir erkek kardeşin oğlu, baba bir erkek kardeşin oğlu ve amcadır. Velâyet hakkının kullanılması bu sıraya göredir. Fakat velâyet sadece baba ve dede için sabittir. Babanın sahip olduğu velâyet hakkı cebr-i velâyettir. Eğer kızı ile arasında açıkça bir düşmanlık bulunmuyorsa baba küçük veya büyük olsun kızının izni olmadan onun adına nikâh akdi gerçekleştirebilir. Bu görüşün sebebi şu hadisi şerife dayanmaktadır. *"Dul kendisi üzerinde daha fazla hakka sahiptir. Bekâr kızı ise babası*

---

[141] Yemâni, Yemâni, Ebü'l-Hüseyin İbn Ebü'l-Hayr Yahya b. Ebü'l-Hayr b. Salim b. Es'ad el-İmran, *el-Beyan fi Mezhebi el-İmam eş-Şâfiî.*, Cilt: 9, s. 190.
[142]Yemâni, a.g.e., Cilt: 9, s. 190.
[143] Ebü'l Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî b. Rüşd, *Bidâyetü'l-Mücтehid,* Cilt: 2, s.10.

evlendirir". Fakat baba ile kızın arasında açık bir düşmanlık söz konusu ise babası kızının rızası olmadan onu evlendiremez[144].

3.2. Velâyet Sahibi Kişilerin Yetkileri

Küçüklerin Evlendirilmesinde Velinin Yetkisi

Şafiî mezhebinde küçük çocukların evlendirilmesinde mücbir veli baba, babanın yokluğunda ise dededir. Onlara göre, mücbir veli; küçük olan kızı, büyük olsun küçük olsun mecnûne, akıllı ve baliğa olan kızı onların rızaları olmadan evlendirebilir. Ancak bunun için yedi şartın bulunması gerekmektedir. Bu şartlar şunlardan ibarettir:

1. Veli ile velâyeti altında bulunan kişi arasında alenî bir düşmanlık bulunmamalıdır. Aksi takdirde velilik hakkı düşer. Ancak düşmanlık varsa ve alenî değilse o zaman velilik hakkı düşmez.

2. Evlendirilecek kadın ile erkek arasında halk arasında bilinen bir düşmanlık bulunmamalıdır. Eğer aralarında böyle bir düşmanlık varsa ve veli de sırf kıza kötülük olsun diye onun adına nikâh akdi yaparsa yapılan bu evlilik sahih olmaz.

3. Evlendirilecek olan erkek kızın dengi olmalı.

4. Evlenecek olan erkek mihir verebilecek durumda olmalı.

5. Kızını mihri misil karşılığında evlendirmiş olmalı.

6. Kızına zarar gelebilecek bir evlilik yapmış olmamalı (âmâ ve yaşlı birisiyle evlendirmek gibi).

7. Kocasının engelleme ihtimali olacağından dolayı kızının üzerine yapması gereken bir hac vazifesinin olmaması gerekmektedir.

Velinin, velâyeti altında bulunan kızın adına yaptığı nikâh akdinin geçerli olabilmesi için bu şartların bulunması zorunludur. Bu şartlardan birisinin bulunmaması halinde nikâh akdi batıl olur. Diğer şartlar ise velinin, kızı mihr-i misil karşılığında evlendirmesi ve verilen mihrin kızın bulunduğu yerdeki para biriminden olması gerekmektedir. Ayrıca mihir veresiye değil peşin olmalıdır[145].

---

[144] Şemsüddîn Muahmmed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbinî el-Kâhirî, *Muğnil Muhtac,* s. 200.
[145] Abdurrahman Cezîrî, age., Cilt: 5, s. 2088.

Bu şartların bulunması durumunda mücbir veli küçük olsun büyük olsun velâyeti altındaki kızı cebren evlendirebilir. Ancak buluğa ermiş olan kızın rızasını alması Şafiîler tarafından sünnet olarak görülmüştür.

Şâfiî mezhebindeki bir görüşe göre, baba veya dede, küçük olan bekâr kızı ya da baliğa olan yetişkin kızı onun izni olmadan kocanın denk olmadığını bildiği halde onlar adına nikâh akdi yaparsa bu evlilik batıl olduğu için herhangi bir geçerliliği olmaz. Ancak denk olmadığını bilmeden yapılmışsa akid geçerli olur. Yetişkin olan kızın öğrendiği zaman küçük olan kızın ise buluğa erdiği zaman nikâh akdini feshetme hakkı vardır[146].

Velinin gaib olması yani uzakta bulunması durumunda o geri dönünceye kadar denk olan talibin teklifinden vazgeçeceğinden korkulursa velâyet daha uzak veliye intikal etmez küçük çocuğu evlendirme hakkı hâkime geçmektedir. Mâlikîler de Şafiîlerle aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Velâyetin hâkime intikal ettiği görüşü, evlendirme yetkisine sahip olan velinin küçük olan kızı evlendirmekten kaçındığı durumlar için de geçerlidir. Yani böyle bir şey meydana geldiği takdirde hâkim kızı evlendirebilir[147].

Küçük çocuk hakkında velâyet hakkına sahip olan yakın veli küçüğün evlenme isteğini reddettiği takdirde sonraki veli onu evlendiremez. Fakat bütün mezhep âlimleri velinin velâyet yetkisini keyfiyete göre kullanamayacağı yönünde fikir birliği içerisindedir. Veli evlenme talebinde bulunan küçük çocuğa izin vermediği takdirde küçük olan çocuk hâkime başvurabilir. Hâkim, meseleyi inceler, talip olan kişinin denk olduğunu ve mihr-i misilden az verilmediğine hükmedip veliyi haksız bulursa küçüğü kendisi ya da vekili evlendirebilir. Fakat aksi durum olduğu zaman hâkim, velinin fikrinin tersine bir karar verip küçük adına nikâh akdi gerçekleştiremez. Şafiî mezhebinde, küçüklerin, velinin izni olmadan nikâh akdi yapabilir mi yapamaz mı konusu büyük önem taşımaktadır. Çünkü onlara göre ergenlik çağına ulaşmış olan bir kız dahi velisinin onayı olmadan kendi adına nikâh akdi yapamaz. Hanefî mezhebinde ergin olan kız kendi nikâhında taraf olabildiği için bu mesele sadece küçük çocuklar için geçerlidir[148].

Şafiî mezhebi fakihlerinin çoğunluğuna ve Ebû Hanife'nin görüşüne göre, babanın, küçük olan kızı adına dengi olmayan birisiyle yapmış olduğu nikâh geçerli değildir. Böyle bir evlilik durumunda kızın, babası evlendirmiş olsa bile muhayyerlik hakkı geçerlidir.

---

[146] Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en- Nevevi, *Ravzatü't-Talibin,* Cilt: 7, s. 84.
[147] Kadri Paşa, age., I, s. 129.
[148] Muhammed Cin Halil, *İslâm Ve Osmanlı Hukukunda Evlenme,* s. 74.

Ancak baba, küçük olan oğlunu dengi olmayan birisiyle evlendirdiği zaman yapılan bu[149] nikâh akdi geçerlidir. Bu ayrımın sebebi, denkliğin sadece erkekte aranmasından kaynaklanmaktadır[150]. Ayrıca baba, küçük olan oğlu için herhangi bir maslahat gördüğünde onun adına birden fazla nikâh akdi gerçekleştirebilmektedir[151]. Ergenlik çağına ulaşmış olan ve velisi tarafından evlendirilen mecnun ve mecnuneyi kendi adlarına yapılan nikâh akdinin hükümleri onlar için bağlayıcı olurken küçük erkek ve kız çocukları için bağlayıcı değildir[152].

Ebû Hanife'nin hocası olan Hanefi fakihi Ebû Hammad (ö. 120/738) ve Şâfiî mezhebinin fakihlerinden olan İbn Sabbağ'a (ö. 477/1084) göre, velinin buluğa ermiş olan oğlunu evlendirmesi caizdir. Çünkü evlendirilen kişinin kendi adına yapılan nikâh akdini kabul etme yetkisi vardır. Ancak aynı durum küçük çocuklar için geçerli olmadığından dolayı yani onların kendileri için yapılan evliliği kabul etme yetkilerinin bulunmadığından dolayı ve nikâh akdi kadın ve erkeğin kabulünün gerekli olduğu bir akit olduğu için küçük oğlu adına yaptığı nikâh akdi geçerli değildir. Tek tarafın akde onay vermesiyle evlilik gerçekleşmiş olmaz[153]. Şâfiî mezhebindeki başka bir görüşe göre, velâyet yetkisine sahip olan velinin, nikâhla gerçekleşen zevk alma amacına ters düştüğü için küçük olan kızı dengi olmayan, köle, mecnun ve hastalıklı birisiyle evlendirmesi caiz değildir. Çünkü denk olmayan birisiyle evliliğin amaçlarını elde etmek mümkün olmamaktadır[154]. Küçük olan kız çocuğunu dengi olmayan birisiyle evlendirmek caiz değilken baliğa olan kız için caiz görülmüştür. Bunun sebebi, ergin olan kızın nikâhı feshetme yetkisi bulunurken küçük kızın böyle bir hakkının bulunmamasından kaynaklanmaktadır[155]. Aynı durum küçük erkek çocuğu için de geçerlidir[156].

Babanın, akıl baliğ olan kızından onu evlendirmesi için izin istemesi müstehab olarak görülmektedir. Fakat kızı küçük ise onun iznini alması gerekmemektedir. Bu görüş, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in "üç kişiden kalem kaldırılmıştır: Uyanana kadar uyuyandan,

---

[149] Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî, *el-Veciz,* s. 14.
[150] Gazzâlî, a.g.e., s. 14.
[151] Zuhayli Vehbe, age., Cilt: 7, s. 48.
[152] Nevevî, 2005, *Minhacu't-Talibin,* s. 372.
[153] el-Yemâni, age., Cilt: 9, s. 191.
[154] el-Yemâni, age., Cilt: 9, s. 215.
[155] el-Yemâni, age., Cilt: 9, s. 216.
[156] el-Yemâni, age., Cilt: 9, s. 216.

buluğa erinceye kadar çocuktan ve aklı başına gelene kadar akıl hastasından[157]" hadisine dayandırılmaktadır. Yani küçük olan çocuklar ancak velilerinin velâyeti altında evlendirilebilirler. Ergenlik çağına yaklaşmış olan küçüklere evliliğe dair soru sorulmaz ve onlar buluğa erinceye kadar evlendirilemezler.

İmam Şâfiî'nin bir görüşüne göre, kız hakkında evlilik velâyetine sahip olan babanın mefkud olması yani yaşayıp yaşamadığı konusunda haber alınamaması durumunda ya da gaip olması halinde velâyet hakkı dedeye intikal etmeden hâkime geçer ve kızı evlendirme yetkisi hâkime ait olmuş olur[158].

3.3. Küçük Çocukların Evlendirilmesi Meselesine Delil Olarak Ayetler

"والئ يئسن من المحيض من نسائكم إن ارتبتم فعدتهن ثلثة اشهر والئ لم يحضن..." "Kadınlarınız içinden artık adetten kesilmiş olanlarla henüz adet görmemiş olanların iddetlerinde şüphe ederseniz, onların iddeti üç aydır…[159]"

Küçük çocukların evlendirilmesi konusunda Şâfiî ve Hanefi mezhepleri arasında herhangi bir ihtilaf söz konusu bulunmamaktadır. İki mezhep imamları da küçük çocukların evlendirilmesine dair aynı ayeti delil olarak göstermektedirler.

Şâfiî mezhebinin görüşüne göre veli olarak baba ister büyük olsun ister küçük olsun bakire olan kızını evlenmeye mecbur edebilir. Çünkü bu ayette Allah (cc.) tarafından adetten kesilmiş olan kadınlarla henüz adet görmemiş olanların iddet süreleri düzenlenmiştir. İddet ise cinsel birleşme gerçekleşmiş olan bir evlilik sonrası beklenilmesi gereken bir süreyi ifade etmektedir. Eğer küçük çocukların evlendirilmesi caiz olmamış olsaydı iddetlerinin düzenlenmesi de gerekmezdi. Ancak burada değinilmesi gereken bir husus var ki küçüklerin karar verme yetkisi olmadığı için sadece velileri tarafından kendi adlarına yapılmış olan evlilik akdi geçerlidir.[160]

3.4. Küçük çocukların Evlendirilmesinde Delil Olarak Hadisler

Bu konuda delil olarak gösterilen hadislerin başında meşhur olarak Hz. Aişe (r.anha)'nin naklettiği *"Ben altı yaşındayken Resulullah (s.a.s.) ile nikâhlandım. Sonra Medine'ye geldik. Hazreçlilerin Beni Hâris mahallesine konduk. Sıtmaya yakalandım,*

---

[157] Buhari, *Hudud,* 22.
[158] el-Yemani, age., Cilt: 9, s. 176.
[159] Talak / 4.
[160] Şirbinî, *Muğni^l Muhtac,* s. 200.

saçım döküldü. Sonra saçım uzadı, bölük bölük oldu. Bir gün kız arkadaşlarımla beraber salıncakta sallanıyordum. Annem Ümmü Rûman beni çağırdı. Geldim. Ne istediğini bilmiyordum. Elimden tuttu, beni kapının ağzında durdurdu. Nefesim kesilmişti. Annem biraz su aldı, yüzümü başımı sildi. Sonra beni içeri girdirdi. Baktım içeride Ensar kadınları bir odada toplanmışlar. Beni görünce "hayırlı, bereketli olur inşallah" dediler. Ve beni annemden teslim aldılar. Üstümü başımı düzelttiler. Kuşluk vakti ansızın Resulullah (s.a.s) içeri girdi, beni O'na teslim ettiler. Ben o gün dokuz yaşımda idi[161]*"* hadistir. Bu hadiste Hz. Aişe kendisinin Hz. Peygamber ile altı yaşındayken evlendiğini ve dokuz yaşındayken onunla zifafa girdiğini bildirmektedir. Bu evlilik gerçekleştirilirken babası Ebû Bekir (r.a.) O'nun iznini almış olsaydı şüphesiz ki bunu da bildirirdi. Yukarıda zikredilen ayetten ve hadisten de anlaşılacağı üzere mücbir olan velinin ki bu da Şâfiî mezhebinde baba ve dededir küçük çocukları nikâha zorlama hakları bulunmaktadır. Bu ikisinin dışındaki hiç kimse için çocukları buluğa ermeden evliliğe zorlama hakları bulunmamaktadır.[162]

İmam Mâlik'e göre, mücbir veli sadece baba olduğu için dedenin de böyle bir hakkı yoktur.

3.5. Küçük Çocukların Evlendirilmesi Meselesinde Aklî Gerekçeler

İmam Şafiî (r.a.), küçük kız çocukları üzerine sabit olan icbâri velâyetin illetinin Ebû Hanife'nin iddia ettiği gibi küçüklük değil bekâret olduğu yönünde görüş beyan etmektedir[163].

Kızlar hakkındaki evlilik velâetinin sübut bulmasına, onların güçsüzlüğü ve onları aşağılama gibi bütün zararlardan korumak için ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebepledir ki onlar üzerine velâyet sabit kılınmıştır. Bunun için veli olan kişi, küçük çocuklar adına hibede bulunma, fahiş gabinle alış-veriş, talakta bulunma ve köle azat etme yetkisine sahip değildir. Çünkü bunlar, küçüklerin ihtiyaçlarını gidermeyle ilgili maslahatlar değildir. Fakat onun adına hibe kabul edebilir. Nikâh da aynı şekilde küçük çocukların ihtiyaçlarını gidermekle ilgili bir maslahat olmadığı için evlilik velâyetinin sübut bulma illetinin küçüklük olması geçerli değildir. Evlilik velâyetinin sübutu, buluğdan sonra

---

[161] İbn Mâce, *Nikâh,* 13.
[162] Buhârî, age., Cilt: 9, s. 5227.

[163] Zencâni, *Tahricu'l Fur'u ale'l Usu'l,* s. 257.

gerekmemektedir. Çünkü artık nikâha asıl olarak buluğdan sonra ihtiyaç duyulmaktadır. Nikâh olmadan içinde bulunulan hayatı yaşamak kolay olmadığı için bu konuda beklememek gerekmektedir[164].

Babanın dışındaki bir kimsenin küçük kız çocuğu adına yapmış olduğu nikâh akdi fasit bir akittir. Bu durumda iki eş birbirine mirasçı olamadıkları gibi boşanmalarına da gerek yoktur. Çünkü nikâhtaki fasitlik giderildikten sonra yani evlendirme yetkisine sahip olan kişi akdi yenilerse evliliğin geçerlilik kazanması mümkündür. Aynı durum dul olan kadın için de geçerlidir.

Ebû Hanife (r.a.) ise, evlilik velâyetinin sübutunun illetinin küçüklük olduğu görüşünü benimsemektedir. Çünkü nikâh, genellikle erkek ve kadının evlilikleriyle devam eden yaşam maslahatı açısından bütün maslahatlarla ilgilidir. Kadında ve erkekte bulunan ve doğal bir duygu olan şehvetin giderilmesi evlilik yoluyla mümkündür ve neslin, meşru bir yolla devam etmesi için gereklidir[165].

Bu mesele, iki görüş açısından incelendiği zaman şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır.

İmam Şafiî'ye göre, evlilik velâyetinin sübutunun illeti bekâret olduğu için küçük dahi olsa dul olan bir kızı hiç kimse evlendiremez. Ayrıca evlendirilecek olan kız, akıl baliğa olsa da velisî onu cebren evlendirebilir[166].

Ebû Hanife de evlilik velâyetinin illetini küçüklük olarak gördüğü için, küçük olan dul bir kızı, velisinin cebren evlendirebileceği görüşündedir. Ergenlik çağına gelmiş olan kız da ancak rızası doğrultusunda evlendirilebilir[167].

Bu ihtilaf küçük çocuklar üzerine evlilik velâyetinin sübutu konusunda bulunmaktadır. Çünkü iki mezhep imamları da velâyetin sübutu hakkında farklı görüşler beyan etmektedirler[168].

İmam Şafiî, evlilik velâyeti yetkisini sadece baba ve dede için geçerli kılmaktadır. Bundan dolayı baba ve dede dışındaki kişilerin küçük erkek ve kız çocuklarını evlendirme

---

[164] Zencâni, age., s. 257.
[165] Zencâni, age, s. 257.
[166] Zencâni, age., s. 257.
[167] Zencâni, age., s. 257.
[168] Zencâni, age., s. 257.

yetkileri yoktur. En yakın velinin yokluğunda onun velâyet yetkisi geçersiz kılınmadığı için yakın akrabaya geçmez velâyet altındaki küçüğü hâkim veya onun vekili evlendirir[169].

Ebû Hanife ise, akrabalığın yeterli olduğu görüşündedir. O'na göre, babanın yokluğunda dede velâyet yetkisine sahiptir fakat bu en yakın akrabanın yokluğundan değil velâyet makamına dedenin daha uygun olmasından dolayıdır. Ebû Hanife, baba ve dedenin yokluğunda velâyet hakkı en yakın akrabaya geçtiği görüşünü benimsemiştir[170].

Şimdi veliler hakkındaki bu ihtilafın gerekçelerine değinelim:

İmam Şafiî (r.a.)'nin görüşüne göre, mutlak olan bir ifade mukayyed olan bir ifadeye taşınabilmektedir. Çünkü emir ve yasağı koyan hâkim açıklamayı artırmak için kelimeleri de artırmaktadır. Eğer bunun aksi yapılacak olursa yani bu artırma işlemi kaldırılacak olursa güzel bir davranışta bulunulmamış olunacaktır[171].

Çünkü mukayyed olan ifade belirli olduğu için kayıt altına alınmaktadır ve mutlak olan ifadenin onun üzerine taşınması gerekmektedir. Şafiî mezhebindeki kabul gören görüşe göre, *"Nikâh ancak mürşit bir veli ve iki adil şahit ile geçerli olur."* hadisi delil olarak gösterilerek baba ve dede dışında hiçbir kimseye velâyet yetkisi tanınmamaktadır.. Çünkü bu hadiste "velî" mürşit olarak "şahitler" de adil olmak kaydıyla mukayyed lafız olarak gelmiştir[172].

Ebû Hanife (r.a)'nin görüşüne göre ise, *"Nikâh ancak veli ve şahitle olur"* hadisi şerifinde bahsedilen "veli" ve "şahit" kelimeleri mutlak olarak gelmiştir. Bu kelimeleri mukayyed lafız üzerine hamletmek doğru değildir.

3.6. Küçükler Üzerine Baba ve Dede Dışındaki Veliler İçin Evlilik Velâyetinin Sübut Bulmamasına Hadis İle Delil

İmam Şafiî'nin baba ve dede dışındakilere evlilik velâyeti hakkını tanımamasının gerekçesi şu hadis-i şerife dayandırılmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s) *"Babası olmayan kız,*

---

[169] Zencâni, age., s. 260.
[170] Zencâni, age., s. 260.

[171] Zencâni, age, s. 261.
[172] Zencâni, age, s. 261.

kendisine danışılmadan evlendirilemez[173]*", ve "Ergenliğe ulaştıktan sonra yetimlik yoktur*[174]*"* buyurmuştur.

Bu hadis-i şerif, İmam Şafiî tarafından yetim olan yani babası olmayan küçükler, buluğ çağına erip onların fikri alınıncaya kadar evlendirilmelerinin yasaklandığına dair açık bir delil olarak kabul edilmiştir. Başka bir delil olarak ise şu hadis-i şerifi göstermektedir. Kudâme ibn Maz'un, erkek kardeşi Osman b. Maz'un'un kızını Abdulla b. Ömer ile evlendirmişti. Hz. Peygambar bu evliliği bozdu ve *"Bu kız yetimdir. Kendisine danışılmadan evlendirilemez*[175]*"* buyurmuştur. İmam Şafiî, burada yetim olan küçük kızı, ergin yetişkin bir kıza kıyas yaparak nasıl ki buluğa ermiş olan bir kız kendi izni olmadan evlendirilemiyorsa yetim kız da ergenliğe erip kendi izni alınmadan evlendirilemez görüşünü benimsemiştir. Çünkü baba ve dede dışındaki velilerin küçük kıza şefkati tam değildir. Hâlbuki küçük olan kız, velâyete, kendi şahsından çok malının tasarrufunda ihtiyaç duymaktadır. Şefkat eksikliğinden dolayı küçük kızın malı üzerinde dahi velâyet hakkı olmayan kişiler, şahsı üzerinde nasıl velâyet hakkına sahip olabilir?[176]

3.7. Küçük Çocukların Dengiyle Evlendirilmesi

Kefâet yani denklik, sözlük anlamı olarak eşitlik ve iki şeyin birbirine denk olması demektir. Şer'i olarak ise; evlenecek olan kişilerin arasında belli konularda birbirine uyumlu olmaları anlamına gelmektedir. Bu uygunluk daha çok erkekte aranmaktadır. Denk olan erkeğe **"küfüv"** denmektedir. Denklik, sahih bir nikâh akdinin sıhhat şartlarından değildir. Fakat velinin ve evlenecek olan kadının onu kullanma veya kullanmama hakları bulunmaktadır.[177]

Babanın, iyi bir evlilik olması durumunda kızını dengi olan birisi ile evlendirmesi caizdir. Evlendirme yetkisini bu şekilde kullanmak, bir zarar olmadığı halde kızının malında onun adına alış-veriş işleminde bulunmak gibidir. Aynı durum, küçük olan erkek çocuğu için de geçerlidir. Ancak, kızının zararına olacak birisiyle evlendirmesi halinde yapılan nikâh akdi caiz değildir. Örneğin; baba küçük kızını bir köleyle evlendirmiş olsa

---

[173] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Cilt: 1, s. 334; Dârimî, Nikâh, s. 12; Ebû Dâvûd, Nikâh, s. 25; Nesâî, Nikâh, s. 31.

[174] Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî, Musannef, Cilt: 6, s. 416; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakī,es-Sünenü'l-Kübrâ, Cilt: 6, s. 54.

[175] Abdürrezzâk, age., Cilt: 6, s. 145; Ahmed b. Hanbel, age., Cilt: 1, s. 261;

[176] İbn Mace, *Nikâh,* 14.

[177] Muhammed ez-Zuheylî, a.g.e. Cilt: 4, s. 80.

köle, kızının dengi olmadığı için yapılan nikâh akdi geçerli değildir. Zarar verecek şekilde bir eksikliğin bulunması halinde de durum aynı olmaktadır. Eğer, babanın kızını evlendirdiği kişi de; cüzzam, hadımlık, mecnunluk ve iktidarsızlık varsa bu kişi kızın dengi dahi olsa yapılan nikâh akdi geçerli değildir. Kız dengi ile evlendirilmişse ve bu hastalıklar sonradan çıkmış olursa o ikisinin arası kız buluğa erinceye kadar ayrılmaz. Buluğa erdikten sonra onun muhayyerlik hakkı bulunmaktadır. Baba, kızını hastalıkları olan bir adamla evlendirse ve bu hastalıklar kız buluğa ermeden önce veya buluğ anında iyileşmiş olsa kızın, kocasıyla kalıp kalmama konusunda seçme hakkı vardır. Çünkü nikâh asıl itibariyle fasit bir akittir. Kızın, yaşlı, âmâ, iktidarsız vb. gibi sorunlu olan kişilerle de evlendirilmesi aynı hükümlere tâbidir.[178]

3.8. Küçük Olan Dulun Evlendirilmesi

İmam Şafiî de âlimlerin birçoğu gibi küçük çocukların evlendirilebileceği görüşünü benimsemiş olmakla beraber veli konusunda ve küçük olan dul kadının evliliği konusunda ihtilaf etmiştir. Onun veli hakkındaki görüşlerini daha önce açıklamıştık. Burada, veli, dul olan küçük kızı onun izni olmadan evlendirebilir mi evlendiremez mi? Bu görüşünü izah etmeye çalışacağız.

İmam Şafiî, *"Evlilik konusunda bakire kızın izni istenir. Susması izin vermesidir. Dul kadının da kendisine bu konuda danışılır"* ve *"Dul kendisi hakkında bir hüküm vermeye velisinden daha fazla hak sahibidir*[179]*"* hadis-i şerifini delil alarak küçük yaşta dul kalmış bir kızı, buluğ çağına erişinceye kadar kimsenin evlendiremeyeceğini ve buluğa erdiği zaman evliliği konusunda onun görüşünün alınması gerektiğini söylemiştir. Küçük kız çocuğu adına yapılan evlilik akdi ister sahih ister fasit olsun ya da kız isterse bekâretini zina ile kaybetmiş olsun buluğa ermemiş olsa bile o artık dul kadın hükmündedir ve babası dâhil kimse tarafından kendi izni olmadan evlendirilemez. Buluğ çağına kadar beklenmesinin sebebi kız her ne kadar akıl sahibi olsa da küçüklük vasfı onun iznini geçersiz kıldığı için o, baba ve dede dışındaki veliler tarafından ne cebren ne de kendi izniyle evlendirilebilir. İmam Şafiî'ye göre, dul olan kadının evlilik yaşantısında hem cinsel konuda hem de erkeğin hâkimiyeti konusunda tecrübe sahibi olmuştur. Bu durumda dul olan bazı kadınlar sahip olduğu tecrübeden dolayı cinselliği ve erkeğin kendi üzerindeki hâkimiyetini tercih ederken bazı kadınlar da dulluğu tercih edebilir. Fakat

---

[178] Muhammed ez-Zuheylî, a.g.e. Cilt: 4, s. 81-82
[179] İbn Mâce, Nikâh, s. 11; Müslim, Nikâh, s. 9.

küçük olduğu için velisi tarafından evlendirilebilen dul kadın bu tercih hakkından mahrum bırakılmış olacaktır. Bundan dolayı küçük dahi olsa dul olan bir kadın kendi rızası olmadan velisi tarafından evlendirilemez. Çünkü o, artık evlilik konusunda tecrübe sahibi olmuştur ve evlilik ya da dulluk arasında tercih yapabilecek konumdadır. Küçük yaşta dul kalan bir kızın şayet babası yoksa bu durumda onun evlendirilme yetkisi hâkime intikal eder. Hâkimin onu evlendirilebilmesi iki şarta bağlıdır. Birincisi, küçüklerin izni geçerli olmadığı için onun buluğa ermiş olması gerekir. İkincisi ise kız buluğa erdikten sonra evlenmeden ihtiyacı giderilemez ve nafakası karşılanamaz olmalıdır[180].

Her ne kadar baba dahi olsa, dul olan kızı ister büyük olsun ister küçük olsun onun izni olmadan evlendirme yetkisi olmasa da eğer kız, mecnune ise baba veya dedesi, tıpkı maslahat gereği buluğdan önce küçük kızını evlendirebildiği gibi dul kalmış olan küçük kızı da evlendirebilir. Babanın dışında, babanın vekili ve dede baba gibidir.

Zahiri mezhebi âlimlerinden olan İbn Hazm (öl. 456/1064) da İmam Şafiî ile aynı görüşü benimseyerek, babası olmayan bir kızın, buluğa erip rızası alınıncaya kadar hiç kimse tarafından evlendirilemeyeceği görüşündedir. Çünkü yetim olan kız çocuğuna uygulanan hüküm, küçük olduğu halde dul kalan kadının hükmü gibidir. Onlar küçüklükten çıkmış olurlar ve artık onların üzerinde hiç kimsenin velâyet hakkı olmadığı için rızaları dışında evlendirilemezler[181].

Baba, dul olan kızını, onun bilgisi olmadan evlendirdiği zaman yapmış olduğu nikâh akdi fasittir.

Baba ve baba gibi velâyet hakkına sahip olan kişiler ancak bekâr olan küçük kız çocuğunu onun rızası olmadan evlendirebilir. Bunun gerekçesi de küçük olan çocukların kendileri üzerinde karar verme salahiyetlerine sahip olmadıkları içindir.

---

[180] Abdurrahman Cezîrî, age., Cilt: 5, s. 2089.
[181] Abdülkerim Zeydan, age., Cilt: 7, s. 390.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜÇÜKLERİN EVLENDİRİLEMEYECEĞİ GÖRÜŞÜNÜ SAVUNANLAR VE DELİLLERİ

4.1. Küçüklerin Evlendirilemeyeceğini Savunanların Delilleri

Hanefi âlimlerinden olan İbn Şübrüme (öl. 144/761)[182], Basra'nın önde gelen fıkıh âlimi Osman el-Bettî (öl. 143/760)[183], Basra Mu'tezilesi'ne bağlı tefsir, kelâm ve fıkıh âlimi olan Ebu Bekir el-Esamm (öl. 200/816) ve çağdaş fıkıh insanları küçüklerin evlendirilmesinin caiz olmadığı görüşünü benimsemiştir.

Küçüklerin evlendirilmesine karşı çıkan fukahaların görüşlerini dayandırdıkları deliller şu şekilde açıklanabilmektedir.

4.1.1. Nisa Suresi 3. Ayet ve Bakara Suresi 223. Ayet

Nisa suresi 3. Ayeti " و ان خفتم الا تسقطوا في اليتامى فانكحوا ما طاب لكم من النساء مثنى و ثلث و رباع.." şeklindedir. Bakara suresinin 223. Ayetinde geçen "نساؤكم حرث لكم..." "kadınlar sizin ekeneğinizdir" ifadesi hem cinsel ilişki şekillerinin hüküm gerekçesidir hem de üreme olayında kadının rolüyle ilgili bir benzetmedir. Doğum yoluyla üreme, meşru yoldan neslin devam edebilmesi için Allah-u Teâlâ'nın koymuş olduğu bir kanundur. Neslin meşru yoldan devam edebilmesi ise sahih bir evliliğe bağlanmıştır. Rahimdeki çocuğun (cenin) ilk aşaması, erkeğin spermi ile kadının yumurtasının birleşmesidir. Bu bağlamda erkeğin spermi tohuma kadının yumurtası ve rahmi de tarlaya benzetilmiştir[184]. Nisa suresi ve Bakara suresi birleştirildiğinde bu iki surede geçen "*nisa"* kelimesi doğum yapabilecek yetişkin kadınlar manasında kullanılmaktadır. Biyolojik olarak küçük çocuklar doğum yapmaktan uzak oldukları için bu iki ayetten de anlaşılacağı üzere evliliğin onlar için mümkün olmadığıdır. Çünkü evliliğin amacı cinsel arzuyu tatmin etmek olsa da asıl amacı neslin devamını meşru yollarla sağlamaktır.

4.1.2. Bakara Suresi 221. Ayet - Nur Suresi 3. Ayet

"ولا تنكحوا المشركات حتى يؤمن..." "iman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin."

---

[182] Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt: 20, ss. 379-381.
[183] Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt: 33, ss. 459-460.
[184] Kur'an Yolu Tefsiri, Cilt: 1, s. 354.

"الزانی لا ینکحوا الا زانیة او مشرکة و الزانیة لا ینکحها الا زان او مشرك و حرم ذلك علی المؤمنین"

"Zina eden erkek ancak zinakâr veya müşrik bir kadınla evlenir, zina eden kadınla da ancak zinakâr veya müşrik bir erkek evlenir. Bu müminlere haram kılınmıştır".

Küçük çocukların evlendirilemeyeceği görüşünü benimseyen klasik İslâm âlimleri ve çağdaş fıkıh insanları zikredilen iki ayei birlikte değerlendirerek küçük çocuklar henüz buluğa ermedikleri için şer'i hükümlerle mükellef değildirler görüşünü benimsemişler ve dolayısıyla bu hitap onlar için olamayacağına göre burada kastedilen kişiler ergenlik çağına ulaşmış olan kimselerdir fikrini savunmuşlardır.

4.1.3. Nisa Suresi 6. Ayet

"وابتلوا یتامی حتی اذا بلغوا النکاح فان انستم منهم رشدا فادفعوا الیهم اموالهم..."

"Yetimleri, evlenme çağına gelene kadar deneyin; onlarda olgunlaşma görürseniz mallarını kendilerine verin; büyüyecekler de geri alacaklar diye onları israf ederek tez elden yemeyin…"

Bu ayette yetimlerin nikâh çağına kadar denenmeleri istenmiş ve ondan sonra mallarının onlara teslim edilmesini söylemiştir. Küçüklerin evliliğini caiz görmeyen âlimler karşıt görüş sahiplerine şu şekilde karşı eleştiri de bulunmuşlardır. Henüz buluğ çağına gelmemiş olan çocukları evlendirilmesine cevaz veren âlimlerin gözden kaçırdıkları bir şey var ki o da yukarıdaki ayette geçen nikâh çağı ifadesidir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere evlenmek için bir sınır var ki Allah (cc.) yetimlerin o çağa kadar denenmesini istemiş yoksa böyle bir nikâh çağından bahsetmenin anlamı olmazdı. Hatta rüşte erince mallarını verin ifadesi, evlenme çağının buluğ ile yeterli olmayıp onun bir üst sınırı olan rüşte ermeleri gerektiğini göstermektedir. Çağdaş fıkıh insanları bu ayeti delil olarak göstererek küçüklerin evlendirilmesini caiz görmemişlerdir.

4.1.4. Nisa Suresi 4. Ayet

Küçüklerin evlendirilemeyeceği görüşünü benimseyen çağdaş fıkıh insanlarının delil olarak gösterdikleri delillerden bir diğeri Nisa suresinin dördüncü ayetidir. Onlar ayeti kerimeyi aşağıda açıklanacağı şekilde anlamışlar ve küçüklerin evliliği meselesinde delil olarak ele almışlarıdır.

"و اتوا النساء صدقاتهن نحله. فان طبن لکم عن شیء منه نفسا فکلوه هنیئا مریئا" *"kadınlara mihirlerini borcunuzu öder gibi verin. Eğer onun bir kısmını size gönül rızasıyla verirlerse onu da afiyetle yiyin."* Bu ayeti kerimede erkeklerden mihr vermeleri istenmiştir. Erkeğin

ise bir mihr verebilmesi için malının olması gerekir. Diyelim ki erkeğin malı var bu sefer de bu mal hakkında tasarrufta bulunabilmesi için rüşte ermiş olması gerekir ki Kur'an'da kendisine yüklenen mihr borcunu verebilsin. Eğer malında tasarrufta bulunamıyorsa bu kişi ergen değil demektir ve Kur'an'ın mihr hitabıyla sorumlu değildir. Kadına da dilerse mihrinin bir kısmını bağışlama hakkı tanınmıştır. Erkek için mihri vermekte kız için mihri bağışlamak da malî bir tasarruftur. Kur'an'da ise malî tasarrufta bulunabilmek için buluğ çağının bir üst sınırı olan rüşt olma sınırı belirlenmiştir. Demek oluyor ki erkek mihr vererek, kadın da mihrini bağışlayarak tasarrufta bulunabiliyorsa bunların rüşte eren kişiler olması gerekmektedir. Çünkü Kur'an'da küçük çocukların mallarının velileri tarafından korunmaları ve onlar rüşte erdikleri zaman mallarının onlara verilmesi istenmiştir. Dolayısıyla küçüklerin mihr verme veya mihrini bağışlama gibi tasarruflarda bulunmaları söz konusu değildir. Mihr de evliliğe bağlı bir durumdur. Bu sebeple küçük çocuklar ne evlendirilebilir ne de böyle bir tasarrufta bulunabilirler.

4.1.5. Talâk Suresi 4. Ayet

"والئ يئسن من المحيض من نسائكم إن ارتبتم فعدتهن ثلثة اشهر والئ لم يحضن..." *"Kadınlarınız içinden artık adetten kesilmiş olanlarla henüz adet görmemiş olanların iddetlerinde şüphe ederseniz, onların iddeti üç aydır…"* Bu ayeti kerime boşanmış olan kadınların beklemeleri gereken iddet sürelerini düzenlemektedir. İddet de boşanma ile ilişkili bir kavramdır. Bu ayet, küçük çocukların evlendirilmelerine cevaz veren âlimler ile evlendirilemeyeceği görüşünü savunanların ortak delilidir. Küçük çocuklar evlendirilebilir diyenler ayette geçen *"henüz adet görmemiş olanların iddetleri"* sözünü, buluğ çağına ermemiş olan küçük çocuklar olarak anlamışlar ve onların evlendirilebileceğine dair delil olarak nassı göstermişlerdir. Her hangi bir sebeple hiç adet görmeyenlerin iddet bekleyeceklerini açıklamak için *"لم يحضن"* ifadesi kullanılmış fakat âlimler bunu henüz adet görmemiş manasında *"لما يحضن"* olarak anlamışlar ve adet görmeyenlerin iddetleri de bu ayetle düzenlendiğine göre evlendirilebilirler görüşünü benimsemişlerdir. Küçük çocukların evlendirilemeyeceği görüşünü savunanlar onların bu görüşlerine karşılık olarak şu görüşü belirtmişlerdir. Boşanma adet haliyle ilgilidir. Boşanmış olan bir kadın üç temizlik dönemi iddet bekler. Bazı sebeplerden dolayı hiç adet görmemiş olarak boşanan kadın da üç ay iddet bekler. Bu ayetin hükümlerine göre boşanma ve iddet ay haliyle ilgili bir durumdur. Adet ise yetişkinlikle ilişkilidir. Çünkü bir kızın buluğa erip ermediği adet görmesi ile anlaşılmaktadır. Küçük kız çocukları adet görmedikleri için küçük olarak

nitelendirilmektedir şeklindeki görüşü benimsemişler ve küçüklerin evlendirilmesini caiz görmek için Talak suresinin dördüncü ayetinin delil olarak gösterilemeyeceğini savunmuşlardır.

Küçük çocukların evlendirilmesi yönünde fetva veren alimlerin bir delili de Hz. Peygamber (s.a.s)'in Hz. Âişe (r.anha) ile küçük iken evlenmesidir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır ki o da şudur: Onların nikâhları Mekke'de yapılmıştır. Fakat nikâh ile ilgili olan ayetler ise Medine'de nazil olmuştur. Dolayısıyla bu Hz. Peygamber'e has bir durum olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Burada bir ayrıntıya değinmekte fayda görüyorz. Küçük çocukların evlendirilmesinin caiz olduğuna dair delil olarak getirilen bu Hz. Aişe hadisi hakkında çeşitli ihtilaflar bulunmaktadır. İncelenilen kaynaklarda genellikle Hz. Aişe'nin evlendiği zaman altı zifafa girdiği zaman ise dokuz yaşında olduğu yönünde rivayetler yapılmaktadır.

Bazı araştırmacılar Hz. Aişe'nin altı yaşında evlendirilmesinin tarihi gerçeklere aykırı olduğu için mümkün olmadığını onun evlendiğinde on yedi-on sekiz yaşlarında olabileceği görüşünü savunmaktadırlar[185]. Bu tarihi olaylardan birisi şu şekilde nakledilmektedir. Hz. Aişe'nin altı yaşında evlenmesinin mümkün olmadığını savunan araştırmacılar bu görüşlerini bazı rivayetlere dayandırarak ispatlama yoluna gitmişlerdir. Nakledilen bir rivayete göre Hz. Aişe Hz. Peygamberle evlenmeden önce Mut'im b. Adiy'in oğlu Cübeyr ile nişanlanmıştı. Mut'im putperest bir kişiydi. O Müslüman olan Ebu Bekir'in kızını almaktan vazgeçince Ebu Bekir Hz. Aişe'yi Hz. Peygamberle nikâhladı. Yaşar Nuri Öztürk bu olayı şu şekilde değerlendirmektedir. "Hz. Peygamber Hz. Aişe'yi altı yaşında nikâhladı ise nübüvvetten dört yıl sonra doğmuş olması gerekir. Daha ilk günlerde Müslüman olan Ebu Bekir'in putperest bir aileye kızını gelin olarak vermiş olması nasıl mümkün olabilir? Anlaşılan odur ki Hz. Aişe, Ebu Bekir'in Müslüman olşundan epey önce putperest bir aile tarafından istenmiş ve babası da bunu kabul etmiştir. Eğer bu istek Ebu Bekir'in Müslüman olmasından sonra olmuş olsaydı Peygamber dostu Ebu Bekir kızını putperest bir aileye asla vermeye kalkışmazdı. O halde Hz. Aişe Müslümanlığın zuhurundan sonra doğmuş ve hatta o sıralarda bir aile tarafından gelin edilmek üzere istenecek duruma gelmişti. Hz. Aişe'nin İslamiyetin zuhurundan en az beş-

[185] Zekai Konrapa, *Peygamberimiz İslam Dini ve Aşere-i Mübeşşere,* s. 478.

altı yıl önce doğduğunu kabul etmek gerekir. Buna göre de Hz. Aişe'nin Peygamber tarafından istendiği sırada en az on dört-on beş yaşlarında olması icap etmektedir[186]".

Araştırmacıların diğer bir delili ise Hz. Esma'nın ölüm yaşı ve tarihidir. Hz. Esma hicretin yetmiş üçüncü yılında yüz yaşında iken vefat etmiştir. Buna göre hicrette yirmi yedi-yirmi sekiz yaşlarında olması gerekir. Hz. Aişe ablasından on yaş küçük olduğuna göre onun da hicrette on yedi-on sekiz yaşında olması gerekmektedir. Hz. Peygamberle de hicretten sekiz ay sonra evlendiğine göre Hz. Aişe evlendiğinde on sekiz yaşında olduğu savunulur[187]. Nasıl ki ikrah altında evlenmek caiz değil ise Hz. Peygamber'in Hz Aişe ile evliliğine kıyas yapılarak küçük çocukların evlendirilmesini caiz görmek doğru değildir.

İbn Şübrüme ve Ebû Bekir el Asam ve Osman el-Bettî, küçük çocukların evlendirilmesine karşı çıkan âlimlerden[188] olduklarından bahsetmiştik.

Şimdi onların bu görüşlerini dayandırdıkları delillerini inceleyelim.

1. Velâyet, velinin himaye etmesine ihtiyaç duyulduğu için sübut bulmaktadır. Küçük çocuklar, evliliğe ihtiyaç duymadıkları için onlar üzerine evlilik velâyetinin sübut bulması düşünülemez. Çünkü nikâhın amacı şehvet arzusunu tatmin etmek ve neslin devamını meşru yoldan sağlamaktır. Küçüklük vasfı ise bu iki amaçla çelişmektedir.

2. Nikâh akdinin hükümleri küçükler buluğa erdikten sonra onlar için bağlayıcı hale gelmektedir. Evliliği geçersiz kılacak herhangi bir durum söz konusu değil ise küçük olan kız ve erkek için bu hükümler buluğa ermeden bağlayıcı değildir. Bu da demek oluyor ki henüz buluğa ermedikleri için, yapılan akdin hükümleri onlar üzerinde bağlayıcı olmadığına göre onlar adına nikâh akdi yapmanın da her hangi bir gereği yoktur. Buluğa erdikten sonra ise küçükler üzerinde hiçbir kimse için velâyet hakkı bulunmamaktadır.

3. Diğer bir delilleri ise yukarıda değinmiş olduğumuz Nisa suresinin 6. ayetidir. Bunun açıklamasını daha önce yapmış olduğumuz için burada bu kadar bilgi vermeyi yeterli görüyoruz[189].

4. *"Yetimleri, onlar izin verinceye kadar nikâhlamayın"* hadisi şerifi küçüklerin evlendirilemeyeceğine dair gösterilen delillerden bir tanesidir. Bu hadiste yetimliğin bir

---

[186] Öztürk, s. 34.
[187] Mevlana Şibli, *Asrı Saadet,* Cilt: 2, s. 149.
[188] Abdulkerim Zeydan, a.g.e., Cilt: 7, s. 388.
[189] Bkz. s. 45.

yönü küçüklüktür. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.), başka bir hadisinde *"Buluğdan sonra yetimlik yoktur[190]"* buyurmaktadır. Bu hadis ile Hz. Peygamber yetimliğin sınırını belirlemiş olmaktadır. Fakat bir rivayete göre Hz. Abbas'a yetimlik ne zaman biter? Diye sordukları zaman O, *" Bazı adamlar vardır ki sakalı bittiği halde hakkını almaktan aciz, kendi adına da bir şey vermekten acizdir. Kişi kendi hakkını alacağında başkalarının alış verişi gibi doğru ve yeterli davranabiliyorsa artık o zaman yetimlik sona ermiştir demektir"* diye cevap vermiştir[191]. Küçük çocukların evlendirilmesine karşı çıkan çağdaş fukahalar bu hadisin, gerçek buluğa ermeyi kastettiğini kabul ederek küçüklerin yetişkin bir birey olana kadar evlendirilemeyecekleri görüşünü savunmuşlardır[192].

5." *وابتلوا يتامى حتى اذا بلغوا النكاح* "*Yetimleri, evlenme çağına gelene kadar deneyin[193]*" bu ayette nikâh çağından bahsedilmektedir. Yukarıda zikredilen üç âlimin benimsemiş oldukları görüşe göre eğer buluğdan önce küçüklerin evlendirilmesi caiz olmuş olsaydı nikâh çağı olarak bir çağdan bahsetmenin manası olmazdı.

Bu delilde şu dikkat çekmektedir ki nikâhta bulunan faydanın amacı yetimleri zorlamak değildir. Ayrıca babanın da kendi küçük çocuğunu zorlama hakkı yoktur.

Suriye'deki kanunlar, küçük çocukların evlendirilmesi hususunda, cumhurun görüşüne muhalefet etmiş, toplumun durumuna uygunluğunu dikkate alarak ve evliliğin getirmiş olduğu sorumluluklarının risklerini göz önünde bulundurarak İbn Şübrime'nin görüşünü benimsemiş ve veli tarafından onlar adına yapılan nikâh akdinin geçerli olmadığı yönünde görüş beyan etmiştir. Aynı kanunlar, buluğ çağının yaş sınırında da fukahaya muhalefet ederek şahsi durumlarda ve malî işlerde, şahsın eda ehliyetine sahip olması konusunda kadın ve erkeği eşit tutarak on sekiz yaş olarak belirlemiştir. Yani kişi on sekiz yaşını doldurduğu zaman rüştünü ispatlamış olmaktadır. Evlilik ehliyeti için de aynı durum söz konusudur. Ancak evlilik ehliyetinde erkek ve kız arasında farklılığın olduğu dikkat çekmektedir. Erkekler on sekiz yaşını tamamladığı zaman evlilik ehliyetine sahip olurken kızlarda bu yaş on yedi olarak kabul edilmektedir. Ahvali Şahsiyye Kanunun 16. Maddesi şu şekildedir:

---

[190] Ebû Dâvud, *Vesâya,* 9.
[191] Müslim, *Cihad ve Siyer,* 137.
[192] *Hadislerle İslam,* Diyanet İşleri Başkanlığı, 296.
[193] Nisa, 3/6.

"Evlilik ehliyeti, erkekler on sekiz yaşını tamamlayınca, kızlar ise on yedi yaşını tamamlayınca elde edilir[194]".

Evlenecek olan gençlerin nikâh akdinde onlar için bulunan menfaati gözetmek adına, erkek on beş kız ise on üç yaşını tamamladıkları zaman hâkime giderek buluğa erdiklerini iddia ederlerse ve bu iddialarında doğru söylüyorlarsa, evlilik talebinde bulundukları zaman hâkime onları evlendirmesi için icazet verilmiştir. Ancak, veli olarak baba ve dede bulunuyorsa onların yapılacak olan nikâh akdine onay vermeleri evliliğin geçerliliği için şarttır.

Zâhirî mezhebinin en büyük temsilcisi olan usulcü ve fakih olan İbn Hazm (öl. 456/1064), erkek çocuk hakkında şu şekilde bir görüşü savunmaktadır: Erkek çocuk üzerinde hiç kimsenin evlilik velâyeti hakkı yoktur. Onu kız çocuğuna kıyas yapmak da doğru değildir. Çünkü evlilik konusunda kıyas bir delil değildir. Eğer kıyas bir delil olmuş olsaydı bile başka bir kıyasla buna karşı çıkılabilirdi. Şöyle ki, erkek çocuk buluğa erdiğinde ne babasının ne de başka birisinin onu evlendirme yetkisi yoktur. Ayrıca o, bu konuda kız çocuğundan farklıdır. Zira kız çocuğu buluğa ermiş olsa bile icbar ile ya da istihbab yolu ile onun üzerindeki velâyet hakkı devam etmektedir. İbn Hazm, Ebû Süfyan gibi, erkek çocukların evlendirilmesini caiz görmeyen kişilerin olduğunu da zikretmiştir[195].

Ebû Hanife'nin hocası olan Ebû Hammad (öl. 120/738) ve Şâfiî mezhebinin fakihlerinden olan İbnü's-Sabbağ (öl. 477/1084) , kendileri adına yapılan nikâh akdini kabul edip etmeme yetkisine sahip oldukları için velinin yetişkin olan çocuğunu evlendirme hakkına sahip olduğunu belirtmişlerdir. Ancak icab ve kabul nikâh akdinin in'ikat şartlarından olduğu için ve küçük olan çocukların teklifte bulunma veya teklifi kabul etme gibi bir yetkileri olmadığı için velinin küçük çocuğu adına evlilik akdi yapamayacakları görüşünü benimsemişlerdir. *"Yetimleri nikâh çağına kadar deneyin"* ayetini küçüklerin evlendirilemeyeceğine dair görüş bildiren âlimlerin bu delili karşıt görüş sahipleri tarafından geçerli kabul edilmemektedir. Çünkü ayet yetimlerin mallarını onlara verme zamanını açıklamakta ve buluğ, mutlak olarak ispatlandıktan sonra teslim şartlarını açıklamaktadır.

---

[194] Vehbe Zuhayli, age., Cilt: 7, s. 185.
[195] Abdülkerim Zeydan, age., Cilt: 7, s. 389, md. 5880.

Müfessir ve fakih olan Âlûsi (öl. 1270/1854), Allah Teâla (cc)'nın bu ayet ile ihtilam ile ya da yaş ile buluğ sınırına geldikleri zaman mallarının yetimlere verilmesini emrettiği yönünde görüş beyan etmektedir. Bu hitabın muhatapları ise yetimlerin, velâyeti altında bulunduğu velilerdir. Allah, velilerden mallarını onlara vererek elinde tutmaları onlar üzerinde güzel bir şekilde tasarrufta bulunmalarına rehberlik etmelerini istemektedir.

Nikâhtan kastedilen eğer cinsel ilişki ya da bir sözleşme ise o zaman nikâhın bir manasının kalmaması gerekmektedir. Ayette ilk olarak *"yetimleri deneyin"* buyurulmaktadır. Nikâhın maksadının cinsel ilişki olabilmesi için ondan kastedilen şeyin buluğ olması gerekmektedir.

Karşı çıkanların bir başka görüşleri küçüklerin nikâha ihtiyaçları olmadığı yönündedir. Çünkü nikâhın maksadının şehveti gidermek ve neslin devamını sağlamak olduğunu düşünmektedirler. Evliliğin amacı bunlar değildir. Aksine Onun maksadı eşler arasındaki huzuru, dostluğu ve yardımlaşmanın artmasını sağlamaktır. Bunların artması ise ancak birbirlerine denk olan eşler arasında mümkün olmaktadır. Bu denklik ise her zaman kolay olmayabilir. Buluğa ermesi beklenildiği takdirde denk olan kişinin elden kaçırılmasından korkulduğu için küçük kız çocuğu üzerine velâyet yetkisi sabit kılınmıştır.

İbn Şübrüme ve Ebû Bekr el-Âsam, nikâh akdinin hükümlerinin ergenlikten sonra geçerli olduğunu savunmaktadırlar. Fakat nikâhın başlangıcı buluğdan sonra değil önce yapılmıştır ve bu da alışverişte olduğu gibi caizdir. Evlilik ve mal üzerindeki velâyet yetkisi küçük olan erkek çocuğu için geçerlidir ve malı sahiplenebilmesi de buluğdan sonra mümkün olabilmektedir. Babanın, ister büyük olsun ister küçük olsun bekâr olan kızının mihrini alma hakkına sahip olduğu gibi.

Fukahanın çoğunluğu akıl ve buluğnun, nikâhın in'ikat şartlarından değil sıhhat şartlarından olduğunu savunmaktadırlar. Dört mezhep imamlarının görüşü dengi olduğu takdirde küçük dahi olsa kız çocuğunun dengi ile evlendirilebileceği yönündedir[196].

İslâm hukukunda küçüklerin evlendirilmesi ile ilgili belirli bir yaş sınırının olmadığını hatta veli olan kişinin yeni doğan bir küçüğü bile maslahat gereği evlendirme yetkisine sahip olduğunu yukarıda belirtmiştik. Daha sonraki dönemlerde küçüklerin

[196] Vehbe Zuhayli, Cilt: 7, s. 179.

evlendirilmesi meselesi ile ilgili olarak bazı kanunlar ile evlilik yaşına sınırlama getirildiği gözlemlenmektedir.

Küçüklerin Evlendirilmesi İle İlgili Bazı Kanunlar Ve Kararnameler

4.2. Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnâmesi

Osmanlı Devleti, Tanzimat'tan kısa bir süre kanunlaştırma hareketlerine başlamıştır. Osmanlı Hukuk-i Kararnamesi de bu kanunlaştırma örneklerinden birisini teşkil etmektedir. Bu Kararname aile hukukunu içermesi bakımından İslam ve Osmanlı hukuk tarihinde ilk örnek sayılabilir. Osmanlı tarihinde bir buçuk yıl yürürlükte kalabilmiş fakat bu kısa ömrüne rağmen İslam hukuk tarihinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Kararnameyi doğuran hukuki sebeplerin başında o zaman kadar aile hukukunun kanunlaştırılmamış olmasıydı. Bu kararname İslâm hukukunun evlenmeye ve boşanmaya dair olan hükümlerin toplanmasından ibarettir. İslâm hukuku, bireylerin evlenilmesi konusunda herhangi bir yaş sınırlaması getirmemiş velinin velâyeti ile küçüklerin de evlendirilmesine cevaz vermiştir. Aile Hukuku Kararnamesi ise yapmış olduğu bir yenilikle evlenecek olan kızın 17 yaşını erkeğin ise 18 yaşının doldurmuş olmasını şart koşarak evliliğe muayyen bir yaş sınırı getirmiştir. Bu yaşların doldurulmamış olması halinde ise erkek ve kız mahkemeye başvurarak baliğ olduklarını beyan ederek evlenmelerine izin verilmesini isteyebilmekte yalnız mahkemeye başvuran kız için velinin onayı gerekmektedir.

İslâm hukukunda fıkıh kitabı kaynaklarına bakıldığında hemen hemen bütün mezhep imamları küçük çocukların velileri tarafından evlendirilebilecekleri yönünde görüş beyan etmişlerdir. Bunun için herhangi bir yaş sınırlaması bulunmamaktadır. Hatta öyle ki veli, yeni doğan çocuğunu dahi evlendirebilmektedir. Osmanlı zamanında Hanefî mezhebinin görüşü benimsenmiş ve bu uygulama devam etmiştir. Ancak 1917 tarihli Aile Hukuk-i Kararnamesi bazı yenilikler getirerek evlilik yaşını sınırlamıştır. Bu konuyla ilgili yedinci madde şu şekildedir. *"On iki yaşını itmam etmemiş olan sâğir ile dokuz yaşını itmam etmemiş olan sâğire hiçbir kimse tarafından tezvic edilemez*[197]*."* Bu maddeden de anlaşıldığı üzere evlilik için bir yaş sınırı belirlenmiş ve belirlenen bu yaşlardan önce küçük olan çocukların hiçbir şekilde evlendirilemeyeceklerine hükmedilmiştir. Söz konusu Kararnâmenin 4. Maddesinde ise *"Ehliyet-i nikahı haiz olabilmek için hâtibin (damadın)*

[197] 1917 Tarihli Hukuk-i Aile Kararnamesi, md. 7.

on sekiz, mahtûbenin (gelinin) on yedi yaşını itmâm etmiş olmaları şarttır[198]*"* denilmiştir. Ancak Sadrettin Efendi bu maddeyi eleştirerek nikâh akdi ile zifafın farklı şeyler olduğunu söylemiş ve yukarıdaki bahsedilen yaşların evlilik akdine herhangi bir engel teşkil etmeyeceğini savunmuştur. Çünkü İslâm Hukukunda nikâh için bir yaş sınırlaması bulunmamaktadır[199]. Daha önce de belirttiğimiz üzere veli, velâyeti altında bulunan küçük kız çocuğu adına nikâh akdi gerçekleştirmiş olsa bile cinsel ilişkiye güç yetiremeyeceğine hükmetmişse yeterli olgunluğa gelene kadar kocasına teslim etmeme hakkına sahiptir.

4.3. Küçüklerin Evlendirilmesi Hususunda Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvası

2012 tarih ve 44 sayılı toplantıda Din İşleri Yüksek Kurulu küçüklerin evlendirilmesi ile ilgili olarak şu şekilde fetva vermiştir:

"Evlenme akdinin en önemli unsuru taraflar yani evlenecek olan kişilerdir. Evlenme ehliyetine sahip ve evlenmelerini herhangi bir engel bulunmayan herkes nikâhta taraf olabilir. Evlenme ehliyeti, başkalarının onay ve iznine ihtiyaç olmadan evlenebilmektir. Bunun için akıl ve ruh sağlığı yanında baliğ olmak şartı da aranır. Küçükler, bunaklar gibi bu iki şarta sahip olmayanlar, hukuk nazarında eda ehliyeti açısından eksik sayıldıklarından velilerinin izin veya onayı olmaksızın kendi başlarına evlenemezler.

Sağlayacağı bazı bireysel ve toplumsal faydalar göz önüne alınarak, küçüklerin velileri aracılığıyla evlendirilmeleri, çeşitli toplumlarda görülen bir uygulamadır. Genel bir kabule dayandığı için, bu uygulamanın, o toplumlarda yadırganmadığı da bilinmektedir. İlk Müslümanlar arasında görülen küçükleri evlendirme uygulaması da bu bağlamda değerlendirilebilir. Dolayısıyla konu, daha çok toplumsal ve kültürel bir karakter taşımaktadır. Bu tür evlilikleri meşru gören yaklaşımlar, yukarıda belirtilen toplumsal kabuller ve uygulamalar ile izah edilebilir.

Konuya bütüncül bir yaklaşımla bakıldığında, küçüklerin evlendirilmelerinin:

Öncelikle bu uygulama, günümüz şartlarında ideal bir aile yuvasından beklenen huzur içinde yaşama, sağlıklı nesiller yetiştirme şeklindeki evliliğin esas hedefleri ve sürdürülmesiyle uyumlu olmayacağı *"Yetimleri evlenmeye elverişli hale gelinceye kadar deneyin. Onların reşit olduklarını anlarsanız, mallarını artık kendilerine verin"* (Nisa, 4/6)

---

[198] 1917 Tarihli Hukuk-i Aile Kararnamesi, md. 4.
[199] Ensar Durmuş, M. Ali Yargı, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Dergisi,* s. 329.

ayeti, nikâh için belli bir olgunluğun gerektiğine işaret etmektedir ki bunun da erginlik dönemi olduğu, evliliğin hukukî ve ahlakî çerçevesini çizen ayet ve hadislere bakıldığında, onların daha çok yetişkin bireyleri hedef aldığı ve bireye ağır sorumluluklar yüklediği görülmektedir. Buradan hareketle evlenecek kişilerin, bu sorumluluğun bilincinde ve bunu yerine getirebilecek olgunlukta olmaları gerekmektedir.

Günümüz şartlarında küçüklerin evlendirilmeleri, onları genellikle ekonomik, biyolojik ve psikolojik açılardan kaldıramayacakları bir yükün altına sokmaktadır. Ayrıca onların çocukluklarını yaşayamama, gerekli eğitimden mahrum kalma gibi birçok temel hakların ihlaline de yol açabileceği gerekçelerine bağlı olarak uygun olmayacağı mütalaa edilmiştir[200].”

4.4. Türk Medeni Kanununa Göre Evlilik Yaşı

Türk Medenî Kanununda evlendirilecek olan kişilerin sadece temyiz kudretine sahip olmalarını yeterli görmemiş ve belirli bir yaş sınırlaması da getirmiştir ve bu yaşı on sekiz olarak belirlemiştir. Evlenme akdinin gerçekleştirilebilmesi için erkek için on yedi kız için on beş yaş olarak kabul edilmiştir. Çünkü bir birey ancak bu yaşlardan sonra topluma ve ailesine karşı evlilik akdi ile kendisine yüklenilecek olan görev ve sorumlulukları yerine getirilebilecek olgunluğa erişebilir. Kadının erkekten daha küçük yaşta olmasının kabul edilmesinin sebebi onun evi geçindirmekle sorumlu olmamasıyla ilişkilidir[201].

Medenî Kanunda evlenmek için genel rüşt yaşı olarak on sekiz belirlenmiş olmasına rağmen evlenmek için iki farklı rüşt daha kabul edilmiştir. Medenî Kanununun 88’inci maddesinde *“erkek on yedi kadın on beş yaşını ikmal etmedikçe evlenemez[202].”* Fakat fiil ehliyetine tam olarak sahip olmayan kişilerin evlilikleri tartışmalı bir konu olmakla beraber bu durumdaki kişilerin de erken yaşta evlilik konusunda belli bir olgunluğa geldiği kabul edilmektedir.

Ayrıca evlilik dışı birleşmelerin önüne geçmek için 15.06.1938 yılında 3453 numaralı Kanun’la Medeni Kanunu’nun 88. Maddesi tâdil edilmiştir.

---

[200] Din İşleri Yüksek Kurulu, Yıl 2012, sayı 44.
[201] Bilge Öztan, *Aile Hukuku,* s. 68.
[202] Bilge Öztan, age., s. 69.

Medenî Kanun'da *"fevkalâde evlenme rüştü"* diye adlandırılan bir yaş daha var ki bu ancak hâkim kararıyla mümkündür. Burada erkek için on beş yaşını kız için ise on dört yaşını tamamlamış olması şartı aranmaktadır. Hâkim bu kararı ahlaki yönden önemli bir sebep bulunması halinde verebilir ve bu kararı verirken kişilerin menfaatleri doğrultusunda vermelidir. Örneğin; kızın başka bir ülkeye gitmesi ve o ülkede küçük yaşta yapılan evliliklerin normal olması ya da evlendirilecek olan kızın yetim veya öksüz kalması gibi. Buradaki önemli noktalardan birisi de erkeğin on beş kızın ise on dört yaşını doldurmuş olması gerekmektedir. Aksi takdirde evlenme akdini yapmaları hiçbir şekilde mümkün değildir. Hâkim fevkalâde evlenme rüştüne karar verirken küçük çocukların velisini dinler fakat rızasını aramaz yine kararı kendisi verir. Hakkında fevkalâde evlenme rüştü verilen kişi sadece nişanlısı ile evlenebilir[203].

Mümeyyiz küçükler kendi şahıslarına bağlı işlemleri bizzat kendileri kullanabilmektedir. Fakat evlilik akdi sadece kendi şahsını değil toplumu ve aileleri de ilgilendirdiği için böyle önemli bir konuda kanun koyucu bu hakkı tek başına kullanmasını engellemiş ve mümeyyiz küçükler kimin velâyeti altında ise o kişilerin rızasını da almayı uygun görmüştür. Mümeyyiz küçükler, anne ve baba olmak üzere ikisinin de velâyeti altında iseler ikisinin de rızası aranmaktadır. Burada babanın velâyetinin üstünlüğü söz konusu değildir. Ayrıca evlenme akdi için aranan rıza anne veya baba olmalarında dolayı değil onların sahip oldukları velâyet hakkından dolayıdır. Velâyet hakkına sahip olan kişi veya kişiler mümeyyiz küçüğün evlenmesi hakkındaki rızayı belli bir kişi ile evlenmesi için verebilirler[204].

Kanun koyucular evlilik yaşını asgari bir yaş sınırıyla tayin etmeye çalışmışlardır. Diğer ülkelerin evlilik yaşına baktığımızda şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır[205]

Roma-Eski Kilise: Erkek 14 – Kız 12

Fransa: Erkek 18 – Kız 15

Avusturya: Erkek ve kız 14

Almanya: Erkek 21 – Kız 16

İtalya-Yeni Kilise: Erkek 16 – Kız 14

---

[203] Bilge Öztan, age., s. 73
[204] Bilge Öztan, a.g.e., s. 73.
[205] Ali Kayıkçı, *İslâm'da Evlilik ve Mahremiyetleri,* s. 597.

Rusya: Erkek ve Kız 18

İsveç – Norveç: Erkek 20 – Kız 18

Nikâh akdinin geçerli olmasının şartlarından birisi de Hz. Peygamber (s.a.s)'in "Şahitsiz nikâh geçerli değildir" hadisi şerifine istinaden şahitler huzurunda yapılmasıdır. Muhammed Kadri Paşa (öl. 1306-1888), küçük çocuklar adına yapılan nikâh akdinin bu bağlamda geçerli olup olmadığını, el-Ahkâmü'ş-Şer'iyye fi'l Ahvâliş-Şahsiyye adlı eserinin 8. maddesinde şu şekilde bahsetmiştir**.**

"Babanın, baliğa olan kızını, onun da bulunduğu bir mecliste ve rızası olarak bir erkek veya iki kadın şahitliğinde yapmış olduğu nikâh akdi geçerlidir. Aynı zamanda baba, vekiline kendisinin de bulunduğu bir mecliste küçük olan kızını evlendirmesini isterse bu nikâh akdi de geçerlidir[206]."

Babanın küçük olan kızının evlendirilmesi için kendisinin de bulunduğu bir mecliste vekiline emir vermesi halinde kızının bir şahit huzurunda adamla evlendirilmek için yapılan bu nikâh akdi geçerlidir. Ancak babanın mecliste bulunmaması durumunda vekilin küçük kız adına yapmış olduğu evlilik akdi geçerlilik kazanmaz. Çünkü vekil, burada bir elçi durumundadır ve müvekkilinin sözünü aktarmakla sorumludur. Bunun için de müvekkilin mecliste hazır bulunması şarttır[207].

Baliğa olan bir kızın kendisinin de bulunduğu ve rızasının olduğu bir mecliste bir erkek veya bir kadın şahit huzurunda annesinin onun adına yapmış olduğu nikâh akdi yukarıda bahsedildiği üzere babanın ki gibi geçerli olur. Akid esnasında anne de diğer kadınla birlikte şahit olarak sayılmaktadır. Annenin yapmış olduğu evlilik akdinin geçerli olmasının sebebi kızın buluğa erdiği için kendisinin de akid yapabilecek durumda olmasından dolayıdır. Eğer kızın kendisi akdin yapılacak olan mecliste bulunmaması halinde akid geçerli değildir.

Ancak burada dikkat edilecek bir husus vardır ki o da annenin küçük kızı adına yapmış olduğu nikâh akdinin geçerli olup olmaması meselesidir. Annenin, küçük olan kızı mecliste hazır bulunsun veya bulunmasın fark etmeksizin bir erkek veya iki kadın huzurunda onun adına nikâh akdi yapması halinde yapılan bu evlilik geçerlilik kazanmamaktadır. Çünkü evlendirilen kız, henüz baliğa olmadığı için, baliğa olan kızın

---

[206] Muhammed Kadri Paşa, age., Cilt: 1, s. 49.
[207] Muhammet Kadri Paşa, age., Cilt: 1, s. 49.

aksine kendisi akid yapacak durumda değildir. Aynı şekilde babanın da küçük olan kızını bir erkek şahitliğinde evlendirmesi caiz değildir[208]

[208] Muhammet Kadri Paşa, age., Cilt: 1, s. 50.

DEĞERLENDİRME

İslam hukukuna göre evlenecek olan kişilerin yaptıkları nikâh akitlerinin sahih olabilmesi için tarafların tam eda ehliyetine yani evlenme ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir. Söz konusu evlenme ehliyetine sahip olabilmeleri için gerekli olan akıl, buluğ ve hür olmalarıdır. Evlenecek olan kişi bu şartları taşımadığı takdirde eksik ehliyetli olarak kabul edilmektedir. Mümeyyiz, gayri mümeyyiz, mecnun olan kişiler ehliyetsiz kişiler kategorisinde değerlendirilmektedirler.

Evlenme ehliyetine sahip olmayan küçüklerin kendi iradeleriyle evlenip evlenemeyecekleri ya da velileri tarafından evlendirilip evlendirilemeyecekleri klasik fıkıh literatüründe ayrıntılı olarak ele alınmıştır. İslam hukukçularına göre gayri mümeyyiz çocuğun kendi adına yapmış olduğu nikâh akdinin her hangi bir geçerliliği bulunmazken mümeyyiz çocuğun yapmış olduğu akdin geçerliliği konusunda ihtilaflar söz konusu olmaktadır. Mümeyyiz olan bir çocuğun yapmış olduğu akdi cumhura göre mevkuf yani velisinin iznine bağlı iken Şâfiî mezhebi böyle bir akdi batıl olarak kabul etmektedir. İslam hukukçularına göre küçükler, evlenme ehliyetine sahip olma bakımında ehliyetli veya eksik ehliyetli olmak üzere kısma ayrılmaktadırlar. Ancak denk olan bir aday çıktığında böyle bir kişinin kaçırılmasından ve bu fırsatın bir daha elde edilememesinden korkulduğu durumlarda İslam hukukçuları küçüklerin maslahatını göz önünde bulundurarak onların evlendirilmelerine cevaz vermişlerdir. İslam hukukçularının küçüklerin evlendirilmesine icazet vermeleri kitap ve sünnete dayanıyor olsa da bunda doduğu toplumun örf ve adetlerinin de etkili olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Âlimler fiilî evlilik için belirli bir yaş ve fiziksel oluşum şartı getirmişlerdir. Buna sebeple getirilen bu yaş ve fizikî olgunluk sürecinden önce yapılan evlilikler hukuken geçerli olduğu halde fiilî olarak bir geçerlilik kazanmamaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken konulardan birisi küçük yaşta evliliğin başka zifafa girmenin başka bir şey olduğudur. Küçüklerin evliliği konusunda onların maslahatları ön planda tutulmaktadır. Bu nedenle küçük bir kız çocuğu evlendirilmiş olsa bile onun belirli bir olgunluğa gelmesini beklemek gerekmektedir. Çünkü henüz küçük yaşta hamile kalarak çocuk dünyaya getirmek sağlığı tehlikeye sokacağından dolayı bu evlilik kızın yararına değil zararına bir evlilik olmaktadır. Ayrıca böyle bir kızın daha kendisi çocuk olduğu için eşinin ve çocuklarının sorumluluğunu alması beklenilmemelidir. Buradan

çıkarılan sonuca göre İslam hukukunun küçüklerin evlendirilmesine vermiş olduğu cevaz fiilî değil hukukî bir evlilik içindir.

İslam hukukçuları küçüklerin evlendirilmesi konusunda hem fikir olmakla birlikte küçükleri velilerin evlendirebilip evlendiremeyecekleri konusunda ihtilaflar bulunmaktadır. Konuyu sadece velinin küçüklerin malı üzerinde velâyet hakkı olduğu gibi şahsı üzerinde de velâyet hakkı vardır şeklinde bakılacak olursa veliler küçük çocukları evlendirebilir sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak nikâh akdi diğer akitlere göre farklı değerlendirilmesi gereken bir akittir. Nikâh kişiye sorumluluklar yükleyen bir sözleşmedir. Kişinin hem sosyal hayatını hem de psikolojisini etkileyen bir durumdur. Buna göre küçüklerin evlendirilmesi meselesi sadece hukukî geçerliliği çerçevesinde incelemek yerine psikolojik ve tıbbî olarak da incelenmesinin yararlı olacağı görüşündeyiz. Küçüklerin evlendirilmesinin asıl sebebi onların maslahatlarını gözetmek olabilir fakat böyle bir evliliğin onların hürriyetlerini ellerinden almak olduğu gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

Küçüklerin evlendirilmesini kabul etmeyen İslam hukukçuları bu görüşlerini onların nikâha ihtiyaç duymamaları düşüncesinin etrafında geliştirmişlerdir. Çünkü nikâhın asıl amacı kişiyi zinadan korumak ve neslin devamını meşru bir şekilde sağlamaktır. Küçük çocuklarda bu iki maksat da hasıl olamayacağı için onların küçük yaşta evlendirilmesinin bir gereği olmadığı görüşünü benimsemişlerdir. Kanaatimizce küçük çocukların evlendirilmesini kabul etmeyenlerin görüşlerinin isabetli olduğu yönündedir. Çünkü çocukların küçük iken evlendirilmesi onların eğitimlerine ve sağlıklı bir şekilde gelişmelerine engel teşkil edebilme ihtimali bulunmaktadır.

İslam ülkelerinde küçüklerin evlendirilmesi ile ilgili uygulamalara bakıldığında Osmanlı döneminde 1917 tarihli Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi evlenmek için belli bir yaş sınırı getirilene kadar cumhurun kanaati doğrultusunda küçüklerin evlendirilmesi devam etmekteydi. Ancak küçüklerin evlendirilmesinin ortaya çıkarmış olduğu toplumsal zararlardan dolayı bir takım değişikliğe gidilmiş HAK ile evlilik yaşına bir sınırlama getirilmiştir. Çeşitli İslam ülkelerinde de aile hukuku alanında değişiklikler yapılmış evlenme yaşı ile ilgili düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler neticesinde küçüklerin evlendirilmesi tamamen ortadan kaldırılmasa da hukukî olarak yasaklanmıştır.

SONUÇ

İslam hukukunda dört mezhep imamlarının, bazı ihtilaflar söz konusu olmakla birlikte küçük çocukların evlendirilmesine cevaz verdikleri görülmektedir. Onlar bu icazeti verirken görüşlerini nassa, sünnete ve sahabe uygulamalarına dayandırmaktadırlar. İhtilafların söz konusu olduğu meseleler genellikle velâyet yetkisine sahip kişiler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Daha sonra da buluğ muhayyerlik hakkının hangi durumlarda kullanılabildiği hususunda gerçekleşmektedir. Bu konularda sadece mezhepler arasında değil mezhep içinde de ihtilaflar bulunmaktadır. Örneğin; Ebû Hanife baba, dede ve hâkim dışındaki veliler tarafından evlendirilen küçük çocuklara muhayyerlik hakkı tanırken, İmam Muhammed baba ve dede dışındaki veliler tarafından yapılan nikâh akdinde bu hakkın kullanılabileceği görüşünü benimsemiş, Ebû Yusuf ise hangi veli tarafından evlendirilirse evlendirilsin küçük çocuklara muhayyerlik hakkı tanımamıştır.

Velâyet, velâyet-i icbar ve velâyeti nedb olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Velâyet yetkisine sahip olan kişiler, Hanefi mezhebine göre baba, dede, asabe, zevil-erham ve hâkim olmak üzere birinci sıradaki veliden başlayarak sırasıyla bir sonraki veliye geçmektedir. Şâfiî mezhebine göre baba ve dededen ibarettir. Hanbeli ve Mâlikî Mezhebine göre ise sadece babanın velâyet yetkisi bulunmaktadır. Dört mezhep görüşünde de babanın veya baba ve dedenin mücbir veli olduğu konusunda ittifak olduğu görülmektedir. Bunun sebebi, babanın çocuğuna olan şefkatinden dolayı onun iyiliğini ve maslahatını herkesten daha fazla düşünebilecek olmasıdır. Hatta öyle ki çocuğunun menfaatini kendi menfaatlerinin önüne geçirebilecek sevgi ve şefkate sahiptir. Dedenin de mücbir veli olduğu görüşünü savunanlar onu babaya kıyas ederek aynı sevgi ve şefkate onun da sahip olduğu görüşünü benimsemişlerdir.

Hemen hemen bütün fukaha küçüklerin evlendirilmesi meselesinde ittifak ettikleri halde küçük iken dul olan kız hakkında ihtilaf etmişlerdir. Hanefilere göre velâyet yetkisine sahip olan velinin bu durumdaki küçük kız adına nikâh akdi yapabileceğini savunurken Şafiîler velinin böyle bir yetkisinin olmadığı görüşünü savunmuşlardır. Söz konusu ihtilafın ilgili ayetlerin âlimler tarafından farklı yorumlanmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Çağdaş İslam düşünürleri, Nisa suresi 3-4-6., Bakara suresi 221., Nur suresi 3., Talak suresi 4. Ayetleri delil olarak göstererek küçük çocukların evlendirilmelerine karşı çıkmışlar ve bunun mümkün olamayacağı görüşünü savunmuşlardır. Ebû Bekir el-Âsam, Osman el-Betti ve İbn Şübrüme gibi klasik İslâm âlimleri de küçük çocukların evlendirilmesine karşı çıkmışlardır.

Medenî hukuku düzenlemek adına oluşturulan Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nin maddelerine bakıldığında evlilik konusunda bir yaş sınırlaması getirildiği görülmektedir. Ayrıca Din İşleri Yüksek Kurulu da küçüklerin evlendirilemeyeceği yönünde fetva sunmuştur. Verilen bu fetvanın günümüz toplum yapısında böyle bir uygulamanın sağlıklı bir aile yapısı oluşturamayacağı için verildiği anlaşılmaktadır.

Yapılan araştırmalar sonucunda küçük çocuklar evlendirilirken ortaya çıkan ihtiyaçlar ve onların yararına olan maslahatlar göz önünde bulundurularak gerçekleştirildiği görülmüştür. Ayrıca velinin velâyet hakkını suiistimal edebilme ihtimaline karşı gerekli önlemler alınmış olup bunun olmaması için bazı şartlar getirilmiştir. Özellikle babanın küçük olan çocuğu için zararlı olabilecek herhangi bir davranışta bulunmayacağından dolayı küçük çocuğu adına evlilik akdi yapmasına engel teşkil edecek bir durum görülmemektedir. Küçük çocukların kendi adlarına yapılmış olan nikah akdini iptal edebilmek için buluğ muhayyerlik haklarının olması da göze çarpan unsurlar arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

APAYDIN, H. Yunus (2013). *Velâyet.* Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (43), İstanbul, 15-19.

ATAR, Fahrettin (2007). *Nikâh.* Türk Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, (33), İstanbul, 117-119.

AYBAKAN, Bilal; DÖNMEZ, KÂFİ İbrahim (2004). Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

BARDAKOĞLU, Ali (1992). *Buluğ.* Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (6), İstanbul, 413-414.

BİLMEN, Ömer Nasuhi (2013). *Hukûk-i İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu.* İstanbul: Ravza Yayınları.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillah Muhammed İbn İsmâîl (2009). *sahîh-i Buhârî ve Tercemesi.* (Çev. Mehmed Sofuoğlu), istanbul: Ötüken yayıncılık.

CEZÎRİ, Abdurrahman (1989). *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı.* İstanbul: Çağrı Yayınları.

CİN, Prof. Dr. Halil (1988). *İslâm Ve Osmanlı Hukukunda Evlenme.* Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

DANIŞMAN, Muhammet Ali (2006). İslâm Hukukuna Göre Velâyet Ve Kapsamı. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 8, 239-258.

ERDOĞAN, Suat (2017). İslâm Hukukunda Evlenme Ehliyetine Haiz Olmayanların Evlendirirlmesi: Nikâhta Velayet. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 50 935-940.

Fikriyat. 2019.

GAZALİ, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed (1997). *el-Veciz.* Beyrut.

Hadislerle İslam. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2017.

HANEFÎ, Mürşîdİddîn Ebû Abdullâh Muhammed b: Ramazan el-Rûımî (2019). *el_Yebâni fî Marifeti'l usuli vettefari* . Kahire: Darassaleh.

İBN RÜŞD, Ebü'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî el-Endelüsî ( ). *Bidâyetü'l-Müctehid*. İstanbul: Beyan Yayınları.

KARAMAN, Hayrettin. *Mukayeseli İslâm Hukuku.* Nesil yayınları, tarih yok.

KAHRAMAN, Abdullah (2016). *Fıkıh Usûlü.* İstanbul: Rağbet Yayınları.

KÂSÂNÎ, Alaeddin Ebî Bekr b. Mes'ud (2003). *Bedâi'us-Sanâi.* Beyrut: Dar Al-Kutub Al-ilmiyah.

KAYIKÇI, Ali (1977). *İslâm'a Göre Evlilik ve Mahremiyetleri.* istanbul: Şelale Yayınları.

KAZVÎNÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce (1983). *Sünen-i İbni Mâce Tercemesi Ve Şerhi.* İstanbul: Kahraman Yayınları.

KORKMAZ, Ömer (2019). Osmanlı Uygulamarı Işığında Küçüklerin Evlendirilmesi ve Veli İzinsiz Nikah. *Dergi Park*, 545-470.

KÖSE, Saffet (2003). İslâm Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2, 101-106.

KUDURÎ, Ebu'l-Hasan (2016). Muhtasaru'l-Kudur'î. Ravza Yayıncılık.

Kur'an Yolu Türkçe Meâl Ve Tefsir. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.

MERGİNÂNÎ, Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr (2004). *el-Hidaye Tercüme.* (Çev. Hüsamettin Vanlıoğlu, Abdullah Hiçdönmez, Fatih Kalender, Emin Ali Yüksel), istanbul: Yasin Yayınevi.

MUTLU, Merve (2019). *Hanefî Mezhebine Göre Evlenme Ehliyeti ve Küçük Çocukların Evlendirilmesi.* Konya:

NEVEVİ, Ebû Zekeriyya Yahya b Şeref b Mürî (2005). *Minhacu't-Talibin.* Beyrut.

NEVEVİ, Ebû Zekeriyya Yahya b Şeref b Mürî. *Ravzatu't-Talibin ve Umdetü'l-Muftin.* Daru'l-Kutub el-Alemiyye.

ÖNEN, Mesut (1999). *Hukukun Temel Kavramları.* İstanbul: Beta Basım Yayınları.

ÖZTAN, Bilge (1983). *Aile Hukuku.* Ankara.

ÖZTÜRK, Dr. Abdülvehhab. *Peygamberimizin Sünnetinde Evlilik.* Ankara: Kılıç Kitabevi.

PALAMUT, Mehmet E (2004). *Medenî Hukuk.* İstanbul: Alfa Akademi.

PAŞA, Muhammed Kadri (2009). *el-Ahkâmü'ş-Şer'iyye fi'l-Ahvali'ş-Şahsiyye.* Kahire: Darus Selam.

SABUNİ, Muhammed Ali. *Ahkâm Tefsîri.* (Çev. Mazhar Taşkesenlioğlu), İstanbul: Şamil yayınevi.

SALİM, İmam Yahya b. Ebî Hayr (2002). *el-Beyan.* Beyrut: DarAl-Kotob Ailmiyah.

SERAHSÎ, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî (2008). *Mebsût.* İstanbul: Gümüşev yayıncılık.

ŞAFİÎ, İmam Abdullah muhammed bin İdris (1971). *eL-Umm.* Beyrut: dar Al-Kolob Al-ilmiyah.

ŞEYBÂNÎ, İmam Muhammed b. el-Hasan (2012). *el-Asl.* Beyrut.

TABERÎ, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir (1996). *Taberî Tefsîri.* İstanbul: Hisar Yayınevi.

YAMAN, Ahmet (2019). Doktrin ve olgu bağlamında küçüklerin Evlendirilmesi. *Dergi Park*, 9-29.

YEMÂNİ, Ebü'l-Hüseyin İbn Ebü'l-Hayr Yahya b. Ebü'l-Hayr b. Salim b. Es'ad el-İmran (2014). *el-Beyan fi Mezhebi el-İmam eş-Şafii.* Cidde : Darü'l-Minhac.

YENİDOĞAN, Adem (2009). *İslâm Hukuku'nda Küçüklerin Evlendirilmesi.* Isparta.

YILDIRIM, Celâl. *Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı.* Uysal Kitabevi.

ZENCÂNİ, Ebû Menakıb Şihabeddin (1982). *Tahricu'l Fur'u ala'l Usul.* Beyrut.

ZEYDAN, Abdulkerim. *el-Camiu fil Fıkhi el İslâmiyyu el Mufassal.*

ZEYDAN, Abdulkerim (2004). *Usuli'l el-Fıkh.* Beyrut-Lübnan:

ZUHAYLİ, Vehbe (1989). *el-Fıkhu'l İslamiyye ve Delilleri.* Dimeşk: Darul Fikr.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : SEVGİLİ Zeynep
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 13 / 01 / 1980 - Beykoz
Telefon : 537 388 14 42
Faks :
E-mail : zsevgili2002@gmail.com

Eğitim

Derece	*Eğitim Birimi*	*Mezuniyet Tarihi*
Yüksek lisans	……	……
Lisans	Çanakkale Onsekiz Mart İlahiyat	12. 06. 2017
Lise	Açık Öğretim Lisesi	23. 11. 2012

İş Deneyimi

Yıl	*Yer*	*Görev*
2019	Burhaniye İlçe Müftülüğü	Kur'an Kursu Öğreticisi

Yabancı Dil

Arapça İyi

Yayınlar

……